

BOK OG BIBLIOTEK

– med medlemssider fra Norsk Bibliotekforening

Nr. 1/2018

...og vinneren ble
Bibliotek-Systemer

Bokbasen leverer gratis metadata på vegne av Nasjonalbiblioteket til alle skole- og folkebibliotek. Nå tilbyr vi også et tilleggsprodukt for det som ikke er inkludert i denne leveransen.

I TILLEGGSPRODUKTET FÅR DU:

- Metadata om film på DVD og Blu-Ray
- Metadata om engelsk litteratur
- Omslagsbilder
- Metadata om tidligere norske utgivelser fra før 2017

Ta kontakt på bibliotek@bokbasen.no for mer informasjon om produktet

Møt oss på vår stand på
Det 76. norske bibliotekmøte i
Sandefjord og delta på seminar
om metadata, trendseminar om
e- og lydbøker og presentasjon
av vår nye plattform for
e-bøker i bibliotek.

bokbasen as

<https://bibliotek.bokbasen.no>

BOK OG BIBLIOTEK

Nr. 1-2018 – Årgang 84

Bok og Bibliotek er et redaksjonelt uavhengig tidsskrift og redigeres i samsvar med Redaktørplakaten og Vær Varsom-plakaten. Debattinnlegg og innkjøpte artikler uttrykker ikke nødvendigvis Bok og Biblioteks mening. Antall utgivelser: 6 per år.

I REDAKSJONEN

Odd Letnes, ansvarlig redaktør
odd.letnes@bokogbibliotek.no

POSTADRESSE

Postboks 4 St. Olavs plass, 0130 Oslo
Telefon: 41 33 77 86
www.bokogbibliotek.no

UTGIVER

ABM-Media AS
Postboks 4 St. Olavs plass, 0130 Oslo

Frist for red. stoff	Ferdigtrykt
Nr. 1 11.01.	08.02.
Nr. 2 15.02.	15.03.
Nr. 3 09.05.	07.06.
Nr. 4 09.08.	06.09.
Nr. 5 04.10.	01.11.
Nr. 6 01.11.	29.11.

ABONNEMENT

DB Partner as, Postboks 163, 1319 Bekkestua
bob@dbpartner.no – Tlf 67 11 38 08

Forsidebilde: Bergen Offentlige Bibliotek
Grafisk produksjon: Arena Media AS

ISSN 0006-5811

ANNONSER

Lars-Kristian Berg
Telefon 930 03 338
lakris@lakrismedia.no

ANNONSEPRISER

Innside av omslag	kr.11 900,-
Baksiden	kr.13 900,-
Dobbelside	kr.16 900,-
Helside	kr.10 900,-
1/2 side	kr.6 900,-
1/4 side	kr.5 500,-

INNHold

HOVEDSAKEN

Bibliotek-Systemer vant konkurransen om nytt felles biblioteksystem for Kristiansand, Stavanger, Bergen og Trondheim. - Vi takker de fire byene for valget av BiblioFil og ser fram til det nye samarbeidet, sier Ola Thori Kogstad 7

BOK

Bokomtale. Nei, vi elsker ikke lenger. Litteraturen og nasjonen	15
Leseopplevelse: Margaret Atwood	30
Markens grøde – ein verdig jublant?	42
Forfatterportrettet: Hilde Hagerup	48
Bokomtale: Biblioteksdidaktik	54
Africa uprising – ny politisk bevegelse vokser fram	72

BIBLIOTEK

Pådriverprisen til Karen Birgitte Borud	5
Nå kan du låne verkty i Trondheim	12
Kampen for biblioteket, Øversjødalen i Hedmark	18
Bibliotek i skuddlinjen, Nørrebro, København	21
Forskning: Doktorgrad om Axel Charlot Drolsum	56
Ledelse og lederutvikling	58
Trondheimsmodellen: Litteraturhus + bibliotek	62
Privatisering. Reportasje fra Nacka utenfor Stockholm	64
Kulturtribune med bibliotek og fritidsklubb	67
Utstilling: Plastforsøpling	70

MENINGER

Leder: Nei til privatisering	4
Professor'n: Verdifulle bøker om norsk offentlighet – men hvor er bibliotekene?	24
Bibliotekarere må være systemkritiske	26
Det sidste ikke-kommerielle sted	28

MEDLEMSSIDER FRA NORSK BIBLIOTEKFORENING

– et bilag til Bok og Bibliotek	33
---	----

LEDER

Privatisering er en dårlig idé

I løpet av det neste året skulle det ikke forundre meg om Regjeringen sender en gruppe kulturpolitikere og -byråkrater på studiebesøk til Sverige for å lære om privatisering av folkebibliotek. Studiestedet vil da være Nacka kommune utenfor Stockholm, hvor de for fem år siden privatiserte tre av sin bibliotek og fra neste år skal privatisere alle seks.

Dersom toneangivende kulturpolitikere og -byråkrater setter seg på toget til Stockholm, er det grunn til å slå alarm og mane til fornuft. Privatisering av folkebibliotek er dårlig politikk, det kan lett føre til en undergraving av bibliotekets idégrunnlag og samfunnskontrakt.

Men likevel skjer det nå i Nacka. – Vi skapar en konkurransesituasjon som vi hoppas ska leda till kvalitetsförbättringar, sier Hans Peters (Centern), leder i kulturutvalget i Nacka til Bok og Bibliotek.

Og videre: – Våra erfarenheter av förändringen är bara positiva. Besökarna är enligt de undersökningar vi gjort, minst lika nöjda nu som tidigare när biblioteken enbart drevs i kommunal regi. Vårt mål på sikt är att vidga ramarna för biblioteken att kunna erbjuda fler aktiviteter än de rent traditionella.

Generalsekretæren i den svenske bibliotekforeningen, Karin Lindner, ser det annerledes. Hun sier til Bok og Bibliotek: – Många svenska kommuner kommer att drabbas av underskott och då kan privatisering av biblioteksdrift bli en väg att gå för att på kort sikt minska förluster. Men i det långa løppet hoppas jag att man inser at bibliotekens demokratiske rolle är så pass viktig i samhället at man tillvaratar den kraften och inte överläter till privat drift.

Avstandene i Norden er små og vi lærer av våre naboer. Den meråpne bibliotekbølgen – utvidet åpningstid uten betjening – kom fra Danmark og dels Sverige. Forbildet til ungdomsbi-

blioteket, Tøyen Biblo, som i januar ble kåret av Norsk Bibliotekforening til Årets bibliotek, finnes i Stockholms Kulturhus, nærmere bestemt ungdomsbiblioteket Tio Tretton. Vil det samme skje med privatisering? Det er selvsagt ingen lineær dynamikk her av typen «hvis A i Sverige, så B i Norge». Men så lenge vi har en regjering som manøvrerer skuta først og fremst etter bedriftsøkonomiske draft, er det nærliggende å tro at en del norske kulturpolitikere og -byråkrater vil fatte interesse for eksperimentet i Nacka og bruke en skattemillion eller to på å reise dit for å få inspirasjon.

Nå er ikke privatiseringen i Nacka noen fersk nyhet, den ble omtalt i media allerede sommeren 2017. Det som gjør at vi nå må følge ekstra godt med på dette området, er at regjeringen i sin Jeløya-erklæring har sagt at de vil gjennomgå og oppdatere bibliotekloven. På bakgrunn av den liberaliseringen som har skjedd i Norge de siste tiårene, er det god grunn til å frykte at loven skal mykes opp og åpne for nye modeller for organisasjon, drift og finansiering.

Bibliotekene er en altfor viktige til at de kan overlates til private aktørers vurderinger av hva som er et tilfredsstillende bibliotekvesen. Bibliotekene er samfunnets siste ikke-kommersielle offentlige sted, og det må de fortsette å være. Norsk Bibliotekforening og Bibliotekarforbundet har nylig advart mot at svenske privatiseringstanker skal få slå rot i Norge. Det er bra - her har alle som ønsker et godt norsk bibliotekvesen, en viktig felles sak.

Se reportasje fra Nacka på s. 64-66.

Bok og Biblioteks redaksjonsråd

Magnhild Johansen, biblioteket, Bodin vgs, Bodø
Line Nybakk Akerholt, UB, Universitetet i Oslo
Kristin Elisabeth Røijen, Læringssenteret, Høgsk. i Oslo og Akershus.
Åse Kristine Tveit, Høgskolen i Oslo og Akershus, avd ABI

Odd Letnes

odd.letnes@bokogbibliotek.no

Ikke meråpent

– Det er ingen tvil om at meråpent er en stor suksess. Ikke minst ser jeg dette i egen hjemkommune, Kongsberg. Men meråpent er et problematisk begrep. Vi bør kalle en spade for en spade og si ubetjent åpningstid. Vi kjenner flere kommuner som har gjennomført kutt i bibliotekbudsjettene etter innføring av meråpent, sier Bibliotekarforbundets nye leder, Jannicke Røgler, på forbundets nettsider. ■

Overnatting i biblioteket

14. januar ble det for andre året på rad arrangerte overnatting i Eidsvoll bibliotek, denne gangen med hele 60 frammøtte. Kvelden startet med grilling og bålkos utenfor biblioteket, før overnattingsgjestene trakk inn i Kafé Henrik. Der ble det servert frukt, kjeks og kaffe. Resten av kvelden ble tilbrakt innenfor bibliotekets vegger, med høytlesning, lek, filmtitting og litt søvn. Gjестene var svært fornøyd: «Jeg tror kanskje jeg vil sove over her for alltid», sier Emily Norback (6) til Eidsvoll Ullensaker (eub.no). ■

Ny biblioteksjef for Deichman

Den nyansatte biblioteksjefen for Deichman, Knut Skansen, er klar på at et av hans viktigste mål er å få flere til å bruke Oslos folkebibliotek. «Oslo kommune har virkelig satset på bibliotekene sine. Dette har de siste par årene gitt flott utvikling i besøkstallene. Jeg gleder meg veldig til å bygge videre på det som alt er gjort og ser også frem til å ta fatt på den aller viktigste oppgaven fremover; nemlig å øke utlånet og besøket blant de ca. 60% av Oslos befolkning som i dag ikke benytter bibliotekene. Som egen etat gis Deichman en større mulighet til og et større ansvar for å løse denne utfordringen», sier Skansen i en pressemelding.

Åpningen av det nye hovedbiblioteket i Bjørvika i 2020 er et sentralt virkemiddel for å øke bibliotekbruken, det samme er videreutvikling av alle bydelsbibliotekene og utviklingen av samarbeidet med andre aktører i byen, mener Skansen. «Vi må nok i tiden fremover innstille oss på mye endring og omstilling, men Deichman har en veldig kompetent og engasjert organisasjon som jeg er sikker på at vil klare dette bra. Det kommer til å bli både krevende og moro på en gang.»

Knut Skansen er 47 år og opprinnelig fra Drammen, bosatt i Oslo. Han har vært konstituert biblioteksjef siden sommeren 2016. Skansen har vært prosjektleder for det nye hovedbiblioteket i Bjørvika siden 2009 og var direktør for Hotell Bondeheimen og Kaffistova i åtte år. Han er litteraturviter og skrev hovedoppgave basert på lesning av Paul Valéry's «Le Cimetière marin» fra 1920.

«Jeg har blitt veldig glad i biblioteket og ikke minst inspirert av å arbeide i en 233 år gammel virksomhet med røtter i opplysningstiden. Jeg mener folkebiblioteket springer ut av troen på det gode i mennesket, troen på at det opplyste mennesket føler større tilhørighet, eierskap og engasjement for felleskapet og eget liv. Med fremtidsrettede og robuste bibliotek er jeg sikker på at Oslo blir en bedre by å leve i», sier Skansen. ■

BiblioteKAREN som tok lastebillappen

Norsk Bibliotekforening tildeler **Pådriverprisen 2018** til Karen Birgitte Borud på Verdal bibliotek. Pådriverprisen tildeles innovative ildsjeler som leder bibliotekfeltet videre.

Karen Birgitte Borud, eller BiblioteKAREN som hun kaller seg selv, fremmer leselyst hos barn. Hun har fagkunnskap og evner å få med seg barna når hun fremfører teater eller leser høyt. Hun byr på seg selv – for eksempel med alveører – og møter barna på deres nivå. BiblioteKAREN reiser rundt med bokbussen til skoler og barnehager. Her kommer engasjementet til syne: Hun tok faktisk lastebillappen for selv å kunne kjøre!

Borud er en ekte ildsjel. Hun brenner for en rekke saker, og er godt kjent i lokalmiljøet. I fjor arrangerte hun en fantasyfestival. Hun holdt innføringskurs i fantasy for voksne, og hadde en imponerende rekke forfattere på besøk. Hun har også bidratt sterkt til Verdals imponerende deltakelse i Sommerles-kampanjen. Hele 60 % av barna i aldersgruppen deltok.

– Juryen ser at Karen Birgitte Borud er en spennende ny stemme, og håper Pådriverprisen vil være til inspirasjon for henne. Den kan gi henne muligheten til å nå bredere ut i bibliotekmiljøet. Pådriverprisen betyr at hun får dekket reise og opphold på Det 76. norske bibliotekmøte, hvor hun skal holde Pådriverforedraget for opptil 500 deltakere.

Årets jury har bestått av Odd Letnes, Bok og Bibliotek; Toril Åbotnes Iversen, Oppdal folkebibliotek; Bjarte Bakken, Foreningen !les og leder Anna Kathinka Dalland Evans, Universitetet i Oslo. ■

(Kilde: pressemelding, Norsk Bibliotekforening)

DAG OG TID

TIPS ein typisk Dag og Tid-lesar som ikkje les Dag og Tid om Dag og Tid

Send SMS med kodeordet **TYPISK** til **2007** og vent på svarmelding for å tilby tre gratis prøvenummer med automatisk stopp til folk du trur vil ha glede av avisa. Eller sjå www.dagogtid.no/TYPISK

Ola Tori Kogstad: – Vi er kjempefornøyde.

Jubel i Larvik

– Vi er kjempefornøyde! Vi har vært svært spente, og det var høy stemning i huset her i Larvik da vi fikk beskjed rett før jul, sier Ola Thori Kogstad. Beskjeden var at Bibliotek-Systemer vant konkurransen om nytt **felles biblioteksystem for Kristiansand, Stavanger, Bergen og Trondheim**.

AV ODD LETNES
REDAKTØR

En såpass stor anbudskonkurranse fikk tankene på gli omkring i bibliotek-Norge. Det ble diskutert over kaffekoppene og i eposter. Det ble argumentert for og imot åpen kildekode, noen tippet at en utenlandsk leverandør ville snappe seieren, kanskje en dark horse, andre holdt en knapp på en av våre kjente norske leverandører. Og de siste fikk rett. Systemet ble BiblioFil.

– Dette var en svært viktig konkurranse for oss, sier daglig leder i Bibliotek-Systemer As, Ola Thori Kogstad, til Bok og Bibliotek. – Bergen og Trondheim er, med unntak av Nasjonalbiblioteket, våre største kunder. Bergen og Trondheim er også svært toneangivende kunder, som opp gjennom årene har bidratt til utviklingen av BiblioFil med

sine ideer, behov og krav. Vi liker slike kravstore kunder. De gir helt nødvendige bidrag som sørger for at BiblioFil stadig utvikler seg og kommer med nye attraktive funksjoner.

– Vi ser fram til å bli bedre kjent med Stavanger og Kristiansand og få impulser fra dem også. Vi har gjennom eBokBib allerede erfart at Stavanger er kreative og iderike. For eksempel har de laget en digital bokhylle, hvor de har stilt opp covere eller omslag på e-bøker med QR-kode. Denne kan brukeren scanne med telefonen sin for så å komme rett inn i eBokBib. Vi forventer at den samme kreativiteten vil gjelde for videreutviklingen av BiblioFil. Vi har også fått et godt inntrykk av Kristiansand gjennom denne prosessen, og

gjennom informasjon som har tilflytt oss fra andre.

Brukernes behov i sentrum

Når Kogstad snakker om BiblioFil, sier han gjerne at Bibliotek-Systemer ser på seg selv om en forvalter av BiblioFil. Han bruker ikke uttrykket «eier av BiblioFil», og forklarer det sånn:

– BiblioFil er kun relevant for kundene hvis det som verktøy løser bibliotekenes behov. BiblioFil er ikke noe mål i seg selv. Vi ser det slik at vi har en fellesinteresse med kundene våre i å stadig utvikle BiblioFil slik at det hele tiden støtter bibliotekenes oppgaver. Et biblioteksystem er bare interessant når det kan reflektere de interessene brukerne har.

Trondheim

Bergen

Stavanager

Kristiansand

Å nå til topps i denne konkurransen hadde ikke vært mulig uten overgang til ny klientplattform, forteller Kogstad. Med en nettleser som klientplattform, kan man arbeide i BiblioFil på omtrent alle tenkelige enheter.

– Man slipper å tenke på operativsystemer eller om det er en PC eller et nettbrett man arbeider på. Dette betyr også at mobiliteten blir en helt annen, noe som igjen gjør at man kan se for seg mange nye funksjoner som kan støtte bibliotekarens arbeid både rundt i biblioteket, men også utenfor bibliotekrommet. Mobiltelefonen vil bli et viktig arbeidsverktøy, hvor bibliotekarene vil kunne utføre alle de oppgavene man i dag gjerne bruker PC til. Dette er tanker vi har arbeidet med og til dels implementert i BiblioFil over noen år, men som nå vil skyte fart.

Tanken er at digital effektivisering vil frigjøre tid til bibliotekenes kjerneoppgaver.

– BiblioFil vil gjøre stadig mer i biblioteket, men smartere og mer effektivt enn i dag, slik at biblioteksystemet legger mindre beslag på de bibliotekansattes tid. Målet er å frigi tid fra bruk av BiblioFil til primæroppgavene i bibliotekene som litteraturformidling og arrangementer, sier Kogstad.

Kommer alle BiblioFil-bibliotek til gode

I utviklingen av brukergrensesnitt for BiblioFil i nettleseren, har Bibliotek-Systemer engasjert Inlead fra Danmark til å hjelpe seg. De har betydelig kompetanse på brukergrensesnitt og brukerinteraksjon, og har også bred erfaring fra bibliotekmiljøet i Danmark, forteller Kogstad.

– Arbeidet Inlead har gjort for oss så langt, er vi svært fornøyd med, og vi fortsetter nå utover våren denne prosessen, slik at vi får et godt design for hele løsningen.

– I tråd med Bibliotek-Systemers

tradisjon, vil utviklingen av funksjoner og brukergrensesnitt skje i tett samarbeid med kundene, sier Kogstad. – De fire bibliotekene har ytret ønske om å ta aktiv del i denne prosessen, noe vi er svært glade for. Vi ser fram til dette samarbeidet og de kreative og gode ideene vi erfaringsmessig vet kommer av slike prosesser.

Et viktig poeng for Kogstad er at BiblioFil finnes kun i én versjon.

– Det betyr at utviklingen vi gjør nå med BiblioFil, vil komme alle BiblioFil-bibliotek til gode. Etterhvert som ny funksjonalitet blir ferdig og utprøvd, vil alle BiblioFil-bibliotekene få tilgang til denne funksjonaliteten, og kan ta den i bruk.

Samarbeid på tvers

Bibliotek-Systemer har i flere år hatt et samarbeid med Nasjonalbiblioteket, blant annet om BibliotekSøk. Det har vist hvor viktig det er å åpne for kompatibilitet på tvers av biblioteksystemer.

– Vi ser gjennom vårt arbeid for Nasjonalbiblioteket at det er stadig viktigere å legge til rette for samarbeid og kommunikasjon på tvers av biblioteksystemet. Allerede nå er BiblioFil fullt ut integrert med eksisterende nasjonale tjenester, men vi har et våkent øye for nye tjenester og funksjoner. Dette vil vi være en pådriver for videreutviklingen av BiblioFil, slik at man får en bedre bruk og gjenbruk av de samlede ressursene i bibliotekfeltet enn vi har i dag. På den måten kan disse fire store bibliotekene automatisk dele fruktene av sitt arbeid, der det er naturlig. Vi har allerede ideer her som det foreløpig er litt for tidlig å gå ut med, sier Kogstad.

Trygg skytjeneste

Personvern får en stadig mer sentral posisjon i alle datasystemer og GDPR

Det nye brukergrensesnittet er utviklet med responsiv design der menyer og arbeidsflater tilpasser seg ulike skjermstørrelser på en god måte.

(EUs forordning om personvern, red. anm.) innføres i mai i år. Kogstad nevner prosjektene til Helse Sør-Øst hvor IT-arbeidere i Asia hadde tilgang til sensitiv informasjon om norske innbyggere, og mener at det er klare eksempler på hvordan skytjenester ikke skal implementeres.

– BiblioFil og eBokBib baserer seg også på skytjenester, men skya er her i Larvik, i kjelleren hos oss. Det betyr at vi har full kontroll på servertjenestene og all informasjon, og at ingen sensitiv informasjon om norske innbyggere krysser landegrensene.

At anbudsrunden har vært en omfattende prosess, kan Kogstad gjerne skrive under på.

– Vi har for flere år siden fått beskjed fra Trondheim og Bergen om at det ville komme en anbudskonkurranse, slik sett ble vi ikke overrasket da det kom. Vi deltok fullt ut både i Dialogkonferansen i Stavanger i november 2016, i RFI-prosessen (request for information, red. anm.) våren 2017 og endelig i den reelle anbudskonkurranse høsten 2017. Dette har vært en omfattende og skikkelig prosess hvor de fire bibliotekene har gått grundig til verks i alle faser.

Seieren i anbudskonkurranse har økt turtallet i det Staverngule huset i Larvik. Den kursen som er staket ut i kravspesifikasjonen fra de fire byene, ville Bibliotek-Systemer uansett ha trukket opp, forteller Kogstad, men utviklingen ville kanskje ha tatt noe lengre tid.

– Nå har vi fått en betydelig strammere tidsplan. Det blir hektisk, men vi har bedt om det, og dette skal vi klare. Vi takker igjen de fire byene for valget av BiblioFil og ser fram til det nye samarbeidet.

– Vi ble nok litt forundret

Bibliotek-Systemer er helt uenige i Drammens beskrivelse av BiblioFils plattform og framtidsutsikter.

Drammen bibliotek var fra 1991 BiblioFil-bibliotek, men gikk i 2017 over til Axiells biblioteksystem, Curia. I et intervju i Bok og Bibliotek nr 4-2017, om implementeringen av Curia, sier biblioteksjef Monica Nyhus blant annet: «Kort fortalt mente vi at vårt gamle BiblioFil-system og vår avtale med Bibliotek-Systemer fra 1991 hadde gått ut på dato og at vi trengte noe nytt for å kunne svare på morgendagens behov hos brukerne.» Kritikken av BiblioFil ble gjentatt med sterkere ord i Drammens Tidende, og på Drammensbibliotekets egen hjemmeside kan vi lese: «Vi vurderte det dithen at det gamle systemet hadde kommet til veis ende på bakgrunn av gamle grunnleggende strukturer og utviklingstakt.»

Ola Thori Kogstad ønsker ikke å gå inn i en faglig diskusjon om dette, men han peker på at Bibliotek-Systemer og Drammen har hatt et tett og godt samarbeid opp igjennom årene, spesielt kanskje rundt etableringen av Sambiblioteket Drammen, hvor man i Drammen tok modige grep for automatisering og samlokalisering av to bibliotek.

– Vi fant her en teknisk løsning for hvordan automatene kunne snakke med to biblioteksystem. Hemmeligheten var en tjeneste som lot automatene tro de snakket med et biblioteksystem, mens hvert av biblioteksystemene trodde de kommuniserte med en automat.

Også skolene tok etterhvert i bruk BiblioFil, fra 1999 og utover. Skolene i

Drammen er i dag aktive brukere av BiblioFil. Men Kogstad legger ikke skjul på at de i Bibliotek-Systemer ble overrasket da Drammen bibliotek annonserte at de ville bytte biblioteksystem uten å avholde en anbudskonkurranse.

– Vi vil understreke at det å vurdere markedet for biblioteksystem med jevne mellomrom er sunt og helt naturlig. Da følger det også at noen bibliotek vil velge å bytte biblioteksystem. Det er vi fullt ut innforstått med. Allikevel synes vi det var synd vi ikke fikk anledning til å konkurrere om nytt biblioteksystem til Drammen bibliotek nå.

– Vi har også registrert de uttalelsene som har kommet i ettertid, og vi må si vi er forundret over både innhold og ordbruket. Vi opplever generelt og ha et godt forhold til alle kundene våre, også de som velger å gå over til andre biblioteksystem enn BiblioFil. Vi er derfor ganske uvant med slike uttalelser, og særlig den intensiteten vi har opplevd her.

– **Vi er helt uenige i** Drammens beskrivelse av BiblioFils plattform og framtidsutsikter, og vi gleder oss til å vise alle at BiblioFil får en helt

annen utvikling enn det Drammen har lagt til grunn. Når det er sagt så opplever vi allikevel at Drammen og vi snakker greit sammen og at vi ikke skilles som uvenner. Vi vil gjerne ønske å konkurrere om leveranse av biblioteksystem til Drammen bibliotek ved en senere anledning, sier Kogstad.

BIBLIOTEKSYSTEMER | QURIA

Ny start. Det er spennende å starte fra grunnen av, mener Monica Nyhus og Ola Thori Kogstad.

Ny giv med Quria

Det er ikke ofte et stort bibliotek får være med på å bygge et biblioteksystem fra bunnen av. Det skjer nå i Drammen gjennom en fireårig avtale mellom Drammensbiblioteket og Axiell.

AV ODD LITNES
REDAKTØR

Bakgrunnen for byttet av biblioteksystem er at Byrået i Drammen i november 2015 vedtok et nytt biblioteksystem og at «Befolkningens tilgang til Drammensbiblioteket utvides». I den nye biblioteksystemen står det tydelig at digitalisering skal være ett av virkemidlene for å nå målet. Med dette vedtaket i ryggen kunne biblioteksjef Monica Nyhus begynne å vende på steinene. Bibliotekrommet, åpningstidene, formidling, møteplass- og debattfunksjonen, var blant de stikkordene som nå ble satt på dagsorden. For å omgjøre disse digitale strategier, var bibliotekets digitale strategier, var bibliotekets digitale strategier, var bibliotekets digitale strategier.

Kort fortalt mente vi at vårt gamle BiblioFil-system og vår avtale med Bibliotek-Systemer fra 1991 hadde gått ut på dato og at vi trengte noe nytt for å kunne svare på morgendagens behov hos brukerne. I tillegg ønsket vi å gjennomføre sine systemer og avtaler med anke på den kommende kommunestyremøtet med Svevik og Nedre Elker. Det var bakgrunnen for at vi begynte å lete etter et nytt og mer framtidssikret system, sier Nyhus.

– Vi hadde to tydelige digitale behov:

FRAMTIDENS BIBLIOTEK
«De offentlige bibliotekene står overfor stadig økende utfordringer og må revurdere sitt kjerneforhold og finne måter å tilføre verdi til virksomheten og for sluttbrukeren. Axiell ser på folkebiblioteket som en sentral institusjon i samfunnet, og vi utvikler Axiell Quria for å sikre at bibliotekene kan ta del i overgangen og fortsette å fremme lesing, læring og kreativitet, et demokratisk og inkluderende forum i de samfunnene. Axiell Quria revolusjonerer måten biblioteker leverer sine tjenester ved å gjøre bøker, arrangementer, e-media og andre bibliotekstjenester tilgjengelige i én plattform.» (Kilde: Axiell)

BOK OG BIBLIOTEK 4/2017 | 55

Faksimile fra Bok og Bibliotek nr 4-2017.

Bibliofil svarte best på kravene

Vi stilte 200 krav, hvorav halvparten nye, til det felles biblioteksystemet. Vi er sikker på at vi valgte riktig leverandør, mener prosjektleder for anbudsrunden, Bjørn Kjetil Fredriksen, spesialrådgiver ved Sølvsberget i Stavanger.

– *Hvorfor ønsket dere i Kristiansand, Stavanger, Bergen og Trondheim et nytt felles biblioteksystem?*

– Samarbeid er nøkkelordet her. Tettere samarbeid om alt fra metadata og formidling til større, felles utviklingsprosjekter. Min drøm er at folkebibliotekene skal kunne innovere raskere og vise større endringsmuskler framover, og dette er kun mulig dersom bibliotekene samarbeider tettere.

De første gevinstene av et slikt samarbeid ser vi allerede i det nylig avsluttede anbudet. Sammen har vi laget en bedre kravspesifikasjon enn noen av oss hadde klart på egenhånd, og som en større kunde har det vært enklere å legge «tyngde» bak kravene for å få leverandørene til å gi oss det produktet vi ønsker oss.

– *Var det vanskelig å velge leverandør?*

– Vi fikk flere gode svar på anbudet vårt, men vi er trygge på at vi valgte den leverandøren som oppfylte våre krav og ønsker best. Med mange krav som skal evalueres har vi vært nøye på å evaluere hver for oss i de ulike kommunene. Når vi så sammenstilte poengene kjørte vi ekstra runder med leverandørene i egne forhandlinger på punktene der vi hadde evaluert ulikt. Enten det handlet om ulike tolkninger av svarene eller usikkerhet knyttet til faktisk oppfyllelse av kravet fikk så leverandørene mulighet til å gi et mer utfyllende svar.

Vi har gjennom hele anbudsprosessen fått god hjelp fra innkjøpsavdelingen i Stavanger kommune som har gitt oss gode verktøy til bruk i evalueringen og gjennomføringen av forhandlingene.

Da vi sammenlignet poengene etter den siste evalueringsrunden var det fullstendig enighet mellom de fire kommunene om hvem som var vinneren av konkurransen.

– *Hva var det som gjorde at dere landet på Bibliotek-Systemer og BiblioFil?*

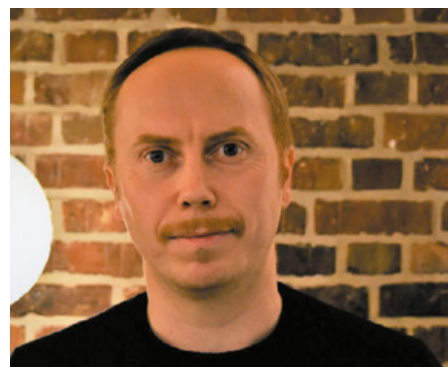
– Det korte svaret er at de leverte det beste tilbudet, altså det tilbudet som svarte best på våre krav og dermed oppnådde flest poeng. Vi hadde delt inn anbudet i tre deler som skulle evalueres; et sett med overordnede krav til systemet, ett sett med funksjonelle krav til systemet og en faktisk brukertest av systemet. Brukertesten var igjen delt inn i ulike forhåndsgitte oppgaver som skulle løses, av ansatte, publikum og skoleelever. Dette var en nyttig prosess der vi både fikk testet ulike arbeidsprosesser og grensesnitt men samtidig tok med oss de ulike brukergruppene inn i evalueringen. I praksis har det vært nærmere 100 personer som har gitt sin vurdering av systemene, og dermed også vært med på å bestemme utfallet av konkurransen.

– *Kan du peke på noen klare forbedringer ved det nye systemet i forhold til de gamle systemene?*

– Systemet vil få bedre integrasjoner til andre fagsystemer og protokoller samt full integrasjon med alle eksisterende og varslede nasjonale tjenester. Videre får vi gode API-er for utveksling av informasjon.

Av de rundt 200 kravene våre til et nytt system er en fjerdedel av dem helt nye funksjonelle krav som skal utvikles av leverandør. Her finner vi alt fra nye integrasjoner, personaliserte tjenester og enklere løsninger for dem som ikke har lånekort med seg hele tiden til full støtte for ny personvernlov, enklere metadata-registrering, overgang til Marc21/RDA med gradvis overgang til RDF innen to år og en 100 % web-basert løsning.

Det nye systemet vil altså gi bibliotekene helt nye muligheter når det kommer til mobilitet, slik at både lånere og ansatte har tilgang til systemet når

Utvikling. Spesialrådgiver Bjørn Kjetil Fredriksen ser fram til et spennende samarbeide med Bibliotek-Systemer.

som helst og hvor som helst på mobile enheter.

Det viktigste er uansett at dette er en god løsning med stor fleksibilitet som også framstår endringsdyktig i årene som kommer. Den digitale utviklingen går fort, og skal vi henge med i utviklingen var det viktig for oss å få et system og en leverandør som er åpne for at våre krav og ønsker, og at biblioteksystemet vi nå skaffer oss, ikke er et ferdig produkt, men en pågående prosess langt utover den utviklingen som allerede er avtalt for 2018.

– *Hva er de største utfordringene ved et samarbeid mellom fire såpass store bibliotek?*

– Det er en seiglivet myte at det er så store forskjeller mellom norske bibliotek. Innledningsvis var alle litt for opptatt av hvordan vi løste oppgavene i dag, samtidig som vi brukte litt forskjellig vokabular når vi pratet om de samme tingene, men i grunn er jo oppdraget vårt er det samme uansett hvilken kommune som er arbeidsgiveren vår. Da vi fikk brukt litt tid på å kna sammen kravene våre var vi overraskende enige.

Det viktigste var altså å løfte blikket fra hvordan dagens systemer lenge hadde lagt føringer for ulike arbeidsprosesser til å se på hva et moderne biblioteksystem skulle løse for oss. Deretter var det bare å finne det systemet som løste disse oppgavene best – både når det kom til kvalitet, funksjonalitet og brukervennlighet.

Disse var med:

Innen fristen mottok de fire bibliotekene tilbud fra:

- Bibliotek-Systemer AS
- Systematic A/S
- Bibliotekenes IT-Senter AS
- Axiell Norge AS

amtidig lover det også godt for det videre samarbeidet at alle bibliotekene som var med på anbudet er enige om hvilken leverandør som leverte den beste løsningen.

– *Hvilke fordeler vil det nye systemet gi brukerne og de ansatte?*

– Brukerne vil oppleve at tjenestene blir mer tilgjengelige, enklere å bruke og mer selvbetjente. Vi vil få en bedre kobling mellom bibliotekenes fysiske og digitale samlinger og mer interaktivitet.

De ansatte vil merke at de får en helt ny mobilitet, da de alltid har biblioteksystemet med seg i lommen. Videre vil grensesnittene for lånere og ansatte i større grad smelte sammen, slik at publikum kjenner igjen det de ansatte viser og de ansatte har bedre forutsetninger for å veilede lånerne direkte på deres enheter.

Den største endringen for de ansatte blir uansett ikke nye grensesnitt, men nye arbeidsprosesser. Ved å automatisere og forenkle arbeidsprosesser som i dag er tidkrevende vil man kunne bruke mer

ressurser på bibliotekenes kjerneoppgaver som formidling av kunnskap og kultur.

– *Hva er framdriftsplanen for lansering og når vil systemet være i bruk?*

– All kjernefunksjonalitet vil være på plass til sommeren og resten skal være på plass innen utgangen av 2018. Etter det kommer RDF-overgangen innen 2020 og mulighetene for en rekke nye utviklingsprosjekter i årene som kommer, sier Bjørn Kjetil Fredriksen. ■

Deichman vil samle Stovner

I januar flyttet Deichman Stovner ut av den gamle garasjen, og inn i nye, flotte lokaler i Stovner senter. «Vi kaller prosjektet «det sosiale bibliotek». Vi ønsker å være et møtested der folk ønsker å bruke mye tid», sier avdelingsleder Eli Sætre Follerås til Groruddalen.no. «Vi skal få til masse arrangementsvirksomhet her oppe. Både faste ting, som språktrening, jobbkurs og leksehjelp, og mange kulturarrangementer, som bokkafeer og liknende.» I tillegg vil det bli en rekke fleksible rom som brukerne kan bruke til å skape det biblioteket de selv ønsker – og selvfølgelig stille krokar der man kan lene seg tilbake med en god bok. ■

Er du bibliotekar,

hører du til hos oss

– uansett hvor du jobber

Hvorfor Bibliotekarforbundet?

- Ivaretar deg i lokale lønnsforhandlinger.
- Tilbyr gratis kurs for medlemmer og tillitsvalgte.
- Inviterer til medlemsmøter med faglig påfyll.
- Inkluderer gratis abonnement på tidsskriftet «Bibliotekaren».
- Tilbyr gode forsikringsvilkår.
- Har stipendordninger du kan søke på.
- Gir råd og veiledning, og advokatbistand om nødvendig.
- Gir deg innflytelse på BFs arbeid med bibliotekpolitikk og arbeidslivsspørsmål.

Meld deg inn nå!

Innmeldingsskjema finner du på
<http://bibforb.no/medlemskap/bli-medlem/>

Alle nyinnmeldte er med i trekning av en iPad hvert kvartal.

Byrå: OktanOslo

Mekketeket. Bibliotekar Merete Schjetne tar imot borhammeren som Knut Bolsønes har lånt. – Supert med verktøyutlån, synes lånekunden.

Nå kan du låne verktøy i Trondheim

Moholt bibliotek satser på utlån av verktøy, alt fra fastnøkler til vinkelsliper. – Gjenbruk gir mindre forbruk og bedre miljø, sier avdelingsleder Lars Danielsen.

AV HARALD VINGELSGAARD
FRILANSJOURNALIST

Moholt bibliotek er det første «Verktøybiblioteket» i Trondheim. Ved inngangen har de en reol på hjul hvor det ligger verktøy på alle hyllene. Ellers er biblioteket som andre bibliotek, fylt av bøker, og med plasser for utlån av datamaskiner, i tillegg til lesestoler.

Utlån av verktøy startet som en prøveordning sommeren 2017

– Vi har hatt overraskende mye utlån. De fire første månedene hadde vi om lag 250 verktøyutlån, sier Danielsen.

Da vi var på besøk i biblioteket, ventet de på at en møbelsnekker skulle lage et verktøyskap med lås.

Glad mann

En strålende glad mann kommer inn i biblioteket. Han bærer med seg en liten grønn koffert, og i kofferten har han en

borhammer – en avansert drill. Mannen går til skranken hvor han leverer verktøykofferten som om det skulle vært en bok.

– Borhammeren fungerte perfekt, sier lånekunde Knut Bolsønes.

Bibliotekar Merete Schjetne åpner kofferten og sjekker spesielt at den elektriske ledningen er i orden. Deretter skanner hun strekkoden utenpå verktøykofferten. Enkelt og raskt.

Betongvegg

Lånekunde Bolsønes oppdaget verktøybiblioteket da det ble omtalt i Adresseavisen høsten 2017. Han ringte straks til biblioteket. Her gir han et svært godt eksempel på hvor smart det er å låne verktøy.

– Jeg flyttet fra en enebolig til en leilighet og skulle bore to hull i vegg for å sette opp et speil og et bilde. Men

inne i murveggen var det stål og metall. Med min egen drill kom jeg ikke lenger enn to centimeter inn i vegg med boret, sier Bolsønes.

Han ble fortvilet

– Skal jeg kjøpe en borhammer for å sette inn to skruer? Jeg lot det drøye, en måned, to måneder, et halvt år. Da jeg så at jeg kunne låne borhammer på biblioteket, tenke jeg: Yes! Er de mulig? Herlig. Fantastisk. At biblioteket ikke har kommet på dette før.

– Jeg ringte til biblioteket en mandag og ba dem holde av borhammeren til neste mandag. Jeg lånte borhammeren, brukte metallbor, og hullet i vegg ble fire centimeter uten problemer.

– Akkurat som kona mi sa: Dette er ikke noe å grue seg til, ler lånekunde Bolsønes.

Verktøy og bøker. Avdelingsleder Lars Danielsen med kvalitetsverktøy til utlån i Moholt bibliotek i Trondheim.

Han tenker på miljøet og lommeboka.

– Når jeg kan låne på biblioteket, behøver jeg ikke kjøpe borhammer til flere tusen kroner. Jeg sparer penger.

Gjenbruk fører til lavere forbruk. Lavere forbruk kan føre til mindre produksjon av ting. Med mindre produksjon blir det reduserte utslipp og bedre miljø.

Han synes ordningen med verktøyutlån er super.

– Finnes det noen som er bedre til å låne ut ting enn de som arbeider på biblioteket? Lånekunden spør og svarer selv: Nei, det tror jeg ikke, sier han. På biblioteket kan folk også låne bøker eller tidsskrifter for å lære å reparere ting selv, med verktøyet de låner.

Størst og best

Moholt bibliotek er Trondheims største bydelsbibliotek, med mest utlån og best besøk.

– *Hvordan er det for dere å låne ut verktøy i et bibliotek fullt av bøker?*

– Det var Framtiden i våre hender Trondheim som kom med ideen. Miljøenheten i kommunen betalte verktøyet som kostet 50.000 kroner. Vi som driver med utlån, tenkte at det var en god ide å låne ut verktøy. Mindre forbruk gjennom deling er en god miljøsak, sier avdelingsleder Lars Danielsen.

Verktøyutlån fungerer fint

– Jeg synes det er bare artig å låne ut verktøy, sier bibliotekar Merete Schjetne.

– Det tar ikke mye tid. Vi skanner verktøyet som om det skulle vært en bok.

Bibliotekar Tove Rudi Tanem er også veldig positiv til verktøyutlån.

– Et fint konsept. Folk blir så glade når de kan låne verktøy her. De slipper å tømme lommeboka for å sette inn en skrue i veggen. De slipper å fylle opp bua med verktøy de ikke bruker en gang eller to i året. Låne i stedet for å kjøpe, det er smart, mener Tove Rudi Tanem. Hun har for øvrig tegnet skapet som en møbelsnekker skal lage til verktøyet.

Rudi Tanem fastslår at verktøykompetanse er langt unna hennes kompetanse som bibliotekar.

– Det kom tre gutter fra Eritrea inn for å låne verktøy til å lage et musikkinstrument en dag, så kompetansen blant lånerne er nok mye høyere på verktøy enn den er hos meg, understreker hun.

På hylla

På verktøyhyllene til biblioteket ligger det mange forskjellige koffert, en med stikksag, en med oppladbar drill, en med bajonettsag, en med pipenøkkelsett og fastnøkler. Der er det også bitssett,

øreklodder og vernebriller, blant mye annet. Alle de 18 tingene til utlån er kvalitetsverktøy. Solid. Holdbart.

Hvert verktøy har strekkode.

Strekoden skannes ved utlån og når låneren kommer tilbake med det.

Verktøyet katalogiseres som om det skulle vært en bok i bibliotekbasen.

Olje og skitt

– Verktøy blir ofte tilgriset av olje og skitt, noe som ikke passer sammen med rene bøker. Hvordan er det å håndtere verktøy og bøker om hverandre, avdelingsleder Lars Danielsen?

– Vi krever at verktøyet skal være rengjort når kunden kommer tilbake med det. Verktøyet ligger i kasser og snart får vi verktøyskapet fra møbelsnekkeren.

– Vi har regler for bruk. Alle som skal låne verktøy må være over 18 år. Verktøyet lånes ikke ut til profesjonelle. Biblioteket fraskriver seg alt ansvar for skader som kan oppstå ved bruk av verktøyet, sier Danielsen.

Verktøy og kunnskap

Biblioteket har en plan med utlån av verktøy.

– Alt i biblioteket skal være kunnskapsbasert, og det handler om livslang læring, sier han.

Spennende prøvefase. Moholt bibliotek har vært i en prøvefase med utlån av verktøy, sier avdelingsleder Lars Danielsen. Stikksag, borhammer, pipenøkler og fastnøkler, det er noe av verktøyet på disse hyllene.

Når Moholt bibliotek flytter inn i nye lokaler i studentbyen på Moholt, får det et rom som de kan bruke som «fikseverksted». Dit kan frivillige organisasjoner komme og gi opplæring

til lånekundene: Om hvordan de setter i stand sykkelen til sommeren. Eller om hvordan verktøyet skal brukes.

– Vårt mål er at verktøyutlån skal bli en integrert del av livslang læring, sier

avdelingsleder Lars Danielsen.

Moholt bibliotek viser vei for de andre bibliotekene i Trondheim. Snart blir det verktøybibliotek i bydelene Saupstad og Byåsen. Målet til Miljøenheten i Trondheim kommune er verktøyutlån i alle byens bibliotek.

– Hvis andre bibliotek i Norge vil starte med verktøyutlån, hva bør de som arbeider der tenke gjennom på forhånd?

– Biblioteksystemet fungerer til å katalogisere verktøyet. I tillegg er det en fordel å bruke en digital kalender for reservasjon av verktøyet. Det gir litt dobbeltarbeid.

– Noen kan føle seg litt utrygge når utlån av verktøy ikke er innenfor kjernekompetansen. Vi i Moholt bibliotek har laget regler for å se over verktøyet ved innlevering. Hvis noen tenker på å starte opp med verktøyutlån, kan de kontakte oss.

– Hvordan ser du på framtiden for verktøybiblioteket på Moholt?

– Den ser lys og fin ut. Interessen er skyhøy. Det er ingen tvil om at folk er klare for å dele verktøy, sier avdelingsleder Lars Danielsen i Moholt bibliotek. ■

Skanning. Her skannes et bitssett som om det skulle vært en bok.

Jon Haarberg: *Nei, vi elsker ikke lenger: Litteraturen og nasjonen*. Universitetsforlaget, 2017. 296 s.

NASJONALLITTERATURENS VEKST OG FALL

Bokomslaget setter en liten støkk i leseren. Et vaiende norsk flagg er mildt sagt ikke vanlig å se på nye, norske, akademiske publikasjoner om litteratur.

AV ÅSE KRISTINE TVEIT
INSTITUTT FOR ARKIV-, BIBLIOTEK- OG
INFORMASJONSFAG, OsloMet STORBYUNIVERSITETET

Et litt grundigere blikk avslørte at flagget var både falmet og fillete, og med hull som ser ut til å være resultat av skudd med kraftig kaliber. Om et slikt flagg kan en tenke to tanker: Enten er dette et kassabelt stykke tøy som for lengst har utspilt sin funksjon, eller så er det et flagg merket av strid og konflikt, et stolt nasjonalsymbol som kan henges opp på museumsvegger til minne om

krigshelters innsats. Forventningene til Haarbergs bok om litteraturen og nasjonen sto dermed i et spenn mellom disse motstridende tankene allerede før lesinga tok til; det falmede og utdaterte eller det stolte og minnerike.

Nasjonallitteraturens far på sotteseng

Gjennom ni kapitler øser Jon Haarberg

generøst av sine kunnskaper om det litterære Norge. Han undersøker begrepet nasjonallitteratur, han gir oss innsyn i fedrelandskjærlige hyllingsdikt, han retter opp noen myter om hjemkjøpet av «de fire store» fra dansk Gylden- dal, han setter fram kvalitetskriterier for nasjonalsanger og ikke minst: han legger fram for leseren Petter Dass' diktning. Petter Dass er Haarbergs helt, og han ►

innser at heltens tid, og altså nasjonallitteraturens tid, er i ferd med å renne ut. Fra Haarbergs tidligere forskning på Hr. Petters diktning, har han store kunnskaper som her presenteres over mange sider. Faktisk er lesningene av Dass så plasskrevende at de får et tyngdepunkt som verken tittel eller innledning helt harmonerer med.

Petter Dass utnevnes til nasjonallitteraturens far, og denne far og farsarven etter ham er nær en stille død i glemsel. Det er selvsagt en sorg. Haarbergs bok kan slik leses som en elegi, en klagesang over nasjonallitteraturens endelikt. Men heldigvis er det ikke noen entydig klage over samtidas litterære tilstand, og bare noen få fortvilede påpekinger av oppløsningstendenser i skolens litteraturundervisning. Litteraturprofessor Haarbergs store og positive engasjement for litteraturen han skriver om uttrykker et tydelig 'Ja, jeg elsker', til nasjonallitteraturen.

Litteraturen i samfunnet og samfunnet i litteraturen

Det er ikke så ofte det utkommer litteratursosiologiske bøker av mer allmenn karakter på norsk, og det er i seg selv en god grunn til å holde den fram i et bibliotekfaglig tidsskrift. Haarbergs bok er litteratursosiologisk på begge mulige måter den kan være det; han skriver kunnskapsrikt om litteraturen i samfunnet og litteraturens (tidligere) bidrag til nasjonsbyggingen, samtidig som han undersøker hvordan eldre norske tekster, særlig Petter Dass' diktning, avspeiler sin samtids syn på sosiale forhold, for eksempel når det gjelder kjønnsroller eller samfunnets stender.

«Denne boken handler ikke først og fremst om litteratur», skriver Haarberg i innledningen, derimot handler den «om *de forestillingene* som styrer vår omgang med litteraturen» (s. 13). Her er det likevel rikelig med tekstutegninger, særlig av salmer og andre tekster av Petter Dass, men også av andre norske forfattere. Om Haarberg skal ha sine innledningsord i behold, opererer han med et smalt litteraturbegrep. Og kan vi nå egentlig skille våre forestillinger om litteraturen fra litteraturen selv?

Haarberg legger vinn på å melde til leseren at det han skriver er mer allment enn bare for litteraturforskere. Han avviser at boka er for spesialister, tar avstand fra «esoteriske fagmiljøer» (s.

10) og bedyrer at alle kapitlene «tar sitt utgangspunkt i faktiske, historiske tildragelser, ikke i en fjern teoretisk overbygning» (s. 15). Men er nå teoretiske overbygninger nødvendigvis så fjerne? Haarberg har vel sakens selv også en teoretisk overbygning han bekjenner seg til, uten at den kommer så klart fram i denne boka.

Lykkes han så i å skrive ei bok for den allment interesserte leser? Kanskje ikke helt. Ikke fordi språket er for akademisk eller fordi spørsmålene han tar opp er for smale eller for vidløftige. Slett ikke. Men flere av kapitlene oppleves likevel å være mest orientert innover, mot litteraturundervisning på ulike nivå, og mindre orientert utover, mot andre potensielle lesere av den litteraturen han skriver om.

Er nasjonallitteraturen (og nasjonalismen) ute?

Haarberg presenterer innledningsvis en interessant analyse av begrepet nasjonal-litteratur. Men når nasjonallitteratur, ikke som begrep, men som norskproduert bokserie, ikke lenger er salgbar på 2000-tallet, betyr ikke det nødvendigvis at nasjonallitteraturen som fenomen er et tilbakelagt stadium. Alle disse bøkene fra serien Norges nasjonallitteratur er for det første tilgjengelig digitalt, og det er et godt nok alternativ for en del lesere. Haarberg viser til Cecilie Napers undersøkelse (fra 2009) av hvordan bestselgere, særlig krim, har fortrent norske og internasjonale klassikere på salgs- og utlåstoppen. Men fremdeles er adskillige nye, norske romaner og biografier blant storselgerne, og det er disse bøkene og forfatterne som får det aller meste av medieoppmerksomheten, selv om klassikerne i dag er mindre i sirkulasjon. Tar vi et blikk inn i Kikk-hullet, som viser de mest utlånte bøkene siste halvår ved drøyt halvparten av norske folkebibliotek, finner vi to norske, prisenominerte og –belønte bøker på topp ti-lista, som ellers er dominert av skandinavisk krim og oversatte, sosiale melodrama-romaner. Først laaangt nede på lista over de 1000 mest utlånte titlene finner vi Hamsuns *Victoria*. Haarberg har rett i at nasjonal-litteraturen nok ikke leses bredt utenfor pensumlistenes nedslagsfelt.

I et Europa som i år har nådd et høydepunkt i nasjonalistiske massebevegelser på denne sida av 2000-tallet, spiller nasjonal egenart og nasjonal

nostalgi en betydningsfull rolle og det som bestemmes som nasjonal kultur brukes til politisk legitimering i propaganda det ikke lukter godt av. Også norsk litteratur er blitt tatt i bruk i nasjonalistisk partipropaganda som mange av oss vil holde seg for nesen av. For noen valg siden gikk et av de små partiene på ytterste høyre fløy til valg på blant annet en sterk reduksjon av statlig økonomisk bistand til utviklingsland. Og hvem andre brukte de som fanebærer enn Bjørnstjerne Bjørnson, som nådde den tvilsomme heder å bli sitert i partiprogrammet med ei linje fra sin Fædrelandssang: «Hvad du ævner, kast av, i det nærmeste krav». Slik ble den gamle Venstre-agitator tatt til inntekt for et samfunnssyn som jeg er sikker på sto ham fjernt. Det er en fare for at nasjonalismen i betydningen etnisk renhet og ideer om overlegenhet får spise seg inn på, og misfarge alt som kalles nasjonalt.

Haarberg peker på toppidretten som arvtager av nasjonalstoltheten. De er jo bokstavelig talt flaggbærere, som får massiv oppmerksomhet, langt mer enn hva som blir forfattere og andre kunstnere til del. Utøvernes innsats framkaller store følelser, også følelsen av å være norsk. Det siste verken forventer eller forlanger vi av litteraturen i dag.

Monarken og kulturpolitikken

Boka tilbyr en litt annerledes vandring i og omkring norsk litteraturhistorie, fra grunnlovsåret og framover. Blant bokas morsomste kapitler er undersøkelsen av kongens nyttårstaler. Haarberg finner nemlig at sitater fra norske, kanoniserte diktere som både Haakon VII og Olav V gjorde flittig bruk av, ikke dukker opp i Harald V's lune nyttårstaler. Det blir rett og slett påvist et brudd med tradisjonen ved starten av 1990-tallet, fordi nåværende monark siterer forfattere og tenkere fra mange land, og han inkluderer så vel Ole Brum og fredsprisvinnere som barn han har møtt eller fått brev fra. Dette bruddet er interessant også i et kulturpolitisk perspektiv. Kong Haralds taler kan faktisk sies å ligge et tiår foran kulturpolitikken, i alle fall hvis vi ser på den mest markante endringen i norsk kulturpolitikk som kom fram i den forrige Kulturmeldinga (St.Meld. 48, 2002-2003). Her avvikles nemlig nasjonsbygginga som kulturpolitisk prosjekt:

«Fram til i dag har kulturpolitikken i Noreg vore nært knytt til nasjonsbyg-

ging og ein likskapsorientert velferdspolitik. Ei grunnleggjande legitimering av kulturpolitikken har vore å dyrka fram ein særegen nasjonal identitet forankra i ein einskapleg felles nasjonalkultur. I den samanhengen kan kultur oppfattast som eit avgrensa univers av verdier, normer, kunnskapar, symbol og ytringsformer som står i motsetnad til andre like avgrensa univers. Ut frå ei slik forståing vert kultur lett oppfatta som eit tilnærma sjølvtilstrekkeleg og lukka system med unike eigenskapar. (...)

Den framtidige kulturpolitikken må venda perspektivet bort frå konstruksjonar av ein einskapleg felleskultur og leggja til rette for ei utvikling av kulturen med utgangspunkt i det mangfaldet og den kompleksiteten som pregar dagens kultursituasjon.» (Kap. 2.4.1 Kultur)

Med en slik vending i kulturpolitikken, er Haarbergs konstatering av nasjonallitteraturens reduserte betydning å regne for en kulturpolitisk konsekvens. Politikken har rett og slett vært vellykket. En annen lesning av stortingsmeldingens formuleringer er at en fra statlig hold har tatt konsekvensen av globaliseringa og formet politikken etter samfunnsendringene. Haarbergs analyse viser at selveste monarken, statens øverste samlende figur, ligger et drøyt hestehode foran politikerne. Etter debattene om «norske verdier» de siste årene, er det usikkert om denne politikken videreføres i den kommende kulturmeldinga.

Forfatteren skriver kunnskapsrikt om mange av de litterære og sosiale forutsetningene for norsk litteraturhistorie og noe mindre kunnskapsrikt om

nasjonen av lesere og i hvilken grad lesevanene bidro i å befeste en nasjonal-litterær kanon. På dette siste punktet har vi ennå ikke god nok kunnskap, selv om bokhistorikere og spredte leserundersøkelser av eldre dato har gitt noen holdepunkter om hva som ble lest av hvem.

Haarbergs bok er et fint, nytt tilskudd til litteratursosiologien og til en bredere forståelse av norsk litteraturhistorie. Den bør finnes på mange bibliotek, både i folkebibliotek og i utdanningsbibliotek

Boka gir stoff til norsk- og litteraturlæreres inspirasjon, den er oversiktlig inndelt og utstyrt med stikkordsregister. ■

Skaperverksted på Tynset

20. januar vrimlet det av kreative sjeler på Tynset bibliotek. Da var det nemlig skaperverksted på biblioteket. Biblioteksjef Tone Thorsen Stræte forteller at biblioteket har hatt lignende arrangementer for barn tidligere, men at interessen blant voksne har vært stor: «Det har skjedd at folk har ringt og lurt på om de kan komme om de låner med seg et barn», sier Stræte til Arbeidets Rett (retten.no). Gleden blant de voksne skaperne var derfor stor da de denne gangen fikk lage sin egen glowstick, personlig handlenett, t-skjorte med selvvalgt trykk og mye mer. ■

Verksted i biblioteket

I løpet av fjoråret bygde Mona Myrland, leder for Fyrverkeriet bibliotek på Raufoss, i samarbeid med Intek og NCE Raufoss, et verksted på biblioteket. Her finnes alt fra sag, hammer og drill, til 3D-printer, laserkutter, roboter og sensorer. Dermed er biblioteket nå også blitt et sted for den lekne, for den nysgjerrige og for den kreative. «Ungdommen blir ikke introdusert for dette i skolen. Derfor syntes vi ideen om et verksted i biblioteket var genial», sier Inteks daglige leder, Anita Hager, til NHO.no. ■

Fagforbundet for deg som jobber i bibliotek

Fagforbundet kjemper for lønna di og for å forbedre og forsvare medlemmenes lønns- og arbeidsvilkår. Skal vi få gjennomslag, er det viktig at vi er mange.

Vi forsvarer rettighetene dine. Med rundt 17 000 godt skolerte og dyktige tillitsvalgte kan du få hjelp når du trenger det.

Norges beste innboforsikring. Når du melder deg inn i Fagforbundet får du Kollektiv hjem som er landets beste innboforsikring.

Stipend til videreutdanning. Fagforbundet har gode stipendordninger for medlemmene. Som medlem kan du få stipend til grunn-, etter- og videreutdanning og kortere yrkesfaglige kurs.

Juridisk bistand. Som medlem i Fagforbundet får du juridisk hjelp til saker knyttet til arbeidsforholdet ditt.

FAGFORBUNDET

fagforbundet.no

Velkommen som medlem! Send SMS Fagforbundet medlem til 1980.

Bibliotekvenner. Ta ikke fra oss biblioteket i Øversjødalen: Ann Helen Lien, Magne Jordet, servicemedarbeider Magnhild Nytrøen, ekteparet Inger og Jan Pallin, Lina Jordet og Ola Nygaard.

Kampen for biblioteket

Bygdefolket kjemper en langvarig kamp for å beholde biblioteket sitt på Øversjødalen i Hedmark.
– Ta ikke fra oss biblioteket, vår siste møteplass!

Vi møter noen av de mest trofaste bibliotekentusiastene. Det er onsdag kveld. Bibliotekkvelden. Ukas høydepunkt. De sitter i lesesalen i andre etasje i samfunnshuset hvor biblioteket holder til.

– Biblioteket er blitt et viktig samlingssted for mange i bygda, sier Inger Pallin som er leder for Hola bygdelag. Bygdelaget står i spissen for kampen om biblioteket, år etter år.

– Vi føler oss som en søskenflokk. Det er så trivelig å komme til biblioteket, sier en av de andre besøkende, Ann Helen Lien. Bibliotek har gitt henne mye gjennom hele livet.

– Jeg har vært helt avhengig av bibliotek siden jeg fikk min første bok da jeg var tre år; Asbjørnsens og Moes folkeeventyr med bilder av Kittelsen, sier Ann Helene Lien.

– Det er ikke noe annet å gå på i Øversjødalen i løpet av uka. Jeg prøver å være her hver eneste onsdag, sier Ola Nygaard.

På bordet foran dem ligger det lag på lag blader og noen bøker.

–Hva er deres favorittbøker?

–Jeg leser mange lokalhistoriske bøker, bygdebøker, som er kommet ut i den senere tid, sier Ola Nygaard.

– Krim. Biografier. Lokalhistorie. Og mye annet, sier Jan Pallin.

– Jeg leser veldig mye forskjellig, historiske romaner, Breda Bull, Ibsens samlede verker, Johan Falkberget, og en del krim når jeg ikke skal ha så tung litteratur, sier Inger Pallin.

– Jeg låner litt forskjellig. Gamle fortellinger, bøkene til Dagfinn Grønset er fine å lese, sier Magne Jordet. Kona hans, Lina låner ikke så mye, men

synes det er veldig trivelig å være med og møtes onsdagskveldene.

Strikkebøker og håndarbeidsbøker er også populære bøker i Øversjødalen bibliotek.

De prater ivrig rundt bordet, om bøker, om lesing. Om løst og fast. Om gamle dager. Om barn og barnebarn. Om folk i bygda, og det som skjer i bygda.

Ann Helen Liens datter Kari Lien har gitt ut boken «Xan og Julie Krohn – Liv og kunst». En bok om et kunstnerpar. Denne boken har selvsagt mor Ann Helen lest. Flere av de andre rundt bordet har tenkt å lese den. Men biblioteket har den ikke til utlån, fordi biblioteket har ikke penger til å kjøpe inn bøker.

Bor på fjellet

Øversjødalen er ei bygd som ligger oppe på fjellet, ei fjellbygd nordøst i Hed-

mark, om lag fire mil fra nærmeste kommunesenter Tolga. I Øversjødalen er det ganske stille nå. Skolen ble lagt ned i 2003, barnehagen ble lagt ned noen år senere, og butikken stengte dørene for noen år siden. Nærmeste butikk er i Sømådalen, om lag to mil unna, og der er det kun en kolonialbutikk, ingen andre butikker.

Derfor blir biblioteket ekstra viktig som samlingssted.

Biblioteket er på en måte mye mer enn et bibliotek på Øversjødalen. Vegg i vegg til biblioteket er det et stort rom, «loftet». I dette rommet er det et kjempestort bord med plass til over 30 personer. Her samles bygdefolket ofte. De drikker kaffe og spiser kaker som de har tatt med hjemmefra. Rommet blir også brukt mye til håndarbeid og andre ting som for eksempel å spille «Sjoelen», et spill som noen nederlendere har tatt med til Norge.

Biblioteket og «loftet» drar veksler på hverandre hver onsdags kveld. Et felles samlingssted, selv om biblioteket og «loftet» formelt sett ikke hører sammen.

Dårlig stemning

Men stemningen på biblioteket på Øversjødalen ble dårlig høsten 2017. Rådmannen i Tolga kommune foreslo nærmest å legge ned biblioteket. Da mobiliserte bibliotekentusiastene straks til kamp for å beholde sitt kjære bibliotek.

Inger og Jan Pallin tar fram det dystre dokumentet som de fikk se på biblioteket en onsdag 2017. Der står det svart på hvitt:

«Rådmannen har ikke lenger funnet plass til å kunne foreslå å opprettholde en stilling knyttet mot biblioteket i Øversjødalen». De leser videre at rådmannen vil gi boksamlingen til samfunnshuset. Samfunnshuset kan få 20.000 kroner, penger som bygdefolket kan bruke på den måten de selv ønsker, ifølge rådmannen. Dette var svært dårlige nyheter for dem.

– Vi er forbannet! Det er klar tale fra Jan Pallin. Han sier rett ut det mange i Øversjødalen følte da forslaget kom i 2017. Bygdefolket skrev protestbrev, med personlige underskrifter fra 24 personer og sendte dette til hver enkelt av politikerne i Tolga kommunestyre som skulle avgjøre bibliotekets framtid, etter forslaget fra rådmannen.

– Dette er alvor! Det eneste kommunale tilbudet for våre bygder kan ikke

Felles innsats. Servicemedarbeider Magnhild Nytrøen tar imot barnebøker som barna til Jon Petter Jordet har lånt. Ola Nygaard sitter og leser, mens vi ser Lina Jordet til høyre. Bøkene i kassene på gulvet har biblioteket fått gratis, en gave fra en kvinne på Tolga.

legges ned! Oppretthold biblioteket på Øversjødalen! Det stod svart på hvitt i protestbrevet, signert innbyggerne i Øversjødalen og nabobygdene Kåsa og Holøyen. I disse tre bygdene er det til sammen 100 – ett hundre – fastboende innbyggere.

Protesten ble hørt, i hvert fall av politikerne i Tolga kommune. Politikerne i Tolga kommunestyre bestemte at biblioteket skal bestå i 2018. Men mye tyder på at Tolga kommune vil legge ned biblioteket etter den tid, og erstatte det med en annen form for boktilbud og møteplass. Hvilket tilbud dette blir, vil kommunen diskutere med bygdefolket.

– Vi kan snakke om det, men vi blir nok ikke enige. Det vi ønsker, er å beholde biblioteket vi har. Vi ønsker også penger til å kjøpe inn bøker, noe som det ble slutt på for mange år siden, sier Inger Pallin.

Dugnadsånden

Dugnadsånden er svært god på Øversjødalen. Der driver de samfunnshuset – og mye annet – på dugnad. De holder basarer, julemesser og driver en lang rekke arrangement, året rundt for å samle inn penger til samfunnshuset og andre gode formål, til det beste for bygdefolket. Antydninger om at biblioteket kan drives på dugnad, har de også hørt.

– Vi synes det er et svært lite krav at kommunen driver biblioteket, når vi likevel driver så mye dugnad, sier bibliotekentusiastene.

Ikke nok med det. Husleien som samfunnshuset tar for å leie ut lokaler til biblioteket er ikke mer enn om lag

7.000 kroner – syv tusen – ett helt år, inkludert oppvarming. Og noe av det mest imponerende og uvanlige, er jobben som bibliotekets servicemedarbeider Magnhild Nytrøen utfører. Hun vasker gulvene og holder rent i biblioteket gratis. Slik har hun holdt på i 18 og et halvt år!

Vi går inn til hovedbiblioteket, hvor Magnhild Nytrøen sitter ved et kontorbord. En god, gammeldags skrivebordslampe kaster lys over bøkene på bordet. Rommet er nærmest en hems, med skrått tak, i motsetning til mange nye, moderne lyse og luftige bibliotek rundt omkring i landet.

– Hei! Velkommen! Sier Magnhild som sitter og stempler lånekort, slik de gjorde i bibliotekene før i tiden. For tre år siden var det et forferdelig tordenvær på Øversjødalen, så ille at modemnet til internettet – bredbåndet – ble ødelagt.

Og siden den gang har biblioteket vært uten internett. Derfor bruker hun det gamle systemet, med lånekort. Når hun ikke har internett, kan hun heller ikke se hvilke bøker som besøkende kan låne på hovedbiblioteket i Tolga.

Biblioteket på Øversjødalen driver med andre ord på sparebluss, ikke bare ved at de har sluttet å kjøpe inn bøker, at renholdet blir gjort på dugnad, men også ved at internettlinjen ikke blir reparert...

Litt vemodig

Denne onsdagskvelden er en litt vemodig kveld. Magnhild Nytrøen skal slutte i jobben etter 18 ½ år på biblioteket på Øversjødalen.

– Jeg har holdt åpent fra klokka 18.00 til 20.00 hver eneste onsdag kveld ►

i alle disse årene, unntatt en gang, da jeg måtte til legen for legekontroll. Den uken holdt jeg biblioteket åpent fredag kveld i stedet.

Biblioteket har skjønnlitteratur, fagbøker, biografier, krim, ungdomsbøker, barnebøker, faktabøker og blant annet leksikon. Det kommer mellom 10 og 20 personer for å låne bøker om onsdagskveldene. De låner mest skjønnlitteratur og noe faglitteratur. I begynnelsen, for mange år siden, lånte hun også ut mange ungdomsbøker og barnebøker, men nå er det lite utlån av

barnebøker og ungdomsbøker fordi det er få barn i bygda.

Trusselen

Trusselen om nedlegging har Magnhild Nytrøen hørt før, riktignok for mange år siden.

– Jeg var med på å redde biblioteket, spesielt en gang da Tolga kommune truet med å legge det ned for å spare noen kroner. Året etter måtte vi også krangle for å beholde biblioteket, men så roet det seg ned i noen år fram til høsten 2017. Nå er det opprør i bygda igjen, sier hun.

– Jeg tror folk på Øversjødalen blir veldig lei seg om biblioteket blir lagt ned, sier hun.

Biblioteket stimulerer leselysten og er en populær møteplass.

Klokka er 20.00. Dørene stenger. Folk takker for i kveld. De fleste kjører bil. Ekteparet Pallin bor i nærheten. De går hjem under en skyfri kveldshimmel, en himmel full av stjerner. Stemningsfullt. Tankevekkende.

– Vi gleder oss allerede til neste onsdag, når det blir bibliotekkveld igjen, sier bibliotekentusiastene. ■

Møteplass og bibliotektilbud

Framtiden til biblioteket i Øversjødalen er usikker etter 2018.

Politikerne i Tolga kommunestyre vedtok enstemmig at det skal jobbes fram en løsning i løpet av året.

– Tolga kommune skal finne en løsning som innebærer både en møteplass og et boktilbud. Men i hvilken form boktilbudet blir, er usikkert, sier ordfører Ragnhild Aashaug i Tolga kommune.

Det vanskeligste er ikke å finne 40.000 kroner til drift av biblioteket, slik hun ser saken.

– Det er krevende å yte godt nok boktilbud med egen bokstamme, følge opp, vedlikehold og fornye den, når bibliotekets avdeling på Øversjødalen har en person ansatt to timer i uka, sier hun.

Øversjødalen har kun 70 – sytti – fastboende innbyggere. I tillegg kommer blant andre hyttefolk.

Tolga kommune er en liten kommune med 1600 innbyggere. Vi skal finne ut hvilke tilbud de ønsker å ha og hva vi kan få til sammen.

– Det er utrolig viktig for kommunen å bidra til at det fortsatt blir en møteplass og boktilbud i Øversjødalen. De som bor der har tross alt fire mil å kjøre en vei til Tolga hvor hovedbiblioteket er, sier ordfører Ragnhild Aashaug. ■

QURIA® – UTVIKLET FOR ET MODERNE BIBLIOTEK

AXIELL Quria

Vi skaper fremtidens biblioteksystem
Les mer på www.axiell.no

I skottlinjen. Två bibliotek i Köpenhamn ligger i centrum för den allvarliga gängkonflikt som pågått under hösten och vintern. – Det är uppenbart att de anställda på biblioteken känner oro över att ta sig till och från arbetsplatsen. Viktigt är att man tränar olika scenarior och har klara beredskapsplaner för att vara beredd om något hotande skulle inträffa, förklarar Tage Sørensen arbetstagarrepresentant för verksamheten inom Köpenhamns bibliotek. Foto: Vera Kelgart

Biblioteksmedarbetare i skottlinjen

Nørrebro i centrala Köpenhamn är plats för brutalt gängvåld med dödsskjutningar på öppen gata. Stadsdelens två bibliotek ligger i direkt anslutning till de olika rivaliserande gängens tillhörighetsplatser. Biblioteken rapporterar om stark oro men har ännu inte tvingats att stänga eller skära ned på öppettider.

AV JOHAN ERICHS
MERAMEDIA

– Vi försöker att driva verksamheten så normalt som möjligt, förklarar Stine Høi Sørensen, ansvarig chef för de två berörda biblioteken, Nørrebro Bibliotek och Blågårdens Bibliotek.

Situationen i den gamla arbetsstadsdelen Nørrebro har varit ansträngd under höst och vinter.

Styrkan i konflikten mellan två rivaliserande gäng, Loyal to Familia och Brothas, har tilltagit och många skjutningar har inträffat, ibland med tillsynes oskyldiga som offer. Den upptrappande konflikten har lett till tre tragiska och omskakande dödsskjutningar under de senaste månaderna.

Det är inte första gången som biblioteken hamnat i «skottlinjen» i samband med kriminella grupperings aktiviteter för försvar av handel med narkotika och av terroritorium.

I samband med tidigare våldskonflikter i stadsdelen har en rad offentliga institutioner tvingats att stänga ned och minska öppethållandet däribland Blågårdens bibliotek samt dessutom avlysa planerade arrangemang.

– Denna gången försöker vi att hålla öppet och driva de aktiviteter som planerats. Polisens närvaro i området är massiv och det bidrar till en känsla av säkerhet och trygghet, förklarar Stine Høi Sørensen.

Utbredd oro

Boende och näringsidkare på Nørrebro har under höst och vinter varit starkt upprivna över situation. Butiker har tvingats att minska öppethållande, anställda har känt rädsla i samband med transporter till och från arbetsplatsen. Skolor har stängts och idrottsföreningar har avvecklat sin verksamhet till följd av

den starka otryggheten i närområdet.

Bibliotekens oinskränkta öppethållande kan ses som en signal att samhällets offentliga institutioner ska hållas öppna för att markera att de inte accepterar intrång i sin verksamhet eller att den ska styras och påverkas av kriminella gängs aktiviteter.

Blågårdens Bibliotek har vid tidigare tillfällen varit utsatt för skottlossning.

I samband med de uppblåsande oroligheterna har Köpenhamns Kommun på olika sätt förstärkt sin närvaro i området. Mobila sociala team med knytning till Center för Forebyggelse och Rådgivning, har upprättas och placerats på strategiska platser.

Det huvudsakliga syftet är att hjälpa medborgarna med stöd och vägledning men även att hjälpa rent praktiskt för dem som inte vågar att vistas ute och

röra sig i området exempelvis kring socialt belastade Mjølnerparken. Det kan handla om att hjälpa barn till skolan eller till fritidsaktiviteter.

Krishjälp

Stine Høi Sørensen menar att även om det finns en stark närvaro av polis och myndigheter i området, så påverkas personalen ändå.

– Det är givetvis individuellt hur mycket och hur olika våra medarbetare på biblioteken påverkas av gängbråken, på danska «bandekonflikten». Några medarbetare, i synnerhet de som bor i lokalområdet är märkta och mår inte bra av situationen.

För att mildra oro och förebygga rädsla och otrygghet erbjuder Biblioteken på Nørrebro sina medarbetare kostnadsfritt psykologstöd i form av samtalsterapi och krishjälp för medarbetarna. Stine Høi Sørensen vill inte svara på hur många av de anställda som tvingats att söka hjälp på grund av den aktuella

situationen. Under senare år har trycket på krishjälp från anställda i Köpenhamns Kommun varit så hårt att den aktör som erbjuder krishjälp har tvingats att prioritera bland alla sökande.

– Vi är uppmärksamma på problematiken med hänsyn till «bandekonflikten» och från ledningens sida engagerar vi oss så mycket vi kan för att ta hand om oroliga medarbetare, erbjuder samtal, rådgivning och sätter tydliga regler i syfte att stärka säkerhet och trygghet, förklarar Stine Høi Sørensen.

Bakgrund till gängkonflikten är inte helt klarlagd. Dansk polis spekulerar i att marknaden för haschförsäljning är den främsta orsaken till konflikten. Gruppen som har sitt ursprung på Blågårds Plats kallar sig Loyal to Familia och deras huvudmotståndare i konflikten, kallar sig Brothas med knytning till Mjølnerparken, båda områdena ligger i Nørrebro.

Motsatt effekt

Tag Sørensen är det danska Bibliote-

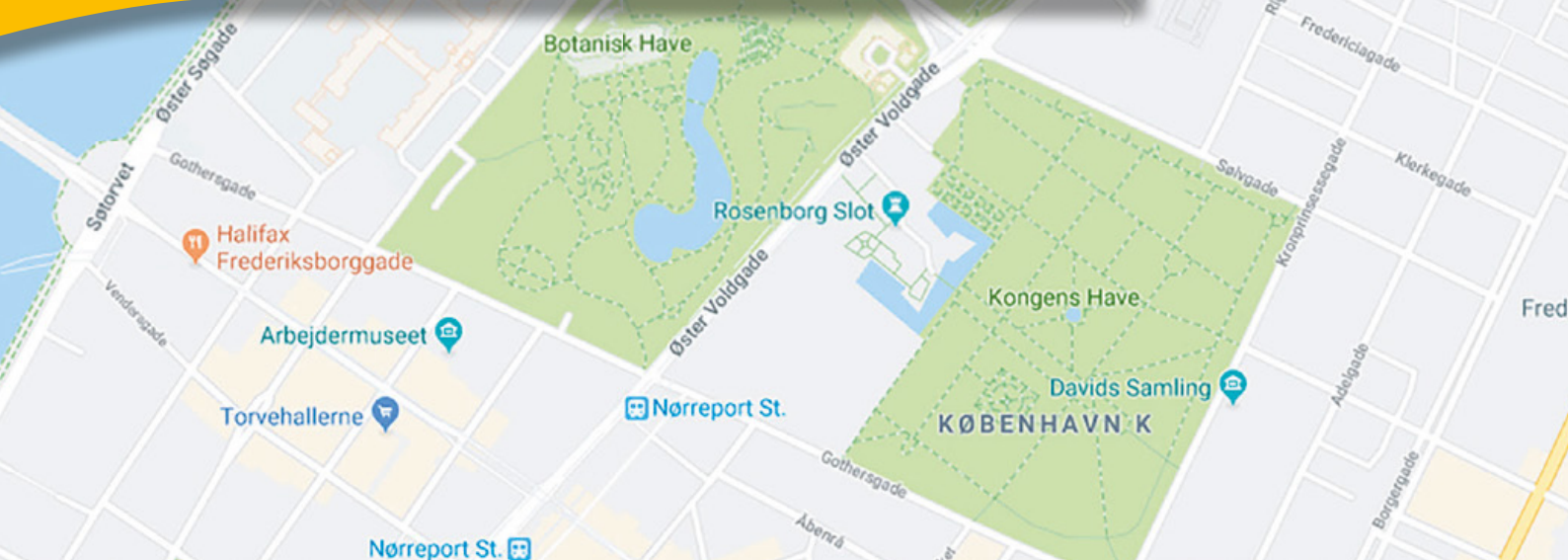
karförbundets förtrondevalde ombudsman och arbetstagarrepresentant för verksamheten inom Köpenhamns samtliga bibliotek. Till vardags arbetar han som bibliotekarie på Solvang Bibliotek, Amager i östra Köpenhamn.

– Det är klart att det finns en otrygghet på Nørrebro. Det är bra med en starkt polisiär närvaro i området och det har en förebyggande effekt men kan också påverka att boende och som i detta fall biblioteksmedarbetare, hela tiden känner risk och oro för att något dramatiskt kan inträffa. Men jag måste ändå tro att polisens närvaro är starkt bidragande till att få bort den dagliga otryggheten, menar Tag Sørensen.

Han fortsätter:

– Blågården har varit plats för skottlossning tidigare och dessa upplevelser finns ju kvar i minnet hos många av dem som berördes, bland annat personalen på Blågårdens Bibliotek.

Tag Sørensen stödjer beslutet om

att hålla igång driften vid biblioteket som vanligt.

– Man får prova hur det fungerar och enligt min uppfattning ska det inträffa direkta hot eller våldsepisoder mot biblioteket och dess anställda för att man ska överväga stängning. Situationen idag är givetvis inte acceptabel men biblioteket kan inte påverka eller hindra utvecklingen i konflikten och bör därför så långt det är möjligt hålla öppet.

Hårt tryck

Bibliotekspersonalen är som alla andra personer och grupper som visats i området berörda av konflikten och utsätter sig omedvetet för en risk att drabbas av våld och i värsta fall skjutningar.

– Situationen när medarbetarna i mörkret ska ta sig hem till bostaden efter arbetsdagens slut kan uppfattas som otrygg. Men inne på biblioteket upplever jag ingen överhängande fara.

Det har varit stort mediefokus på de

våldsamma händelserna på Nørrebro. Våldsamheterna och skjutningarna har toppat det inhemska nyhetsflödet under stora delar av förra året. (2017)

– Det påverkar medarbetarna ganska mycket att hela tiden bli påmind om situationen och utsätts för ingående bevakning av alla våldsamma händelser som förekommit på Nørrebro.

Det kan få en allvarlig effekt och måste bearbetas på olika sätt med ledning och med de förtroendevalda arbetstagarrepresentanterna men även genom att dra nytta av den professionella krishjälpsom erbjuds.

Beredskap

I samband med oro och stress bland personalen, låter ofta en ledning på en arbetsplats arrangera övningar, baserade på en hotfull och otrygg situation.

– Det är inte alltid den typen av övningar leder till önskat resultat. En sådan övning kan ibland leda till att medarbetarna riskerar att få för mycket

insyn och insikt om vad som exempelvis kan inträffa på och utanför deras arbetsplats. Det finns en risk att en sådan övning framkallar mer otrygghet än trygghet bland personalen. Det gäller att hitta en linje som inte skrämmar även om man alltid ska eftersträva att vara öppen kring situationen, menar Tage Sørensen.

Väl genomtänkta säkerhetsplaner och förbud mot ensamarbete är två åtgärder som enligt Tage Sørensen är viktiga för att stävja oro bland personalen.

– De beredskapsplaner som finns måste vara väl kända och ha praktiserats i övningar bland personalen. Den biten får aldrig nonchaleras, avslutar Tage Sørensen.

I slutet av 2017 ingick de olika rivaliserande grupperna en överenskommelse om vapenvila. Köpenhamnspolisens uttalar dock att den är högst tveksam till om vapenvilan kommer att kunna permanentas. ■

Verdifulle bøker om norsk offentlighet – men hvor er bibliotekene?

I 2017 ble det utgitt to bøker om den norske offentligheten. Det er en begivenhet. For folkebibliotekfeltet som skal forme sin rolle for å leve opp til lovens utvidete formålsparagraf, er disse bøkene viktig grunnlagsmateriale for refleksjon og debatt.

AV PROFESSOR RAGNAR AUDUNSON
OsloMet STORBYUNIVERSITETET, AVD. ABI

Bøkene behandler samme tema – den norske offentlighetsmodellen. Men de er ulike på viktige områder.

Den ene – *Allmenningen*, som er redigert av medieprofessor Jostein Gripsrud fra universitetet i Bergen – tar sikte på å gi en omfattende historisk framstilling av den norske offentlighetens framvekst fra 1600-1700-tallet og fram til i dag. Den er skrevet på norsk, den er med sine nesten 650 sider omfangsrik og den er kostbart utstyrt med dyrt papir og mange illustrasjoner.

Den andre er redigert av Fredrik Engelstad, Håkon Larsen, Jon Rogstad og Kari Steen-Nilsen. De har valgt engelsk som språk. Og der Gripsrud og hans kolleger har valgt praktbokformatet, har Engelstad og hans medarbeidere valgt Open Access. *Institutional Change – Views on the Nordic Model* er fritt tilgjengelig på internettet.

Der bidragsyterne i *Allmenningen* først og fremst framstår som mediehistorikere, framstår forskerne bak *Institutional Change* først og fremst som mediesosiologer.

Ulikheten i tilnærming gjør at de to bøkene utfyller hverandre og de kan på hver sin måte gi innspill til en informert og opplyst samtale om offentlighetens utvikling.

Men én ting har de to bøkene til felles: De har begge klart det kunststykket det er å gi en bred og omfattende

framstilling av norsk offentlighet, uten at bibliotekene omtales.

Ett av kapitlene i *Allmenningen*

omhandler perioden 1890 – 1940. Det er ført i pennen av bokas redaktør, Jostein Gripsrud. Han gir en fyldig framstilling av denne perioden, som han beskriver som formative år for den norske offentligheden. Stemmeret-

ten ble utvidet til å omfatte alle voksne. Arbeidsbevegelsen vokste fram som en kraft – først med det offentlighetsteoretikere kaller leiroffentlighet, mot slutten av

perioden på vei mot en hegemonisk posisjon i den allmenne offentligheten.

Partisystemet slik vi kjenner det, etablerte seg. Masseorganisasjoner som kunne formidle mellom periferiens ytterste nes og det sentrale nivået, vokste fram. Antallet aviser eksploderte. Vi fikk en kultur- og underholdningsindustri og vi fikk kringkasting. Alt dette er utmerket beskrevet.

Men dette var også perioden for folkebibliotekrevolusjonen.

Det moderne folkebibliotekkonseptet, utviklet i USA i siste halvdel av det 19. hundreåret, ble implementert i Norge med Haakon Nyhuus som den sentrale strategen. Folkebibliotekene ble arenaer som var tilgjengelige for alle – kvinner så vel som menn, arbeidere så vel som borgerskap og middelklasse. Rett før Nyhuus overtok som sjef for Deichmanske bibliotek, lå årlig utlån ved dette

biblioteket på 20-30 000 pr. år. I 1900, to år etter at Nyhuus overtok, hadde dette tallet eksplodert til 310 000 eller om lag 1,2 bind pr. innbygger årlig. I 1915 hadde det eksplodert enda en gang til 660 000 utlån pr. år i en by som da hadde drøyt 300 000 innbyggere – altså godt over 2 utlån pr. innbygger årlig. Det er åpenbart at dette var viktig, ja, avgjørende, for å trekke den alminnelige mann og kvinne inn i offentligheten og det var avgjørende for å skape et grunnlag for en litterær offentlighet.

Den amerikanske bibliotekhistorikeren Wayne Wiegand skriver godt om dette. Han tar utgangspunkt i at i bibliotekene kunne brukerne selv velge hva de ville lese, i motsetning til hva som var tilfellet i skolen eller når det gjaldt den lesningen religiøse autoriteter kontrollerte. Bibliotekarene prøvde fra begynnelsen av å styre lesningen mot den nyttige faglitteraturen. Det var det de mente ga bibliotekene legitimitet, der som i Norge. Men brukerne kunne velge fritt, og trass i alle tiltak folkebibliotekene satte inn for å påvirke dem, valgte de i overveldende grad skjønnlitteratur. Og det hadde konsekvenser for framveksten av en litterær offentlighet. «Because public libraries could not force «serious» reading on their patrons, for the most part they instead unknowingly helped build a social life of reading in which readers met in real and virtual places and absorbed common messages defining a past and present. By popularizing reading and enabling choice, public libraries also allowed patrons to determine the most popular books, an essential component in the mass market of print culture. And for patrons that reinforced a democratic ethos they identified with the use of their library.»

Som tallene over fra Deichmanske bibliotek viser, er Wiegands konklusjon like gyldig hos oss.

Når bibliotekene i den grad er fraværende i framstillingen av den norske offentlighetens utvikling skyldes det ikke mangel på kilder. Det skulle være nok å vise til Nils Johan Ringdals bok *By, bok og borger* som ble gitt ut i forbindelse med Deichmanske biblioteks 200-årsjubileum i 1985, Geir Vestheims brede framstilling av norsk folkebibliotekpolitikk i avhandlingen *Fornuft, kultur og velferd* fra 1997 og Erling Annaniassens og Geir Vestheims *Bok over land*, som ble gitt ut i forbindelse med Statens bibliotektilsyns 50-årsjubileum i 1999.

Nå er det ikke riktig å si at bibliotekene er *helt* fraværende i *Allmenningen*. I bokas aller siste kapittel, som har digitaliseringen og dens konsekvenser som hovedtema, behandler et avsnitt litteraturhusenes framvekst fra 2007. Der er det noen merknader i forbifarten om bibliotek. Men at en institusjonstype som i 120 år har vist sin relevans som offentlighetsinstitusjon, bare nevnes som et appendiks til en arena med noen få år på baken som en del av det vi kan kalle skravleklassens leiroffentlighet, er mildt sagt en pussig prioritering.

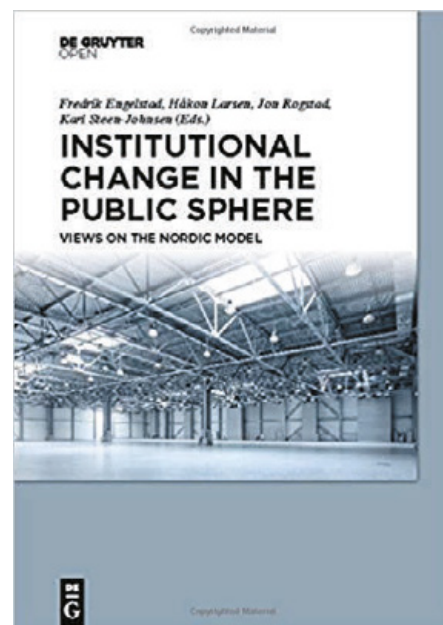
Både *Allmenningen* og *Institutional Change* tar utgangspunkt i sentrale offentlighetsteoretikere som John Dewey, Jürgen Habermas og Hannah Arendt. *Allmenningens* forfattere bygger på en realistisk og modifisert versjon av Habermas' deliberasjonsmodell uten at, som de sier, man gir opp grunnleggende idealer. Craig Calhoun, som har skrevet det mest utfyllende teoribidraget i *Institutional Change*, konkluderer med at Habermas, Arendt og Dewey belyser ulike dimensjoner ved offentligheten og kan integreres i en teori som er mer slagkraftig enn hva hvert enkelt teoretisk bidrag er alene. *Institutional Change*

legger i tillegg institusjonell teori til grunn. Offentligheten er knyttet til et sett med institusjonaliserte normer som både gir stabilitet, men som samtidig påvirkes og forandres av endringer i omgivelsene, for eksempel teknologi. Det framstår som et fruktbart grep.

Allmenningen er som sagt kronologisk ordnet. Hver av de ti kapitlene er viet en periode. I tillegg er stoffet organisert med utgangspunkt i ti gjennomgående, tematiske tråder, for eksempel forholdet offentlig-privat, relasjonen kulturell og politisk offentlighet og det særegne ved den norske offentligheten. Hvert av kapitlene gir en bred gjennomgang av den aktuelle periodens historie og diskuterer offentlighetens utvikling i perioden i en slik historisk kontekst. Men paradoksalt nok – den tiende tråden, det typiske ved den norske offentligheten, som jo må være bokas hovedtråd – drukner litt i den brede og detaljerte gjennomgangen av norsk historie.

Institutional Change har valgt en annen strukturering av stoffet. De tar utgangspunkt i fem institusjonelle

felt: mediefeltet, kunst- og kulturorganisasjoner, religiøse organisasjoner, frivillige organisasjoner og institusjoner innen forskning og høyere utdanning. Ytrings- og informasjonsfriheten ses som det normative rammeverket som integrerer offentligheten.

Dersom en leser som har vært igjennom begge disse bøkene, blir spurt om hva som kjennetegner den norske offentlighetsmodellen, gir nok det analytiske grepet i *Institutional Change* et bedre utgangspunkt for å gi et svar enn den brede historiske gjennomgangen i *Allmenningen*. Men bøkene supplerer hverandre. Det er som Calhoun konkluderer når det gjelder Habermas, Arendt og Dewey: De to bøkens ulike innfallsvinkler gir til sammen en bedre forståelse av den norske offentligheten enn det hver av dem gjør alene.

Men hvor ble det av bibliotekene? ■

BEYER HANDEL

Med en skriver fra Datamax-O'Neil og programvaren Bartender, kan du skrive dine egne RFID brikker. Beskytt RFID brikken med transparent etikett. Har du behov for en strekkodeskanner som leser like fint fra nettbrett og mobil som fra bøker, har vi håndholdte, for stativ eller nedfelt i skranke.

På tide med litt vedlikehold? Vi har renseproduktene til dine skrivere.

Vi tilbyr kvalitetsprodukter og personlig service.
Ring 33802185 eller send e-post til: post@beyerhandel.no

Vår erfaring | Din trygghet

Følg med på våre nettsider www.beyerhandel.no

Behov for fjernhjelp? Ta kontakt for pris.

datamax • o'neil
right by our customers.

Bibliotekarere må være systemkritiske!

UH-sektoren har vært gjennom et hamskifte ved overgangen fra Bibsys' blåskjerm til Alma. Nå har storbybibliotekene gjort avtale med Bibliotek-Systemer (se s. 7) om et nytt system som skal utvikles. Økende digitalisering stiller nye krav til biblioteksystemene. Nye systemer utvikles med stadig økende integrasjon mot nye tjenester. Det skjer det både en horisontal og vertikal integrering i leverandørbransjen som domineres av stadig færre selskaper. Mister bibliotekene makt til systemutviklerne og deres eiere?

AV LARS EGELAND

DIREKTØR FOR LÆRINGSSENTER OG BIBLIOTEK VED OsloMet
STORBYUNIVERSITETET, NESTLEDER I NORSK BIBLIOTEKFORENING

Med horisontal integrering mener vi at firmaer kjøper opp konkurrenter som tilbyr samme tjenester eller produkter. Slik førte f.eks. Bibliothecas oppkjøp av 3M Library System til at vi fikk et globalt firma som dominerer innen RFID og selvbetjenings-teknologi i bibliotek. På lignende måter har også OCLC kjøpt konkurrenter. Vertikal integrering er at et firma utvider sitt tjenesteområde ved å kjøpe firmaer som er involvert i det som tradisjonelt har vært sett på som bare beslektet. Et eksempel på det er når norske forlag kjøpte opp bokhandelene. ProQuest sitt kjøp av Ex Libris i desember 2015 er et viktig eksempel innen biblioteksektoren. Det betød at et firma som var en av de dominerende innen levering av innhold – databaser og artikler – kjøpte det firmaet som er dominerende i å levere teknologi til akademiske bibliotek. Et annet eksempel er Axiell som har kjøpt andre firmaer både horisontalt og vertikalt, utvidet tjenestene til også å omfatte automatisering i museer og arkiver, digital innholdsproduksjon samt oppkjøp av firmaer ikke bare i UK og Skandinavia, men i seinere tid også i Tyskland og Sveits.

Fra systemer for papirbaserte kilder til digitale

Tradisjonelt har vi snakket om ILS-er, dvs husholdningssystemer eller *Integrated Library Systems*, som har hatt som oppgave å integrere ulike tradisjonelle bibliotekoppgaver som akkvisisjon, katalogisering og utlån. ILS-ene er bygget for de papir-dominerte bibliotekene.

Ettersom særlig de akademiske bibliotekene i stor grad domineres av digitalt materiale, har vi fått en ny generasjon systemer med bredere funksjonalitet. De kalles ofte LSP – Library Services Platforms (Breeding, 2015). De integrerer tilgang til papirbaserte kilder med digitale og forenkler en del operasjoner gjennom en plattform som har integrert muligheten til å hente materiale fra ulike typer arkiver. Ex Libris sitt Alma-system som er innført i norske UH-bibliotek, er det mest dominerende LSP-et.

Åpen kildekode eller proprietære systemer

EBSCO og ProQuest er to store konkurrenter på levering av tilgang til databaser og tidsskrifter. Mange norske fagbibliotek kjøper databaser fra EBSCO. EBSCO og ProQuest har ikke klart å bli enige om levering av data for disse databasene til Ex Libris. Det betyr at når våre brukere søker i Almas søkesystem Oria, får de ikke treff på ressurser som ligger i EBSCO-databaser. Algoritmene som ligger bak og styrer hvilke treff som vises først i Oria, er en forretningshemmelighet. Det er all grunn til å være bekymra for at Oria vil vise treff fra baser kjøpt fra ProQuest foran treff fra andre baser.

Siden Alma er et såkalt proprietært system har vi ikke tilgang til kildekode-ene slik vi har i såkalte åpne systemer, open source som det heter på engelsk. Open source er en bevegelse for åpenhet og mulighet for demokratisk kontroll til programvare, en parallell til open access-bevegelsen for fri tilgang til forskning på nettet.

Koha – en gave fra New Zealand

Koha er det dominerende open source programmet for bibliotek. Koha betyr gave på maori og programmet er New Zealands gave til bibliotekverdenen. Det ble laget for å betjene en liten gruppe bibliotek i New Zealand, men siden det ble lansert med åpen kildekode begynte andre bibliotek å forbedre og utvikle programmet. I dag konkurrerer det i funksjonalitet med kommersielle program. Det er mange tusen installasjoner over hele verden, men særlig i utviklingsland. Det er en god del mindre bibliotek i Norge som bruker Koha. Sjøkrigsskolen var det første biblioteket som i 2009 byttet fra et proprietært system. Deichmanske Bibliotek implementerte Koha som sitt system i 2016.

Evergreen er et annet åpent program. Det ble utviklet i staten Georgia i USA som er en stat som er kjent for sterk støtte til bibliotek. Galileo-initiativet ble startet for å lage et felles system for både folke- og fagbibliotek. Det ble lansert i 2000, men i 2015 ble Alma valgt for fagbibliotekene. Samtidig ble det gamle Voyager-systemet utviklet for folkebibliotekene til Evergreen-systemet. Det som er litt interessant er at dette er bygd på et proprietært system. Det er utviklet av Equinox Software som var et kommersielt firma, men som i 2017 endret eierform til et non-profit selskap. Evergreen har stor utbredelse i USA og Canada.

Folio- et initiativ fra EBSCO

Både Evergreen og Koha er såkalte ILS-er, som altså ikke omfatter disco-

very-systemer for tilgang til digitale kilder. Det gjør Library Service-systemene som hovedsakelig brukes i de akademiske bibliotekene. Noen kaller det også Library Management Systems. På dette området er det Ex Libris sitt Alma som dominerer sammen med OCLCs WorldShare. I 2016 ble det for første gang en tilbakegang i antallet installasjoner av Ex Libris sitt Aleph-system, som er et ILS – kundene gikk over til Alma.

I 2015 ble Open Library Foundation etablert som en ikke-kommersiell stiftelse for å fremme åpen kildekode-systemer i bibliotek. Bak sto blant annet medlemmer av Open Library Environment som omfatter en rekke universiteter som bl.a. Cornell og universiteter i Nordrhein Westfalen i Tyskland. Stiftelsen tok initiativ til å utvikle et åpent Library Service-system kalt FOLIO. Forkortelsen står for *Future of Libraries is Open*. Folio har sterk økonomisk støtte av det største firmaet innen bibliotek-industrien, nemlig EBSCO. Som før nevnt eier ProQuest som innholdsleverandør Ex Libris og dermed Alma, dermed har EBSCO stor interesse av at det utvikles et åpent og uavhengig system. Sjøl om kildekoden i et open source-system er gratis, så har EBSCO også tenkt å tjene penger på å gi service og driftstjenester for Folio.

De første kodene for dette systemet ble offentliggjort i august 2016. Deltakerne har deretter jobbet med åpne forbedringer og bygging av apps til systemet. De første installasjonene planlegges nå i 2018.

Nye systemer og integrering av systemer

Jeg har tidligere skrevet om hvordan innføring av Alma har påvirket arbeidsflyten i norske fagbibliotek. Siden det er mye mer omfattende enn det gamle Bibsys-systemet, betyr det at bibliotekene må spesialisere seg mer og sannsynligvis bruke mer tid på datasystemet enn man tidligere måtte med Bibsys.

Samtidig kommer nye systemer, og krav om integrering. Ved OsloMet Storbyuniversitetet (tidligere HIOA) har vi arbeidet mye med kvalitetssikring av pensumlister. Ved at UH-sektoren går over til læreplattformen Canvas skjer det et arbeid med å få alle læreplaner inn i en database for lettere vedlikehold og publisering på nett. Det har økt behovet for et eget pensumlistesystem. Vi var

med på Bibsys sitt anbud på pensumlistesystem hvor Leganto ble valgt (levert – selvfølgelig – av Ex Libris). Leganto skal integreres med søkesystemet Oria, slik at poster fra Oria hentes inn i de enkelte pensumlistene. Leganto integreres selvfølgelig i Canvas.

Som de fleste fagbibliotek har vi et institusjonelt arkiv over publikasjoner fra forskere ved egen institusjon. Hos oss er det oppkalt etter en kjent Oslo-kvinne. Det heter ODA og er en forkortelse for Open Digital Archive. Vi drifter dette arkivet sjøl, mens mange andre bruker Bibsys Brage. I dag er det ikke nok at den vitenskapelige publikasjonen blir tilgjengelig. Mange vil også ha tilgang til forskningsmaterialet – dataene – som ligger til grunn for publikasjonen. Skal man kunne sjekke forskningsresultatene, må man kunne ha tilgang til bakgrunnsdataene. Disse kan jo også brukes til annen forskning. Dette reiser en masse opphavsrettslige og personvernmessige problemstillinger, men for bibliotekenes del blir det viktig framover også å jobbe med arkiver for forskningsdata.

Bibsys arbeider nå med å lage et såkalt LOR – Learning Object Repository. Altså et arkiv over digitale læringsressurser, et DLR. Det er allerede tilgjengelig på adressen dlr.bibsys.no. Her er ideen at læringsressurser som filmer, presentasjoner, dokumenter, bilder kan deles enten innen egen institusjon eller åpent. DLR-et vil eksportere poster til søkesystemet Oria og til læremiddelplattformen Canvas. Her må man ta hensyn til det studieadministrative systemet FS. På andre områder jobber vi med integrering i forhold til universitetets bestillingssystem og regnskapssystemer.

Makta overtas av systemleverandørene?

Vi ser økende konsentrasjon av økonomisk makt hos systemleverandørene. I tillegg blir mye mer komplisert fordi ulike systemer må kunne integreres med hverandre. NGO-en Radical Librarians hadde en samling i Brighton i 2016 hvor deltakerne diskuterte hvordan bibliotekarer skal forholde seg til systemleverandørene. I referatet fra møtet skriver de «Given the centrality of library systems to operational management of a library service, there is a distinct lack of critical discussion of library systems or systems librarianship.

(Barron, 2016). De nye library-service-systemene er skybaserte. Vi vet lite om hvor dataene er lagret. De radikale bibliotekarene er bekymret for sikkerhetshull, og om dataene om brukerne brukes til andre formål enn de er ment for. I Norge har vi en personvernlovgivning som av mange bibliotekarer kan betraktes som et problem fordi vi gjerne skulle brukt bruker-dataene i læringsanalyse der vi kopler dataene mot andre systemer for å lære mer om brukerne. F. eks. skulle jeg gjerne ha koplet Oria-bruk hos studentene mot karaktersystemet for å se om det er noen sammenheng mellom bibliotekbruk og karakterer. Det får vi ikke lov til. Men hva skjer med dataene som lagres hos en produsent i et annet land? Her bør nok vi også være litt bekymra.

Vi vet nok om hvordan algoritmer hos Google og i sosiale medier, manipulerer brukerne. Hva skjer i våre egne systemer hvis kildekoden er hemmelig? Dette er nok også noe som burde oppta oss. Her gjelder det bokstavelig talt å være systemkritiske! ■

Referanser:

- Barron, S et.al. Radical Librarians Collective Gathering 2016, Brighton. Radical Librariansship, vol 3, 2017: <https://journal.radicallibrarianship.org/index.php/journal/article/view/19>
- Breeding, Marshall: Library system report 2017. American library Magazine, May 1, 2017. <https://americanlibrariesmagazine.org/2017/05/01/library-systems-report-2017/>
- Breeding, Marshall: Library Services Platforms: A Maturing Genre of Products. . (Library Technology reports: Expert Guides to Library Systems and Services Volume 51, Number 4) Chicago: American Library association, 2015.
- Breeding, Marshall: Open Source Library Systems: The Current State of the Art. (Library Technology reports: Expert Guides to Library Systems and Services Volume 53, Number 6) Chicago: American Library association, 2017.
- Yeh, Shea-Tinn og Zhiping Walter: Critical Success Factors for Integrated Library System Implementation in Academic Libraries: A Qualitative Study . INFORMATION TECHNOLOGY AND LIBRARIES | SEPTEMBER 2016 doi:10.6017/ital.v35i2.9255

Det sidste ikke-kommercielle sted

AV JACK ANDERSEN
LEKTOR, PHD
IVA, KØBENHAVNS UNIVERSITET

Hvad kan man skrive om biblioteker her ved starten på et nyt år? Det ville være let at skrive skåltalen om deres betydning for demokratiet. Det ville være let at skrive om, hvor vigtig fri og lige adgang til viden, kultur og information er. Det ville være let at skrive om bibliotekernes

betydning for deres lokalsamfund. Det ville være let at skrive om den store samfundsmæssige betydning af at have et rum, der ikke domineres eller styres af kommercielle interesser. Det måske sidste rum i samfundet (i de nordiske lande i det mindste), hvor man kan komme uden at skulle føle sig forpligtet

til at købe noget, som på fx en café. Det sidste skal denne klumme handle om.

I juledagene var jeg på besøg i min hjemstavn, Sønderborg, i det sydlige Danmark. I Sønderborg har man fået et nyt multikulturhus på havnen (<http://sonderborg.dk/da/byens-havn/multikulturhuset>). Multikulturhuset er hjemsted

for Sønderborg Bibliotek, Deutsche Bücherei, og en kunstske. Ideen om et multikulturhus på et gammelt industriområde som havnen er naturligvis ikke i sig selv ny. Det er nærmest trenden i nutidens kulturhusbyggeri.

Sønderborg var tysk indtil 1920, hvor byen sammen med det øvrige Sønderjylland blev dansk igen. Siden 1920 har det derfor været mange tyske i mindretal i regionen. Men de har ikke altid være lige afholdt af det danske flertal. Derfor er der også en vis smuk symbolik i, at multikulturhuset indeholder både et dansk og tysk bibliotek, der hver med deres samlinger repræsenterer deres kulturer, værdier og samfundsformer. Der er netop ikke tale om atter en genforening, men om en bygning der huser to forskellige nationale biblioteker.

Dagen jeg besøgte multikulturhuset var d. 23. december, altså dagen før juleaften. For nogle kan dette være en mega-travl dag. Men det jeg så i multikulturhuset var mennesker, der brugte det. Nogle sad og læste, nogle gik rundt mellem hylderne, andre sad bare i de lækre møbler og kiggede ud over havnen og børnebiblioteket var fyldt med børn og forældre. Der var aktivitet. Her var det, jeg kom i tanke om det, som mange biblioteksforskere argumenterer omkring et bibliotek: at det er det sidste ikke-kommercielle rum i samfundet og af den grund har det en værdi. Et udsagn man sagtens kan diskutere. Men lad os for nærværende tage det for pålydende.

Det der slog mig ved at gå rundt i dette bibliotek og kulturhus, var, at det var helt tydeligt, at folk bare var der, nogle måske mere målrettet end andre. Men her kunne man bare være. Det er ikke en dagligstue. Man smider ikke

fødderne op på bordet. Men det er heller ikke en cafe (der er godt nok en cafe i biblioteket), hvor man forventes at købe noget, når man bruger den. Multikulturhuset var fyldt med møbler og rum, der inviterede til, at de blev brugt. Hvad er det for en idé, der på spil her? Hvorfor er det, man prioriterer man offentlige midler til dette, tænker man?

Jeg tror, det er et udtryk for, at selvom biblioteksbudgetter aldrig kan konkurrere med fx sundhedsbudgetter, så er den lokale politiske prioritering i Sønderborg helt klart, at det har en værdi for byens borgere at have et multikulturhus. Det er et udtryk for en tankegang, der siger, det er vigtigt, at vi kan tilbyde steder, hvor folk ikke skal mindes om deres pengepung, men at de bare kan være der, enten i samtale med andre eller bare være sig selv.

Det ville være nærliggende at pege på, at denne tankegang er gangbar, fordi dette rum, dette Multikulturhus repræsenterer, tilbyder en afkobling fra de allestedsnærværende digitale medier, hvor man hele tiden bliver mindet om, hvor vigtigt det er at være forbundet, at blive liket, at blive friendet, at blive re-tweetet osv. Jeg er dog ikke sikker på, at dette er begrundelsen og jeg er slet ikke sikker på, det er en begrundelse, der holder hele vejen hen til banken. Digitale medier er jo også tilstede i et bibliotek.

Andre peger på, at når provinsbyer prioriterer kulturbyggeri, så er det for at tiltrække potentielle kommende borgere til byen. Modsat peger andre atter på, at moderne kulturbyggeri ikke har nogen effekt på tiltrækningen af potentielle borgere. Begge disse udsagn kan have deres sandhedsværdi. Jeg tror ikke, man kan sige, at det ikke betyder noget for

kommende borgere, om en by har et moderne samlingssted i form af et kulturhus. Omvendt er et kulturhus ikke nok til at tiltrække nye borgere. Der skal naturligvis også være relevante jobs og en god infrastruktur.

Jeg tror dog, man skal lede et helt andet sted, hvis man vil forstå, hvorfor man prioriterer offentlige midler til moderne biblioteker og kulturhuse. Jeg tror dybest set, at politikere forstår værdien af offentlige rum og deres betydning for den demokratiske samtale og demokratiske deltagelse. Når man prioriterer offentlige midler til nye kulturhuse prioriterer man dybest set demokratiet og betydningen af offentlige rum til menneskelig udfoldelse og debat. Det er udtryk for en tro på den samfundsmæssige og kulturelle værdi af viden, kultur og oplevelser for borgere i demokratier. Det er et udtryk for en tro på det nyttige i, at den nedfældede viden faktisk kan erhverves af mennesker og at denne aktivitet har en værdi for mennesker, enten som oplysning eller underholdning.

I det lys er der ikke megen nyt under solen for bibliotekerne herved indgangen til et nyt år. Udover at vi til stadighed skal være os bevidste om, at så længe bibliotekerne er statsstøttede, da er de selvfølgelig udtryk for en politisk prioritering og opbakning. Den kan vi ikke nødvendigvis forvente til tid og evighed. Derfor har vi som borgere også et ansvar for at bruge biblioteker og kulturhuse ligesom biblioteker og kulturhuse naturligvis også skal positionere og legitimere sig selv i en moderne kulturform, hvor det at give adgang til viden og kultur i form af strukturerede samlinger er en selvfølge. ■

For deg
som jobber
på bibliotek

kulturforbundet.no

Kulturforbundet
i Delta

DET KUNNE SKJEDD

*Det kunne skjedd
det må ha skjedd
det skjer jo nu
et anna sted.
Det kan jo skje
en anna gang
litt lenger fra
litt nærmere.*

(Kari Bremnes 2017)

URO

AV ODDMUND KÅREVIK
BIBLIOTEKAR OG SKRIBENT

Slik går dei første linjene i songen «Det kunne skjedd», opningssporret på plata *Det vi har* av Kari Bremnes. Eg kjem til å tenkja på dei etter å ha lese dystopien *The handmaid's tale* av Margaret Atwood. Det er suggererande lesnad og har blitt boka alle les no meir enn 30 år etter at den kom ut, mykje grunna tv-serien med Elisabeth Moss i hovudrolla. Merete Alfsen har levert ei fin omsetjing med tittel *Tjenerinnens beretning*.

Historia er fortalt frå Offreds synsvinkel. Ho er ein «survivor» eller rettare sagt, det er hennar mål å vere det. «Å tenke kan spolere sjanser, og jeg akter

å klare meg» (Atwood: 1987:14). Offred vil leve fordi ho har ei dotter som ho veit lever, men som vart teken frå henne då dei prøvde å rømme landet. Offred hadde eit anna namn før, som ikkje lenger er lov å bruka. No er ho Offred – Freds eigedom. Ho er også ein lovforbrytar, ho har forbrote seg mot ein av mange nye lovar. Ho har vore gift med ein fråskilt mann. Barna er det nye gullet, det mest verdifulle av alt. Forureining og klimaproblem har gjort at fødselsratane har stupt. Det blir omtrent ikkje født barn lenger og dei som blir født er ofte ikkje velskapte. Dei fruktbare tjenerinnene er håpet. Det

betyr ikkje at dei blir behandla bra. Dei står i ein krysseld av forventingar og det er dei som vert straffa om noko skulle skjera seg.

Kvinnas stad er i heimen. Kvinner har ikkje lenger rettigheter. Dei får ikkje ha eigedom, dei har ikkje lov å jobba utanfor heimen og har naturleg nok ikkje lenger personleg økonomi. Tjenerinnas oppgåve er berre denne eine: dei skal føda barn. Tjenerinnene har blitt *spart* der andre kvinner har blitt sendt til koloniane kor ein sakte og smertefull død ventar dei gjennom å rydda opp i radioaktivt avfall og anna.

Gilead er eit nytt samfunn. Det er

Margaret Atwood. Foto: Vintage books.

ikkje USA, men det er plassert i delar av det som tidlegare var USA. Gilead vart til ved eit kupp der presidenten vart myrda og heile kongressen massakrert og grunnloven tilsidesett, foreløpig tilsidesett, sa dei. Endringane kom gradvis, så plutselig. Gilead er no eit totalitært samfunn der leiarane i landet styrer etter såkalla tradisjonelle verdier, men dei skur det til slik det passar dei. Dei brukar Bibelen og for det meste Det gamle testamentet som ei slags rettesnor på det dei førete seg, men dei kuttar ut det som ikkje passar for å oppnå makt. «Til lunsj var det Saligprisningene. Salig er ditt, salig er datt. De spilte dem av fra en plate, stemmen tilhørte en mann. *Salige er de fattige i ånden, for himlenes rike er deres. Salige er de saktmodige. Salige er de tause.* Jeg visste at de fant på det, jeg visste at det var feil, og de hoppet over ting også, men det lot seg ikke kontrollere. *Salige er de som sørger, for de skal trøstes.* Når var det ingen som sa» (Atwood: 1987: 86). Her skal ingen bli hovmodige, særleg ikkje tjenerinne. Særleg oppheng har dei som styrer på forteljinga om Rakel som ikkje kunne få barn og ba Jakob gå inn til slavekvinnas Bilah. Dette er inspirasjonen for den groteske «seremonien», der kona i huset, med høg status, held tjenerinna fast mens mannen i huset har sex med henne. Seremonien er regelmessig, på dei dagane tjenerinna har størst sjanse til å bli gravid. «Vanlig, sa Tante

Lydia, er det man er vant til. Dette virker kanskje ikke vanlig nå, men etter en tid vil det gjøre det. Det vil bli vanlig» (Atwood: 1987: 40). Slike drypp kjem stadig vekk og viser den massive hjernevasken tjenerinnene konstant er utsett for.

Det ligg ei underliggende uro i boka *The handmaid's tale*. Det er som om språket sjølv rivnar. Det blir kutta opp og blir på eit vis rytmisk. Setningane i boka er ofte korte og ein får kjensla av at noko er utelete. Historia er ikkje fortalt rett fram, her er fleire tilbakeblikk og mange referansar til ting som har blitt sagt. Særleg går Tante Lydias utsegner igjen. Tante Lydia er ei av dei autoritære tantene som har fått «skikk» på tjenerinnene gjennom deira tid i Rødehuset, før dei har blitt plassert rundt om i familier. Dialogen mellom karakterane er ofte innøvde, nærmast innhaldslause fraser om veret, om fruktbarheit, om Gud; «Blessed be the fruit» er helsingssvaret som alltid blir svart med «May the lord open» og den noko skremmande avskjedsfrasen «Under his eye» (Atwood: 2010). Språket er endra, for tida er endra. Dette er ikkje lenger ei tid for val. Vala er allereie lagt. Det er ikkje lenger behov for å tenkja.

I ein passasje tidleg i boka blir Offred og kompanjongen Ofglen stoppa av eit reisefølge frå Japan. Dei er turistar og kledd slik. I korte skjørt, og med neglelakk. Eit sjokkerande syn for

Offred og Ofglen no, sjølv om dei huskar den tida det var slik, det er ikkje så lenge sidan heller. Det berre kjennest veldig lenge sidan ut. No går dei tildekka, med venger framfor andletet, så dei ikkje skal sjå eller bli sett. Ein av mennene spør gjennom guiden om dei er lukkelege. «Ofglen sier ingenting. En taushet oppstår. Men noen ganger er det like farlig ikke å snakke. «Ja, svært lykkelige,» mumler jeg. Noe må jeg si. Hva annet kan jeg si» (Atwood: 1987: 36).

Margaret Atwood har skrive det ho kallar spekulativ fiksjon. I 1985 må det ha vore noko urealistisk å lese ei bok som har som utgangspunkt at både presidenten i USA vert myrda samstundes som kongressen vert massakrert og grunnloven tilsidesett. I 2018 kjennes det ikkje lenger like urealistisk. Det er kanskje det som svir mest med å lesa Atwoods bok. ■

Kjelder

- **Atwood, Margaret** (2010): *The handmaid's tale*. London: Vintage books.
- **Atwood, Margaret** (1987): *Tjenerinnens beretning*; oversatt av Merete Alfsen. Oslo: Aschehoug.

Musikk:

- Bremnes, Kari (2017): *Det kunne skjedd*: inspirert av et dikt av Wislawa Szymborska. Oslo. Månestein

Bibliofil er med overalt

Bibliofil i ny drakt – utvikles med nytt brukergrensesnitt tilpasset alle typer skjermer for smarttelefon, nettbrett og vanlige arbeidsstasjoner.

Bibliofil har alltid vært ledende i utviklingen av nye løsninger for bibliotekene i Norge. Dette har vi fått til bl.a. fordi vi har kreative kunder som utfordrer oss, kunder som stadig er på jakt etter løsninger som kan forenkle arbeidshverdagen. Vi lager løsninger som sparer tid og ressurser og gjør bibliotekene i stand til å gi bedre service til lånerne.

Ta med deg Bibliofil
buss

Bibliotekmøtet 2018

Møt **Bibliotek-Systemer** og våre samarbeidspartnere
Inlead og **Wagner Guide** på **UTSTILLINGSPLASS 8-13**

**BIBLIOTEK
SYSTEMER**

Bibliotek-Systemer As | Postboks 2093 | 3255 Larvik
Tlf: 33 11 68 00 | firmapost@bibsyst.no | www.bibsyst.no

Medlemssider fra **NORSK BIBLIOTEK- FORENING**

Et bilag til Bok og Bibliotek

1/18

Leiar.....	1
Hovedstyremedlemmer på valg.....	2-3
Valgkomiteens innstilling.....	3
Intervju med Karin Linder.....	5
Årets bibliotek.....	5-7
Medlemsintervjuet.....	8

Leiar **Å SATSE PÅ BIBLIOTEK**

No har vi eit så stort overskot i kommunen, at vi må finne eit eller anna å bruke pengane våre på. No hadde det passa å bygge eit nytt og flott bibliotek!». Det har ingen rådmann eller ordførar i noko kommunestyre nokonsinne sagt. Det kjem heller ikkje til å skje. Dei som satsar på biblioteket sitt i ein kommune eller grend, gjer det fordi dei tenker langsiktig, og særleg i nedgangsperioder.

Ei ny kulturmelding er i emning, og Norsk Bibliotekforening har arrangert innspelskonferanse med mange bibliotekfolk til stades. Eg er rett stolt over dei dedikerte, kunnskapsrike og formidlingssterke folka vi har i organisasjonen vår, og som leverte gode innspel til Kulturdepartementet. Synne Fredriksen frå NBF Barn og unge illustrerte utfordringane med ei forteljing om Lukas og Markus frå kvar sin kommune som med store forskjellar i bibliotektilbodet. Heile saga kan du lese på nettsidene våre. Markus og Lukas fekk merke Matteuseffekten: «For den som har, skal få, og det i overflod. Men den som ikkje har, skal bli fråteken også det han har». Kommunale forskjellar får slike utslag, og den systematiske underbudsjetteringa over tid gjer det vanskeleg å kome opp på eit anstendig nivå. Derfor går Norsk Bibliotekforening så sterkt inn for ein bibliotekmilliard.

Men så har vi desse lyspunkta, desse leiestjernene som viser veg. Vi har kåra

Biblo Tøyen til Årets bibliotek 2017. Dei andre nominerte var Gulskogen skolebibliotek og Stormen i Bodø. Kva er det så som gjer at desse biblioteka skiljer seg ut? Jo, det handlar om satsing og om å spegle det nærmiljøet dei er sett til å tene. Kva er det denne skulen treng, og korleis kan skolebiblioteket støtte opp om det? Kva ønsker folk på Tøyen? Korleis kan Stormen vere ein samlingsstad der folk ønsker å bruke tida si? Stormen må ha gjort noko riktig når dei har greidd å firedoble publikumstalet sidan opninga.

Eg var nylig på Røros for å halde eit foredrag på folkemøte om kva eit moderne bibliotek kan vere. Røros skal planlegge nye lokale etter å ha vore i provisoriske lokale i tredivje år. Biblioteksjefen Ellen Vibeke Solli Nygjelten sa at ho mellom anna tek utgangspunkt i at det nye biblioteket skal vise at no har du komen til Røros. Dette skapar synlege bibliotek med særpreg. Eit synleg bibliotek har alltid ein synleg biblioteksjef, og omvendt. I prosessen med ny kulturmelding har biblioteksjefar, bibliotekarar

og tillitsvalde over heile landet vore sær synlege. Dei har vist at biblioteka har ein instrumentell funksjon som verkar inn på helse, utdanning og aktivt medborgarskap.

Frå hjartet tusen takk til alle over heile landet som har kome med bibliotekinnspel til denne

kulturmeldinga! De er litt av ein gjeng!

Mariann Schjeide

Mariann Schjeide

Visjoner og valgkamptaler før LANDSMØTEVALGET

14. mars skal landsmøtet velge nytt styre. Hvilke saker brenner de for, de fire hovedstyremedlemmene valgkomiteen har innstilt for neste periode?

TEKST: KRISTIN STORRUSTEN

Valgkomiteen har innstilt kandidater til alle de ledige plassene, men landsmøtet har siste ord. For at du som medlem skal bli bedre kjent med dem som er innstilt for fast styreplass, har vi spurt om en programerklæring. Hvordan vil de styre Norsk Bibliotekforening videre?

Hovedstyret leder foreningens virksomhet og representerer oss utad. Hovedstyret er høyeste myndighet mellom landsmøtene, og består av ni personer. Det skal ha representanter fra ulike deler av bibliotekfeltet, inkludert brukerinteresser.

Dette landsmøtet skal velge fire styremedlemmer i tillegg til leder. Nestleder velges blant de åtte styremedlemmene. Hovedstyret kan opprette arbeidsutvalg og andre utvalg hvis de finner det hensiktsmessig. Om et styremedlem faller fra i løpet av landsmøteperioden rykker vararepresentant opp og suppleringsvalg skjer ved neste landsmøte.

Lars Egeland

Jeg har erfaring fra arbeid som politiker både lokalt og nasjonalt, samt mange års erfaring med ledelse og utvikling av et fagbibliotek. Jeg er opptatt av at Norsk Bibliotekforening må få fram hele **bredden av biblioteksektoren**, inkludert fag og forskningsbibliotekene. Vi bør jobbe politisk mot storting, departement og lokale myndigheter for å få fram **bibliotekenes stadig viktigere betydning** i samfunnet når det gjelder utvikling av Norge som kunnskapsnas-

jon, bibliotekene som møteplass og arbeidssted i et digitalt samfunn der varehandelen i større grad skjer på nettet, og der bibliotekene får økende betydning som by og tettstedutviklere og et sted der mennesker møtes.

Nina Ødegaard

“Nå skal hun vel si noe om **skolebibliotek** igjen,” tenker nok de andre i styret om meg når jeg tegner meg til talerlista. For det er skolebibliotek jeg er over middels interessert i. Jeg er så glad for skolebibliotekaksjonen som er i gang. Ja, er jeg selvsagt også opptatt av **samiske bibliotek** og tilgangen på samisk litteratur. Det er et stort felt å jobbe med. Jeg er også opptatt av at **alle de små plassene** vi har i dette lange landet skal ha gode bibliotektilbud. Tre ting, altså! Det er vel slike saker som blir ekstra viktig når man har jobba som skolebibliotekar og lærer på Samisk videregående skole Karasjok i 28 år.

Siri Haga Torgersen

Jeg har alltid jobbet i folkebibliotek, og det er naturlig nok i denne delen av biblioteksektoren jeg har kompetansen min. Jeg er opptatt av at det skal være et **likeverdig bibliotektilbud** uansett hvor du bor i landet. Likevel ser det ut til at forskjellene mellom bibliotekene øker, mellom de kommunene som satser på bibliotek, og de som ikke gjør det. Derfor mener jeg det er verdt å jobbe for et **statlig bibliotekløft** etter modell fra Sverige. En annen stor utfordring er å sikre tilgangen til **digitale ressurser**. Jeg vil at

VALGKOMITEEN HAR BESTÅTT AV Kristine Abelsnes (leder), Harald Bøhn, Vidar Lund, Jannicke Røgler og Marit Andersen Somby. Ola Eiksund gikk ut av valgkomiteen i august 2017, og Marit A. Somby rykket opp fra varaplass.

Norsk Bibliotekforening skal jobbe for en nasjonal satsing for å gi tilgang til den informasjonen som nå ligger i lisensierte databaser. Får vi ikke til det, er jeg redd vi skaper et nytt skille mellom de som har tilgang til informasjon og de som ikke har det. Digitalt fjernlån må være mulig på lik linje med fjernlån av trykt materiale, og e-bøker må kunne lånes ut etter samme prinsipper som p-bøker. Alle skal ha rett til å lese i det formatet de ønsker, og bibliotekene må ha mulighet til å gi dem det valget.

Ole Ivar Burås Storø

Som styrerepresentant vil jeg jobbe for økt fokus på formidling til særlig barn og unge, en styrking av skolebibliotek og innkjøpsordningen, og bedre vilkår for e- og lydbøker. Forhåpentligvis klarer vi å få på plass en **bibliotekmilliard** i løpet av neste periode. Med min bakgrunn og erfaring er jeg spesielt opptatt av tilgjengelig og interessant **formidling av litteratur til barn og ungdom**. Formidling er en kjerneoppgave for bibliotek og vil bli enda viktigere framover. Det betyr at vi må skape innbydende bibliotekrom som folk vil oppsøke og oppholde seg i, samtidig som vi må utvikle formidlerrollen og skape arenaer for gode leseopplevelser og sosiale fellesskap. Vi trenger politisk vilje og vi må overbevise lokale, regionale og nasjonale politikere om at bibliotek må satses på og at det må tilføres midler. Dette er ikke noe som kommer av seg selv, men et kontinuerlig arbeid. Skal vi lykkes må vi være synlige, tilstede og drive godt informasjonsarbeid. For meg er biblioteket med på å opprettholde og **videreutvikle verden** og oss mennesker som lever i den. Gode bibliotek skaper gode samfunn. Ingen politikere kan ignorere en slik kraft.

Valgkomiteens innstilling

PÅ VALG

Leder 2018–2020

Mariann Schjeide, gjenvalg

Nestleder 2018–2020

Lars Egeland, HiOA, gjenvalg

Styremedlemmer 2018–2022

Lars Egeland, HiOA, gjenvalg

Ole Ivar Burås Storø, Foreningen !les, gjenvalg

Nina Ødegaard, Samisk videregående skole

Karasjok/Sámi joatkkaskuvla Kárášjogas, gjenvalg

Siri Haga Torgersen, Tønsberg og Færder bibliotek, ny

Varamedlemmer 2018–2020

1. Tor Arne Dahl, HiOA, gjenvalg

2. Geir Jørgen Bekkevold, stortingsrepresentant, ny

3. Berit Eliassen, Nord Universitet, gjenvalg

4. Anniken Bjørnes, Steinkjer vgs, ny

5. Marit Terese Balstad, NTNU, gjenvalg

Kontrollkomité 2018–2020

Per Olav Sanner, Hamar bibliotek, ny (leder)

Trond Minken, Buskerud fylkesbibliotek, gjenvalg

Gøril Hesstvedt, UiT, ny

Mette Henriksen Aas, Fagforbundet, ny

IKKE PÅ VALG

Styremedlemmer 2016–2020

Heidi Hovemoen, Akershus fylkesbibliotek

Ane Landøy, Universitetsbiblioteket i Bergen

Anne Kristin Undlien, Kristiansand bibliotek

Heikki Knutsen, Finnmark fylkesbibliotek

Karin Linder:

VI BORDE VARA ETT LAND

Med en kvart statlig milliard i året til svenske bibliotek vil kanskje noen og enhver bli kieltraktør. Generalsekretæren i Svensk biblioteksforening forteller om den svenske biblioteksatsingen.

TEKST: KRISTIN STORRUSTEN

Det er selvfølgelig med glimt i øyet Karin Linder sier at Norge og Sverige burde viske ut grensen.

- Men vi er så like. Jeg synes vi kan bli ett land. Vi har den

samme demokratitanken, vi er organisert på samme måte. Utfordringene ligner.

Kulturdepartementet noterte flittig da generalsekretæren fortalte om hvordan den svenske regjeringen med Vänsterpartiet i vippeposisjon har fått gjennom et sterkt bibliotekbudsjett. Kanskje kan vi inspireres av svenske tilstander?

- **Bibliotek har kommet på agendaen** gjennom reduserte leseferdigheter, sosiale og digitale skiller og høy innvandring som bibliotekene har møtt på en god måte. Den offentlige samtalen om bibliotek har handlet mye om «de tyste biblioteken». Nå gjelder det å finne ut hvilke problem bibliotekene kan løse, ikke om de trengs, sier Linder.

- Bibliotekstrategien kan gjøre at vi ikke lenger snakker om minnenes bibliotek, men hva som skal skje i fremtiden. Det er viktig med rolledefinering så vi vet hva staten, kommunene og andre skal gjøre.

Det var gjenkjennende latter i salen da Linder fortalte om prosjekttretthet og at det kan være vanskelig for de små bibliotekene å få tilgang til disse nye midlene.

- Midlene skal fordeles gjennom søknader, og jeg tror og håper regionbibliotekene vil spille en viktig rolle her. Jeg håper også regionbibliotekene styrkes fremover. Det er mye omorganiseringer, som har gjort det vanskelig. Det er vanskelig for dem å ligge under Kungliga biblioteket, men bli styrt av Kulturrådet. Det krever at man jobber med to agendaer samtidig. I Sverige, som i Norge, er det store skiller mellom by og bygd.

“Jag ser alltid så allvarsom ut på bilder,” sa Karin Linder, men da hun pratet med Mariann Schjeide var det god stemning og forbrødring mellom nordiske biblioteksforeninger.
FOTO: Kristin Storrusten

- **I Stockholm** har de en regel om at det skal være maks 30 minutter med kollektivtransport til et bibliotek – i nord-Sverige kan det være 18 mil å kjøre. Det er mange røde budsjetter, og bibliotekarunderskudd.

- Kan dette løses gjennom å bygge ut hvert enkelt, lille bibliotek?

- Nei, jeg tenker at vi må satse på det regionale og det digitale. Hvis bibliotekene samarbeider i kommunene – og her er det ofte bibliotekene som tenker på det, men ikke de andre – og gjennom gode, digitale tjenester kan vi tette igjen dette gapet mellom tett- og spredtbygde strøk.

VINNEREN ER KÅRET

Årets
bibliotek

2017 ER...

ÅRETS BIBLIOTEK 2017

Ville og vakre BIBLO TØYEN

Jubelen stod i taket da barne- og ungdomssatsingen til Deichmanske bibliotek ble kronet med den gjeveste prisen et norsk bibliotek kan få.

TEKST: KRISTIN STORRUSTEN

Bibliotek er staden der folk står i fare for å bli påført glede, sa Bjørnar Moxnes og siterte Frode Grytten da han delte ut Årets bibliotek 2017 til Biblo Tøyen.

- **Og det gjør dette biblioteket** til gangs! Det har vært en glede å få være i juryen. Dette er noe annet enn den nedslitte fritidsklubben i en paviljong jeg hadde da jeg vokste opp. Det er så viktig å ha et gratis fritidstilbud for 10-15-åringer, og særlig i denne delen av Oslo, der det er mange sosiale problemer.

Biblo Tøyen ble kåret til Årets bibliotek 2017 i skarp konkurranse med Gulsbogen skolebibliotek og Stormen bibliotek (Bodø). De er nyskapende og fremtidsrettede. Biblo Tøyen har siden åpningen for to år siden vært en het kandidat for den gjeveste prisen et bibliotek kan få.

- **Jeg tenker som Frelsesarmeen**, sa Reinert Mithassel i takketalen sin. - De sier "soup, soap and Salvation", men alle vet at det egentlig

Årets bibliotek 2017: Jurymedlem Tom Egeland, Mari Østby Kjøll (Biblo Tøyen), Kari Ravnaas (Deichmanske bibliotek), Einar Goksøyr Åsen (Biblo Tøyen), Mariann Schjeide (leder Norsk Bibliotekforening), Live Rasmussen (jurymedlem), Bjørnar Moxnes (jurymedlem), Reinert Mithassel (leder Biblo Tøyen).

FOTO: Kristin Storrusten

handler om frelse. Og slik er det for oss også. Vi gjør mye ekstra, men det er bibliotekvirksomheten som er kjernen.

Bare 10-15-åringer får nytte godt av Årets bibliotek. På Tøyen gir Biblo Tøyen lokalsamfunnet identitet og noe å være stolte av.

- Jeg har vært på mange bibliotekomvisninger i mitt bibliotekliv, men jeg har bare blitt rørt til tårer av én, sier Norsk Bibliotekforenings leder Mariann Schjeide.

I lokalet på Tøyen torg står Volvo-lastebilen Bamse, gondolbanevognen kan brukes som møterom, det er lekserom, legovegg, databord for programmering og to verksteder laget av gamle Piaggio varebiler. Det er også en flott scene, digitale og analoge verktøy og selvfølgelig bøker, filmer og tegneserier.

Tom Egeland fortalte på innspilskonferansen om sin oppvekst på Nordtvedt filial. Jeg spurte om han trodde det kunne komme en ny Tom Egeland fra Biblo Tøyen.

- Haha, jeg er vel ikke så unik. Men jeg ser ikke bort fra at "den nye Tom Egeland" vil komme fra Tøyen. Der er det mange an-

nerledes stemmer som vi har godt av, og som kan bidra med sine fortellinger.

25 bibliotek ble foreslått, og tre nominerte plukket ut. Juryen har bestått av Geir Jørgen Bekkevold (KrF), Bjørnar Moxnes (Rødt), Tom Egeland (forfatter), Live Rasmussen (forårets vinner Realfagsbiblioteket) og Mariann Schjeide (leder, Norsk Bibliotekforening).

Der er det
annerledes
stemmer som
vi har godt av.

ANSVARLIG FOR BILAGET
Mariann Schjeide
REDAKTØR
Kristin Storrusten
AD OG LAYOUT
Kristin Storrusten

HOVEDSTYRE
Mariann Schjeide, Lars Egeland,
Heidi Hovemoen, Heikki Knutsen,
Anette Kure, Ane Landøy, Ole Ivar
Burås Storø, Anne Kristin Undlien,
Nina Ødegaard

SEKRETARIAT
Ann Berit Hulthin, Anne-Hilde
Tvenge, Kristin Storrusten,
Espen Iversen, Evelyn S.
Bjerke, Hilde Fredriksen

NORSK BIBLIOTEKFORENING
Universitetsgata 14
0164 Oslo
nbf@norskbiibliotekforening.no
23243430

Medlemsintervjuet CECILIE BUTEN- SCHØN MARIRI

Norsk Bibliotekforenings sørligste medlem oppdaterer om biblioteksituasjonen i Zimbabwe.

TEKST: KRISTIN STORRUSTEN

NAVN
Cecilie Butenschön Mariri
STILLING
Bibliotekar på University
of Zimbabwe
MEDLEM SIDEN
Midten av 1970-tallet.
Var hovedstyremedlem
på 1980-tallet og har
vært leder av NFF

Hvilket bibliotek følger du er ditt bibliotek?

Der jeg jobber nå. Jeg har vært ansatt ved Southern and Eastern African Regional Centre for Women's Law ved University of Zimbabwe siden 2001.

Hva leser du akkurat nå?

Jeg leser Stuart Dorans *Kingdom, power, glory: Mugabe, Zanu and the quest for supremacy, 1960-1987*. Den ble utgitt av Sinthata Media i 2017 og er en murstein på 864 sider!

Hva slags bibliotekpolitiske saker opptar deg?

Jeg skulle gjerne sett et bedre folke- og skolebibliotektilbud her i Zimbabwe. Folk er lesehungrige! Folkebibliotekene har gamle samlinger. Biblioteket her i Harare fikk et løft for et par år siden med støtte fra SIDA (Sveriges NORAD). Filialen i bydelen Mount Pleasant har også fått et løft, og mange som sogner til biblioteket har donert bøker, men på landsbygda er det smått!

Mange skoler har bokkasser innelåst på rektors kontor. Det råder en oppfatning om at man ikke kan la elevene slite ut bøkene, risikere at bøkene blir stjålet eller risikere at sider blir skåret ut fordi det ikke er nok lærebøker til alle og foreldrene ikke har råd til å kjøpe lærebøker. Undervisningsministeren innførte for ett år siden et såkalt "new curriculum" i grunnskolen, med vekt på e-læring og STEM-fag (Science,

Technology, Engineering og Mathematics). Men det ble tredd ned over hodet på lærere, som ikke fikk sjanse til å forberede seg og

legge om innholdet i undervisningen. Hvordan driver man e-læring på skoler som ikke har strøm?

Hvorfor er det viktig å være medlem av Norsk Bibliotekforening?

For meg personlig er det kjekt å kunne følge litt med på hva som skjer på bibliotekfronten "der hjemme". Det er

alltid viktig å synliggjøre bibliotekenes oppgaver som informasjonsnavigatører og studiesteder – ikke bare som "møteplass" for spill og fritid.

Rundt årtusenskiftet var det samarbeid mellom NBF og Zimbabwe Library Association (ZimLA). Det ble blant annet arrangert seminarer i fellesskap i løpet av ZIBF (Zimbabwe International Book Fair) noen år. Jeg satt et par år i styret for ZimLA, men nå er det lenge siden jeg var medlem.

Hvordan tror du fremtidens bibliotek ser ut?

Aner ikke! Utviklingen går jo i et forrykende tempo, men jeg håper det alltid vil være plass til ordentlige bøker av papir!

Hva har du lyst til å lese mer om på medlemssidene?

Har ingen formening om det, jeg er fornøyd med det som står her, jeg.

FAKTA OM ZIMBABWE

Zimbabwe ble fra selvstendigheten i 1980 styrt av Robert Mugabe og Zanu-PF. Befolkningen i Zimbabwe har fremdeles en relativt høy lese- og skrivekyndighet etter store skoleløp på 1980-tallet. På starten av 2000-tallet led Zimbabwe under store økonomiske utfordringer etter mange års vanstyre, noe som kulminerte med en arbeidsledighet på hele 95 prosent i 2009. Tallet er i dag omkring 80 prosent. I november 2017 ble Emmerson Mnangagwa innsatt som president etter Mugabe.

KILDE: LANDGUIDEN.SE

Digitale Hyller

Bibliotek

Her er du.

Utstilling

Gir mulighet til å lage digitale utstillinger. «Insekter» er tema for denne utstillingen.

Klikk her

Berøringsskjermer gjør løsningen spesielt godt egnet til selvbetjente- og Meråpne bibliotek.

Gjerdrum bibliotek

Insekter

Introduksjon til emnet ⓘ

Intro

Les mer om utstillingstemaet.

Bøker

Utvalg innenfor utstillingstemaet. Det er god integrasjon mellom det fysiske og digitale bibliotek. Løsningen er integrert med BiblioFil.

Bibliotekmøtet 2018

Møt **Bibliotek-Systemer** og våre samarbeidspartnere
Inlead og **Wagner Guide** på **UTSTILLINGSPLASS 8-13**

INLEAD

BIBLIOTEK
SYSTEMER

MARKENS GRØDE

– EIN VERDIG JUBILANT?

AV JON LANGDAL
PENSJONERT LEKTOR
OG FAST KRITIKER I KLASSEKAMPEN

Slik kyrkja ifølgje Bjørnson ligg på ein høg stad i den norske bondens sinn, har *Markens grøde* (heretter MG) ein liknande posisjon hos norske boklesarar. Det er såleis ingen grunn til å undrast over at det blir stelt i stand ei hundreårsmarkering. Men nokre kritiske røyster har likevel kome til orde og protestert ut frå Hamsuns politiske handlingar og haldningar og hans rasisme.¹ I alle fall er det ingen som i dag omtalar MG i så panegyriske

vendingar som Thomas Mann, Maxim Gorkij og Joseph Goebbels i si tid gjorde. I det følgjande skal det stillast spørsmålsteikn ved ulike lesemåtar eller forskartradisjonar som har prega tolkinga av MG og Hamsun-biletet i etterkrigstida.

Den episke kjernen i jubileumsromanen er denne: Hovudpersonen, analfabeten Isak, med hender merka av hardt arbeid, kjem til eit stykke allmenning i Nordland ein stad i selskap med sine to geiter og ein bukk, og han byggjer opp eit nybrott frå grunnen av,

som får namnet Sellanrå. Han får hjelp av distriktets velvillige lensmann Geissler til å få offentleg godkjenning av jordstykket som privateigedom. Han skaffar seg ei kone, som har hareskår, og ho føder etter kvart tre barn. Men dei enkle og landlege moralske dygdene som bonden Isak representerer, blir etter kvart utfordra. Inger drep det tredje barnet sitt fordi det er født med hareskår, og Inger må sone seks år i fengsel, og blir i denne tida «sivilisert», lærer seg blant anna å sy. Men Isak ser med skepsis på denne moderniseringa.

1 Ståle Dingstad i Aftenposten 30.11. 2017

Norsk Filminstitutt / Gunnar Sommerfeldt / NFI Amund Rydland spilte Isak Sellanraa i Gunnar Sommerfeldts filmatisering av »Markens grøde» fra 1921.

I romanens siste del blir det på Isaks område funne kopar, og på lensmann Geisslers initiativ sett i verk kapitalistisk gruvedrift, som med sin kommersialisme, sin pengekultur og si framande arbeidskraft inneber ei stor påkjenning for dei «ekte» normene Sellanrå-bruket er bygde på. Men det er lite kopar i steinane på Sellanrå, og til slutt bryt det «moderne» prosjektet saman. I den idylliske sluttscenen har Isaks familie, med unntak av Eleseus, den byglade eldstesonen, endeleg vunne over all fare for moderne sosial og

moralsk rotløyse, og Sellanrås ekte og landlege verdier råder fullt og heilt. I tråd med den klassiske tyske bonderomanen og store delar av den romantiske anti-kapitalistiske litteraturen, står Isak, «markgreven», fram som det autentiske, det rotekte mennesket som viser veg til framtida.

Det er lett å forstå at MG i 1917 og framover blei ein enorm salssuksess, ikkje berre i det norske odelsbondelandet, men også i utlandet, særleg i Tyskland og Sovjetunionen, i land der folkets forhold til jorda tradisjonelt har

KNUT HAMSN MARKENS GRØDE

vore nært. Dessutan stod suksessen på Sellanrå fram som eit vakkert og fredeleg kontrastbilete til eit Europa der krigen rasa, og som kasta skuggar også over det nøytrale blokaderamma Norge. Den allmenne norske begeistringa for nasjonsbygginga var stor, og nybrottsrørsla Ny Jord var etablert i 1907, med det uttrykkelege mål å redusere utvandringa til Amerika. Hamsun ga av same grunn ivrig støtte til rørsla, men også ut frå frykta for det veksande industriproletariatet. Den konstruktive nybyggeranda prega også dei samtidige ny-realistiske arbeidardiktarene Kristofer Uppdal og Johan Falkberget.

Ei truverdig tolking av MG må sannsynleggjere at MG kunne ha appell både til russiske bolsjevikar, tyske nasjonalsosialistar og eit breitt norsk publikum. Kanskje det er slik skjemtgauken Georg Johannesen hevda, at den norske Hamsun-dyrkinga ikkje blomstrar *på trass av nazismen*, men *på grunn av den*? Vi lar spørsmålet henge i lufta over det følgjande. Først litt om den litterære *konstruksjonen* i MG:

Kommentatorar flest har ikkje festa seg ved dei mange kunstige trekka ved komposisjonen i MG, sjølv om desse utgjer eit viktig særtrekk ved boka. For berre å nemne nokre av dei mest usannsynlege ingrediensane:

Det er ikkje lite påfallande at i eit land som har hatt ein offentleg folkeskole sidan ca. 1720, dukkar det i ein roman nærare 200 år seinare opp ein openbert åndsfrisk analfabet. Han slår seg ned på ei mark som ligg ei heil dagsreise til fots frå «bygda». Lensmann Geisslers nærast eventyrlege evne til å dukke opp når det trengst, har også ein emmen smak av påfunn, av *litteratur*. I motsetning til handlingsgangen i småbysatiren i *Segelfoss by* (1915), der ting utviklar seg etter ein normal sosial og økonomisk logikk, har forteljaren i MG fullmakt til å manipulere med tinga etter behov. På si side er Isak og Inger ikkje berre fāmælte etter vanleg norsk skikk, dei fører i heile boka knapt ein samtale seg imellom (!).

Ein roman som skal underhalde, kan ikkje ta til takke med ei glatt framover-skridande og stødige historie om ny-bygging.² Det må konflikt og *action* til, og som før er striden mellom godt og vondt ein sikker vinnar. Isak og Inger får etter kvart Aksel Strøm og kona Barbro

til naboar. Også Barbro gjer seg skuldig i barnemord, eit innslag som er «forståeleg» på bakgrunn av Hamsuns høgrøysta pressekampanje (1915-16) mot barnemordarar, med rop om dødsstraff. Med rette peiker Francis Bull i si litteraturhistorie på det kunstnarisk uheldige ved dette grepet.

Kopargruveprosjektet blir sett i gong på etter ein tilfeldig, surrealistisk måte, og det kollapsar programmatisk etter instruks frå Hamsuns yndlingsfilosof Arthur Schopenhauer, som forkynner evangeliet om at alt menneskeleg strev for å betre livsvilkåra, på førehand er dømt til å mislykkast.³ Livsfjern på sin måte er også rettssaka om Barbro's barnedrap, ikkje minst er forsvarstalen til den liberale feministen fru Heyerdahl ein karikatur av demokratisk rettsstell og moderne kulturradikalisme. (Geissler opptre her som Hamsuns talsmann og har merka seg at visse dyr er freda, men ikkje spedbarn.)

Modernisme?

Frå 1917 og frametter til ca. 1980 herska det blant litteratar av alle kulørar semje om at MG, er meint som ein høgsong til bondens og hans seige arbeid, eit jordbruksevangelium. Seinare har det stått fram ein ny generasjon forskarar, både i Norge og i utlandet, som har prøvd å så tvil om denne «enkle» tolkinga.⁴ Desse nye forskarane står i ein såkalla modernistisk tolkingstradisjon, som legg vekt på verkets psykologiske og tematiske kompleksitet, ambivalens og ironi. I tilfellet MG inneber det at det blir sett spørsmålsteikn ved om idyllen er reell, om Hamsun sjølv trudde på at Sellanrå-verdiane kan realiserast, og dei klandrar den såkalla ideologikritiske lesinga for å oversjå at det kan vere ein motsetnad mellom forfattarintensjonen og normsystemet i romanen (noko som prinsipielt er muleg). Men det spørst om ikkje Francis Bull og andre av den eldre garde har realismen på si side. Det motseier ikkje det faktum at Bull-generasjonen var lite klar over den sosiale og politiske massivt reaksjonære tendensen i mykje av Hamsuns verk.

Underleg nok har både tradisjonelle og modernistiske kommentatorar til nå vore samde om at verdikonflikten i MG dreiar seg om motsetnaden mellom

sfærene natur (Sellanrå) på den eine sida, og kultur eller sivilisasjon (byen, industrien) på den andre. Eit heiderleg unntak er Frode Lerum Boasson.⁵ Det er svært (dum)dristig å hevde at Sellanrå som heilskap er *natur*. Sellanrå er eit småbruk, skapt av menneskehender, eigaren har lovleg skøyte og bruket er av staten definert som privat eigedom. Rett nok får forskarane medhald av Geissler, som i sin siste (lov)tale (til Sivert) prisar bondelivet som *natur*. Det er eit kategorimistak han sjølv må ta på si kappe.

Eit ekstremt utslag av den misvisande teorien er ein sterkt Hamsun-kritisk tysk forskars påstand om at Isaks etikk er «naturleg» *immoralisme*.⁶ Påstanden er useriøs, til dømes går Isak i eit halvt år og er redd for at Inger har brakt ei stolen ku til Sellanrå! Dessutan er drap forbode ved lov også på Sellanrå. Men *naturen* er sjølv sagt ein nødvendig del av Kulturen. Tilhengarar av ei premoderne, syklisk tidsoppfatning,⁷ som byggjer på den rytmiske og gjentatte vekslinga mellom årstider, finn solid ryggstøtte i MG. På Sellanrå er også kjønnsdrifta sesongavhengig, bunden til vår og sommar, i kontrast til bymiljø, der det er løpetid året rundt.

Nøkkelen til dette «verdiproblemet» kan ein finne hos Hamsun sjølv, rett nok først elleve år etter 1917, i teksten «Festina lente».⁸ Her definerer han hovudkonflikten i samfunnet som ein strid mellom Kultur og Sivilisasjon, som er det rådande motsetningsparet i den tidstypiske, delvis pre-fascistiske livsfilosofien (vitalismen) som dominerte europeisk idéhistorie, spesielt den tyske, i første del av 1900-talet. Denne dualiteten ligg eksempelvis til grunn for Thomas Manns politiske skrift *Betrachtungen eines Unpolitischen* (1918). Her støttar Mann opp om den tyske Kulturens kamp mot Sivilisasjonens Frankrike. Kultur står i denne teknologifindtlege idéretninga for det tette, *organiske* sosiale fellesskapet i før-kapitalistisk tid, mens Sivilisasjonen er tufta på abstrakt, sjellaus forstand og mekaniske, industrikapitalistiske prinsipp.

5 Men Livet lever. Hamsuns vitalisme fra Pan til Ringen sluttet (2015) s. 190-91.

6 Eberhard Rumbke: «Træskeens tidsalder», i Heiko Uecker: *Auf alten und neuen Pfaden* 2 (1983).

7 Spesielt Bård Larsen i Civita frå Oslo vest har i pressa nyleg påtalt den påstått lineære tidsoppfatninga på norsk venstreside.

8 Knut Hamsun: *Taler på torget II*, 2009 s. 282.

3 Tittel: *Die Welt als Wille und Vorstellung* (1818).

4 Viktigaste namn er Allen Simpson, Atle Kittang, Øystein Rottem og Walter Baumgartner.

2 Jf. Arvid Næør: *Knut Hamsuns anarkisme* 2010, frå s. 71

Knut Hamsun på Nørholm, juni 1929. Foto: Anders Beer Wilse. Eigar: Nasjonalbiblioteket.

Ein hovudfeil den nye ironigenerasjonen gjer, er å projisere ein modernisme inn i MG som ikkje finst der. Rett nok er både uvissa om Isaks fortid eit modernistisk trekk, til liks med skikkelsen Geissler, som er så mangfaldig skrudd saman at delane står i fare for å falle frå kvarandre: Han er hjelpesmann for Isak, entreprenør, sjefsideolog for Sellanrå, talerør for Hamsun, men også så frynsete som lensmann at han mister stillinga.

Men ein grunnleggande modernistisk ingrediens som Guds død og den påfølgjande store meiningsløysa glimrar i MG med sitt fråvær, og modernistane overser også den myndig forteljaraskapte romantisk-religiøse og historiemytologiske himmelen over nybrottet på Sellanrå. Bibel-allusjonane er ein organisk del av denne overbyggnaden. Isak er eit gamaltetamentleg namn, opningspassasjen er som ei skapingsforteljing: «Manden, mennesket, den første som var her». Sonen Sivert ser ein gong inn i Edens hage, og Oline (ein myndig og utspekulert slektning av Inger som tidvis er hushjelp på Sellanrå) skamrosar Isak for at det på Sellanrå «flyter

av melk og honning.»

Walter Baumgartner⁹ peiker for så vidt med rette på at det er klar ironisk avstand mellom Isak og forteljaren. Isak er så visst ingen romantisk helt; i enkle, mellommenneskelege situasjonar kan han vere både hjelpelaus og latterleg, ikkje minst i konflikten med Oline.

Men å seie som Baumgartner at Isak er «en ytterst problematisk skikkelse», er eit bomskot. I avgjerande moralske og «ideologisk» val er han trass i sine manglar urokkeleg på rett side, han representerer både den hamsunske fortid og framtid, han er «igjen dagens mann.»

Øystein Rottem ser i Geisslers vandrarskikkelse og hans uharmoniske livsstil ein kritisk kontrast til Isaks univers, eit synspunkt Jørgen Haugan støttar.¹⁰ Rett nok: Utan Geissler ville MG ha vore ei anna bok enn den vi har. Men det finst ikkje den minste ideologiske *motsetning* mellom Geissler og

Sellanrå, Geissler må konstatere at han sjølv med sitt moderne medvit er ulukkeleg og redningslaust stengd ute frå det paradiset han sjølv har vore med på å skape. Geissler har vore nødvendig for Isak, men er det ikkje nå lenger, og ikkje for sonen Sivert eller for Isak-kloningen Ezra i *Landstrykere* (1927).

Romantisk sluttspel

For modernistane har sluttscenen i MG vore eit kinkig problem. Dei har investert mykje energi i strevet for å finne ein ellar annan ironi i boka som undergrev inntrykket av harmoni og eintydig bondeevangelium. Resultatet er lite overtydande. Baumgartners påstand om at forteljaren er «notorisk upålitelig», stemmer i alt vesentleg ikkje. Kva gjer dei så med sluttscenen? Men unntak av Haugan¹¹ neglisjerer dei den, dei går som på råd frå Bøygen i Peer Gynt i ein stor boge utanom. Men avslutninga av ein roman er ikkje eit kva som helst

9 Den modernistiske Hamsun (1997)

10 *Solgdudens fall*. Knut Hamsun – en litterær biografi (2004) s. 247-48. Haugan ser på Geissler som hovudperson..

11 Men Haugan trekkjer dessverre ingen konklusjon av sluttscenen.

avsnitt. Her fell alle brikkene på plass, her skal siste ord seiast. La oss sjå på detaljane i det romantiske tablået:

Det er sommarkveld med kveldssol, det går ein regnboge over himmelen, og patriarken Isak går «religiøst barhodet» og sår korn i Moder Jord, han er ein historieberar, ein ætling av den 900 år gamle norske landnåmsmannen og likevel «dagens mann», han har heimelagde klede og sko, og kalenderen hans er dei teikna i naturen sjølv han finn til ulike årstider. Dei sosiale rollene er faste og gitte ein gong for alle. Sonen Sivert skal harve, og lufta er fylt av homogen bjølleklang frå saueflokkene. Døtrene ber på mjølkebøtter, og slik det sømer seg for den mest naturnære menneskerasen, er dei barbeinte. Inger «gjør opp ild i en kokeovn» og ber ansvaret for å vidareføre ein 2000 år gamal romersk tradisjon: Ho er *vestalinne* og sørgjer for at den heilage elden ikkje sloknar. Scenen rommar berre dei reine av hjartet, dei som er trufaste mot Sellanrå-verdiane. Og som den notorisk pålitelege forteljaren forsikrar: «Skogen, fjældene står og ser på!» All framandgjerding er borte, «her er samanheng og mål», som i pastoralesymfoniar elles. Ingen moderne «avansert» tolkingskunst kan trylle bort den komplette harmonien som rår her.

Ein slåmaskin til begjær og besvær?

Den jamne og dynamiske utvidinga av verksemda på Sellanrå har med tida alt opp ein etter norske forhold stor buskap.¹² Eit sagbruk er også på plass, men heller ikkje det er bygd på kapitalisme, på lønsarbeid.

På denne bakgrunnen er det vanskeleg å skjønne at Hamsun med MG ikkje er meint å vere ei «agrarisk Opbyggelses-bog», og at den utopien vi her ser realisert, på *bokas premisser* er ein «utopi på leirføtter» (Øystein Rottm).¹³

Om MG kan overleve ein konfrontasjon med norsk realhistorie, er ei anna sak. Alle lesarar, inklusivt ironikarane, ser at dersom Sellanrå frå Hamsuns side var meint som ei øy, isolert frå verda elles, blir dette definitivt avsanna av

forteljinga og hindrar boka å ende på romantikkens siste stasjon: den ideologiske psykose. (Baumgartner har likevel eit poeng når han seier at MG har «robinsonadens fascinasjon».) Isak byggjer opp sitt rike på handel med Sivilisasjonen, men i bokas perspektiv inneber ikkje dette nokon fare.

Den anti-kapitalistiske diktaren får eit særlege praktisk-ideologisk problem på nakken idet ei nymotens slåmaskin kjem til gards. Dei andre av Isaks reiskapar kan prinsipielt vere handverksproduserte. Men industri er for yankeesivilisasjon å rekne, og den krev arbeid av «arbeiderkrappyl». Det er neppe tilfeldig at slåmaskinen ikkje får lov til å vere med i sluttscenen. Hamsun-biografisk ser vi kanskje her eit utslag av den skarpe motsetninga som rår mellom Hamsuns personlege sans for eigen rikdom og fascinasjon for moderne teknikk som bil, traktor og fly, og den ideologiske tvangstrøya han tok på seg som diktar.

Blut und Boden?

Ideologikritikken har rimelegvis trukke fram normsystemet i MG som eit muleg utslag av den såkalla Blut und Boden-retninga (Blod og Jord), ein tysk, rasistisk bygdefascisme. MG manglar eitt viktig kjenneteikn på denne: Sellanrå har ingen nedarva slektstradisjonar, knytt til heimstaden, som det vaskeekte Blut und Boden har. Men også MG byggjer på rasegrunn, rett nok til stades berre ved nokre få spreidde kommentarar om samar og om dei falske verdiane som yankeen og jøden representerer. Barbro på si side har «en ynkelig negerhjerne».

Det ville vere forhasta ut frå dette å stemple MG som konsolidert fascisme. Skildringa av det språkause forholdet mellom Isak og Inger er rørende, djupt humant, og når Isak ser med storsinn og liberale auge på Ingers erotiske sidesprang, er vi eit godt stykke unna hitlerismen. Ein tilsvarande eskapade frå fru Goebbels si side ville ha vore meir fatal.

Men MG gjer med den oppbygga evangeliske propagandaen sin for enkle bondedygder står den heller ikkje i nokon sjenerande motsetnad til nasjonalsosialismen. Vi ser her eit døme på den såkalla fredelege og tillokkande delen av Hitlers ideologi. Terboven og Goebbels visste godt at blodmystikken i den gjengse nazilitteraturen som

propaganda ikkje kunne hamle opp med eit suksessverk av ein verdskjend språkkunstnar.

For nasjonsbyggande bolsjevikar stod Hamsuns bøker fram som eit byggande, handlingsorientert alternativ til dvelinga ved dei permanent lidande russarane hos den tsar-vennlege Dostojevskij. Det kan likevel ikkje utelukkast at Hamsun-dyrkinga hos Kollontaj, Molotov, Gorkij og andre var eit teikn på visse barnesjukdomar ved den russiske revolusjonen.

Den vanlege norske lesaren deler med sine utanlandske kollegaer beundringa for den hamsunske språkmagi-en og humoren som i MG er på sitt mest overdådige. Dei mest komiske episodane er til å le seg skakk av. Hamsuns appell til den enkle arbeids-etos og til landlivet har framleis appell til norsk primærnæringsfundamentalisme, som her i landet står sterkt også blant byfolk. Oslo-borgaren står med eine beinet i forfedrane sitt distrikt, han og ho heiar meir på Tromsø, Rosenborg og Brann enn på Vålerengen. Vi har jo dessutan i Norge hatt ei venstre-revolusjonær rørsle med parolar for sjølvberging, og ein kvar venstreorientert leiarartikkel om norsk landbruk er i dag eit plagiat av Senterpartiets program.

Gamle Horats sa at litteraturen skal vere både dulce og utile, både søt (underhaldande) og nyttig. Om nyttig i denne samanheng tyder å ha innsikt i det verkelege livet, må nok domen over MG bli: ikkje rare greiene. Den romantiske fordreiinga overser at det faktiske nybrottsarbeidet gjekk føre seg i område der det offentlege sørgde for vegar og annan infrastruktur, og i MG kjem vi aldri i kontakt med nybyggarens sveitte og slit. Ei historisk representativ utgåve av einstøingen Isak kunne til og med bli gjenstand for folkeleg latter og spott. Ei høgst reell plageånd som pantegjelda er retusjert bort, og kjennskapen til dei kapitalkreftene som over tid svekker den vesle grunneigedomens posisjon, er hos Hamsun like fråverande. *Markens grøde* er eit fengande eventyr og eit romantisk monstrem, eit bedrag. Horats la til: Lesaren (herunder alle 100-års-jubilantar), må ha mot til å bruke sin forstand. Om dei så gjer, vil 200-års-jubileet henge i ein tynn tråd. Det glade vanvit kan aldri skape den store romanen. Men ein Nobel-pris kan det gjerne kronast med. ■

12 Haugan hevdar Isak opptre i føydal stil. Mein ein patriark som Isak har ingenting med føydalisme å gjere!

13 I Nørskrift nr. 41 1983, i artikkelen «Utopi på leirføtter» understrekar Rottm at MG *også* er eit jordbruksevangelium. I hans *Hamsun og fantasiens triumf* (2002) er dette «også» borte.

Snapchat-bibliotekaren

Vennesla-skolebibliotekar Anne Erfjord bruker det sosiale mediet Snapchat aktivt i jobben. På den måten kan hun dele bilder og videoer fra biblioteket med elevene. Det har gitt resultater. Ungdommen strømmer inn dørene for å lese, leke, spille og slappe av.

«De fleste snappene er nok mest for moro. Det kan være om nye spill, arrangementer og aktiviteter vi skal ha og av og til saker hvor jeg selv dummer meg ut. Bøkene er selvfølgelig også viktig», sier Erfjord til NRK Sørlandet. ■

Stormen vant bibliotekpris

Stormen bibliotek i Bodø vant bibliotekprisen for Nord-Norge 2017. Stormen bibliotek har et markant arkitektonisk uttrykk, og treder tydelig frem som en del av det åpne, offentlige byrommet, skriver Norsk bibliotekforening i en pressemelding. Spesielt fremstår Stormen som en aktiv debatt- og formidlingsarena med flere arrangementer i uken. Stormen er involvert i mange interessante tiltak, for eksempel etableringen av samisk språksenter og Litteraturfestivalen Det vilde ord. I 2018 skal Stormen i tillegg bidra i gjennomføringen av en internasjonal dokumentarfilmfestival med fokus på menneskerettigheter. ■

Pengedryss til arenavikling i Finnmark

Før jul kom det en melding om at syv av Finnmarks folkebibliotek til sammen får 348.000 kroner fra Nasjonalbiblioteket til arenavikling. Dette er tredje gang slike midler blir tildelt. Arenautviklingsmidlene har vært en helt nødvendig satsning fra regjeringen sin side for å kunne ruste bibliotekene til å møte kravene i folkebibliotekloven. Over tre år har 18 av 19 bibliotek i Finnmark søkt og til sammen fått 1.243.000 kroner.

«Gjennom Nasjonal bibliotekstrategi vil vi satse på å utvikle folkebiblioteka som møteplasser, kulturinstitusjoner og arenaer for samtale og debatt, læring og demokrati. Det er imponerende å sjå alt ein har fått til av arenavikling i folkebibliotek over heile landet. Vi ser allereie fantastiske resultat i form av rekordbesøk og eit høgt aktivitetsnivå», uttalte daværende kulturminister Linda Hofstad Helleland.

I Finnmark har midlene i stor grad blitt brukt til å tilrettelegge biblioteklokalene for ulike typer arrangementer og til å få nye aktiviteter inn i bibliotekene. Også i år er bygging av scener, investering i prosjektor, stoler, lydutstyr og lignende et gjennomgangstema. Denne satsningen har kommet samtidig som det treårige prosjektet Finnmarksbibliotekene som har hatt som mål å gi Finnmarks innbyggere bedre bibliotekstjenester gjennom regionale samarbeid og kompetanseheving på formidling og synliggjøring. Sammen har dette ført til et løft for bibliotekene i Finnmark.

«Midlene fra Nasjonalbiblioteket gjør at vi kan jobbe videre med å gjøre bibliotekene til gode møteplasser og arenaer for variert aktivitet. Det siste året økte aktiviteten i Finnmarksbibliotekene med 70% og midlene gjør at vi kan fortsette å holde nivå og kvalitet oppe», sier fylkesbiblioteksjef Heikki Knutsen. I år har fylkesbiblioteket fått 226.000 til arrangementer rundt om i fylket i forkant av Finnmark internasjonale litteraturfestival. Målet er at hele Finnmark skal få en liten smakebit av litteraturfestivalen som i år arrangeres i Alta 31.10-03.11. (Kilde: Pressemelding fra Finnmark fylkeskommune). ■

A portrait of Hilde Hagerup, a woman with brown hair tied back, wearing a dark purple hooded jacket and a grey scarf. She is standing outdoors in a snowy environment with trees in the background. A yellow hexagonal callout box is positioned in the lower right area of the image.

”
**Jeg dytter
hovedpersonene
mine mot det ekstreme,
plasserer dem i en kritisk
situasjon.**

Død og fordervelse

Spøkelser, døde mødre, døde fedre, døde barn og høyst levende, men slemme og mobbende unger som sårbare barn møter på øde, frostkledde skogsveier. Dette er gjerne persongalleriet i Hilde Hagerups bøker for barn og ungdom. Heldigvis er ikke alt selvopplevd – i direkte forstand.

AV NINA KRAFT
FRILANSJOURNALIST

Første gang jeg skal møte Hilde Hagerup, må intervjuet utsettes fordi forfatteren er syk. Neste gang fordi en av hennes sønner er syk. Slik er det gjerne i barnefamilier. Skjønt hos Hilde Hagerup og hennes familie betyr sykdom virus og småsnufsing i tre dager før guttene Tomas (12) og Mattias (9) er tilbake på skolen. I bokenes hennes betyr sykdom gjerne stadiet før døden.

Hvis ikke familiemedlemmene er døde allerede da, og kun opptrer i hovedpersonens liv som minner eller spøkelser. Hilde Hagerup har blant annet skrevet fem bøker om spøkelsene på Frostøy, en øy hvor det viser seg å bo flere spøkelser enn levende mennesker.

I første bok forstår hovedpersonen Jens at moren hans er et spøkelse – hun er faktisk død. Når hun alltid er syk om sommeren og aldri går ut, men bare ligger hjemme med nedrullede gardiner, er det fordi spøkelser ikke tåler varme. At hans far er død visste han allerede, men ikke at han var blitt et spøkelse. I løpet av bokserien blir unge Jens kjent med drøssevis flere av arten, noen av dem halvratnede lik, så de er skikkelig skumle. Andre spøkelser er mer humoristisk tegnede typer som f. eks. stadig glemmer gebissene sine.

Noe må stå på spill

– Det er mange syke og døde foreldre, og særlig døde mødre i bøkene dine? I en

tidligere ungdomsbok, «Høyst elsket» viser det seg at moren til unge Elisa har store mentale problemer. Bestemoren hennes er død, og søsteren ble kanskje myrdet. I ungdomsromanen «Jeg elsker deg», hvor fortellerpersonen mer enn noe frykter at moren skal dø av kreft, dør faktisk moren av kreft til slutt... Dette er jo forferdelig tragisk?

– Jeg tror mest det handler om at jeg vil skrive spennende bøker som blir lest. I det virkelige livet ønsker jeg mennesker alt godt, men i historiene vi forteller hverandre er det mer interessant om noe står på spill. Da berører fortellingen oss mer, forklarer Hilde Hagerup. – Derfor fjerner jeg ofte sikkerhetsnettet under hovedpersonene mine, altså gode voksne omsorgspersoner. Jeg dytter hovedpersonene mine mot det ekstreme, plasserer dem i en kritisk situasjon. Det høres mekanisk ut, men skjer ikke så bevisst som jeg beskriver det. Det er i etterkant, når jeg går tilbake og ser hva jeg har gjort, at jeg ser et mønster.

– Hadde du planlagt spøkelsesserien på samme måte som J.K. Rowling? Hun planla visstnok alle sine Harry Potter-bøker i detalj før hun skrev et ord?

– Nei, ja og til en viss grad. Jeg visst at noen ting skulle skje, men jeg må alltid la meg overraske mens jeg skriver en bok. Jeg skriver nok mest på instinkt. Frostøy-serien var sterkt inspirert av at

min venninne Liv Gulbransen, som er leder i Leser søker bok, og som jeg har kjent hele livet. Hun fortalte meg spøkelseshistorier da vi var små. Jeg elsket det. Og det var samtidig forferdelig skremmende. Denne følelsen hadde jeg lyst til å gi videre.

Virkelighetslitteratur for barn

– I hvor stor grad bruker du egne erfaringer – forkledd eller mer åpent – i bøkene? Tror du at det er forskjell på voksen- og barnelitteratur her?

– Du tenker på debatten om den såkalte virkelighetslitteraturen? Jeg tror at alle forfattere på en eller annen måte skriver om noe de forstår, i hvert fall emosjonelt. Men nærheten til egne erfaringer kan variere. Jeg tror kanskje at når man skriver for barn og ungdom – jeg er i hvert fall skyldig der – så kan man noen ganger bruke sin egen barndom på den måten at man legger fortellingen til tiden da man selv var barn, eller hvordan man husker fortiden. For meg blir det et imaginært åttital. Det er ikke sikkert at dette er det beste for de som er barn og ungdom i dag. Jeg synes at alle mennesker har krav på litteratur som handler om deres eget univers.

– Alle lesere har krav på bøker om egen virkelighet av 2018, samtidig som forfatterne mer eller mindre forkledt

skriver om sin egen barndom som lå noen tiår tilbake?

– Ha ha! Ja, at alle skal ha et «krav» ble litt bombastisk, men ja egentlig. Ikke at alle lesere skal få en bok rettet spesielt til dem, men jeg er veldig tilhenger av at alle lesere skal ha tilgjengelig bøker som de kan kjenne seg igjen i. Samfunnet vårt er ikke som på åttitallet, og befolkningen har også forandret seg.

– Viser du til minoritetsbarn når du sier at befolkningen har endret seg? *I de åtte-ni av bøkene dine som jeg har lest, opptrer i hvert fall ingen barn fra etniske minoriteter...*

– Nei, å skrive om minoriteter synes jeg er vanskelig, så hittil har jeg ikke gjort det. Det blir for langt unna det jeg kan noe om. Men man kan bruke empati og sette seg inn i mange virkeligheter. Du husker Undsets berømte sitat om at menneskenes hjerter er det samme til alle tider? Jeg er veldig opptatt av vår tids store spørsmål om mennesker på flukt, migrasjon og inkludering, og glad for de nye stemmene i norske barnelitteratur, som skriver om virkeligheter fjernt fra min egen, slik som Veronica Salinas, utfra at de har erfaring med det selv. Hun kom til Norge som au pair, og har skrevet om det i en ungdomsroman på norsk. Nå er den nettopp solgt til hjemlandet Argentina, hvor hun blir oversatt til spansk!

Dynastiet i Fredrikstad

Salinas er tidligere student på forfatterutdanningen ved Norsk barnebokinstitutt, der Hagerup nå underviser. Hun blir inspirert av studentene sine, forteller hun. Hennes mann, som er lege og jobber på Folkehelseinstituttet, har også måttet lære seg norsk som voksen, for han vokste opp i England og har røtter i Argentina. Hun bodde i England i femten år før familien dro til Norge i 2009.

Selv vokste hun opp i Fredrikstad i det som må være Norges mest litterære familie. Farmor Inger slo an tonen med voksendikt og barnedikt, folkekjær som få norske lyriker. Så kom hennes to sønner, Klaus og Helge, begge forfattere. Klaus er den supermorsomme med blant annet ungdomsromanen «Markus og Diana». Det er han som er faren til Hilde. Søster Hanne er også forfatter, og det samme er tre av barna til onkel Helge: Henning, Simen og Linde. Det

går fortore å ramse opp de få familie-medlemmene som ikke primært er forfattere – det er omtrent bare Hildes mor, Bibbi, som er keramiker, og fetter Bendik, som er komponist.

– *Var det en tid da du tenkte at «jeg driter i litteratur, jeg vil selge pølser? Jeg vil bli statsautorisert revisor? Jeg vil drive aksjehandel på Aker Brygge og bli rik?»*

– Jeg hadde ikke noe valg! Nei, jeg tuller. Det var ikke noe press, men det var jo sånn at nesten alle rundt meg jobbet med litteratur, både far og vennene hans som kom og gikk hjemme hos oss. Selv hadde jeg en tid tenkt å bli journalist, men fant ut at jeg ikke hadde nok av det nysgjerrige motet jeg mener journalistikken krever. Jeg gikk på videregående i Wales, begynte å studere historie i London hvor jeg traff mannen min. Jeg tenkte også en stund at jeg kunne bli lærer, minnes Hilde Hagerup. Hun fremstiller det nærmest som en tilfeldighet at hun også gikk inn i familieyrket. Hun vant en novellekonkurranse, fikk en novelle antatt i en antologi, og så var det i gang.

– *På slutten av den andre boken om spøkelsene på Frostøy, «Ulvne kommer», blir hovedpersonenes onde spøkelsesfarmor, Gerda von Knapp, drept, og hovedpersonene er medskyldig i drapet. Du har jo også hatt en farmor – men jeg kan liksom ikke forestille meg at du hadde planer om å kvitte deg med farmor Inger?*

– Nei, nei og nei! Huff, huff og huff! Det er en spenningsfortelling for ungdom, rett og slett. Dette med å la foreldrene være døde eller fraværende er en gammel konvensjon i barnebøker. Du ser det f.eks. i den klassiske engelske «Famous Five»-serien fra 40- og 50-tallet, hvor foreldrene stadig var på utenlandsreiser slik at seriebokforfatteren Enid Blyton kunne la de fem barna være alene hjemme og oppleve spennende ting uten å beskyttes av eller hindres av voksne. Det var ingen ende på hvor mye disse foreldrene var ute og reiste. Men min farmor bodde hos oss de siste årene. Jeg husker henne som en eldre dame som satt mye i stolen sin. Hun var ikke så mobil mot slutten. Men hun var interessert i barnebarna, og vi snakket mye sammen. Jeg var hestejente den gang, det er jeg ikke nå, og vi snakket om f.eks. hester. Jeg husker at jeg av og til hadde spørsmål om noen av diktene hennes.

Rytmen

– At farmor var en kjent lyriker var ikke noe jeg tenkte så mye over da jeg var liten. Barn lever i den familien de er født i, slik er det bare, fortsetter hun.

– Men én gang benyttet jeg meg av det at jeg hadde en berømt farmor: Jeg skrev et brev til Astrid Lindgren, som farmor kjente, og sa jeg var Inger Hagerups barnebarn. Svar fikk jeg også.

– *Du var bare ni år da Inger Hagerup døde?*

– Ja, og hvem hun var som dikter, forsto jeg først etter at hun var død. Mamma og pappa ga meg en antologi med kjærlighetsdiktene hennes da jeg var tolv. Den het «Sånn vil du ha meg. 30 dikt om kjærlighet». I tillegg til rytmen var kanskje det som gjorde inntrykk på meg de store, voldsomme følelsene som hun skriver om. Som ung ungdom var jeg spesielt glad i det diktet som heter «Gjengangere». Det er jo på en måte lett dikt om det å være voksen og se tilbake, men for meg pekte det liksom i motsatt retning. Det sa noe om at jeg ikke kom til å være barn bestandig, og det var en stor erkjennelse.

– Jeg leste en masse poesi i den alderen, var medlem av Lyrikkbokklubben. Ved siden av Inger Hagerup var Rudolf Nilsen, Karin Boye, Bertolt Brecht og Herman Wildenvey favoritter. Det begynte med at en venninne angrep meg med Arnulf Øverlands «Du må ikke sove.» Angrep helt bokstavelig, i trappen på St. Croix allaktivitetshus – jeg fikk ikke lov til å gå før hun hadde lest diktet ferdig. Med jeg leste mange barnebøker også. Maria Gripes Skygge-serie. Gripes «Agnes Cecilia» var min absolutt største litterære heltinne. Hadde det ikke vært for Gripes forfatterskap hadde jeg nok ikke blitt ungdomsbokforfatter. Jeg var helt betatt av den mystiske stemningen og det presise men samtidig drømmende språket.

– *Det kunne ha blitt en annen sjanger?*

– Jeg tror det var fordi jeg var så ung da jeg debuterte, bare 22. Da kommer vi tilbake til at man må bruke sine egne erfaringer som forfatter, og jeg hadde bare vært barn og ungdom. Jeg ble også oppmuntret til å skrive tidlig fordi det var en del konkurranser for å få barn til å skrive på nittitallet, og jeg meldte meg på. Jeg øvde og øvde meg, hvordan man kan begynne en historie, hvordan man

”

**Jeg har et behov
for å gjøre det
vanskelig for
meg selv.**

kan avslutte og hva som kan stå i midten. Lyrikken viste meg betydningen av rytme.

Gjøre det vanskelig for meg selv

– *Jeg synes jeg merker to stemmer i bøkene dine Du skriver på den ene siden sårt og vakkert om utsatte mennesker, som i «Jeg elsker deg», hvor hovedpersonen – som kanskje er en ungdom, kanskje en voksen funksjonshemmet – leter fortvilet etter kjærlighet og tilhørighet. På den andre siden har du skrevet mer robust sjangerlitteratur – en serie om spøkelser og en annen serie om en liten detektiv på ni år. Begge de siste ser ut til å være beregnet på gutter i stor grad, de har i hvert fall mannlig hovedperson.*

– Jeg har et behov for å gjøre det vanskelig for meg selv, for å skrive om ting som ikke ligger nær meg som person men få det til likevel. Og ja, jeg vil gjerne nå små gutter og få dem til å lese. Jeg vil gjerne bli lest av barn og unge som ikke leser så mye. Samtidig vil

jeg at det skal bli god litteratur av det.

Og jeg vil forsøke å nå voksne som ikke leser så mye, i hvert fall på norsk. Da må man noen ganger skrive bøker som har enkelt språk, men et mer voksent innhold. Jeg har samarbeidet litt med Foreningen Les, som arbeider med at alle skal ha tilgang på litteratur. Ungdom, men også voksne som ikke er vant til å lese av ulike årsaker. De kan ha Downs eller en annen funksjonshemming eller de kan være nykommere til landet som ikke har lest så mye på norsk. «Jeg elsker deg» er nettopp en slik sjangerovergripende bok. Den er verken beregnet på bare voksne eller bare ungdom. Mens bokserien om mesterdetektiven Tim på ni år er helt klart en bok for barn.

– *Tenker du noen ganger når du begynner en bok at den kan være til ulike målgrupper, og bestemmer deg ikke før du har kommet et stykke på vei?*

– Noen ganger kan det stå og vakle

litt en stund mellom ungdom og voksne, men når det gjelder det jeg skriver til helt små barn, ser jeg helt fra begynnelsen hvem som er målgruppen. Som i «Bestefar og jeg sparer til hund. Obs. Obs, superhimmel!».

– *Med fare for å rope en superhemmelighet: Guttene i boken, Pelle, får ingen hund til slutt. Det går ikke alltid «godt» i bøkene dine. Alt har ikke en lykkelig slutt, selv i barnebøker....*

– Det hadde jo blitt for enkelt å bare la ham få hund! Alt har ikke noen «løsning», for det har det ikke i livet. Men jeg morer meg med mine hovedpersoner i de lettere bøkene mine. Bestefaren til Pelle f eks er jo helt sprø. Han er et stort barn, gjør alt som ikke er lov, setter ut alle møblene til sin datter til salgs på nettet og denslags. Det er litt inspirert av faren min, som synes jeg kan være litt i overkant begrensende i forhold til guttene mine – jeg begrenser inntak av sukker, og jeg begrenser hvor

Folkekjær farmor. Farmor Inger slo an tonen med voksendikt og barnedikt.

lenge de får lov til å sitte foran en skjerm. Selv om min pappa ikke er fullt så gal som bestefaren i boken. Moren til Pelle, som jobber og er vanlig og skikkelig, er vel den snusfornuftige meg selv. Litt, i hvert fall.

– Bøkene om Tim har du skrevet sammen med faren din, og du har skrevet «Snøfall» en julekalender for TV, sammen med både søsteren din og faren din. Sliter dere på hverandre noen ganger?

– Det går veldig fint med pappa og Hanne. Vi er enige om det viktigste. Og når en av oss en er nede og ikke så kreativ, kan en annen ta over stafettpinnen litt. Vi skriver litt hver for oss og sender videre til hverandre. Da har de andre full rett til å skrive om så mye hun eller han lyster. Jeg liker å jobbe med andre, for forfatteryrket kan bli ensomt. Pappa og Hanne er også flinkere på humor enn meg. Begge to er veldig morsomme. Søsteren min er kjempe-morsom. Det er ikke jeg. Men når de finner på noe morsomt, ler jeg også.

– Du arbeider mye med andre, og stadig nye og forskjellige samarbeidspartnere? Boken om Pelle og bestefaren hans er illustrert av Ingrid dos Santos i en røff graffitiaktig strek, mens den delikate lille boken «Barnet mitt», en billedbok for voksne om omheten en mor føler for sin lille baby, er illustrert i en sart strek av Kristin Roskifte...

– Jeg kjente ikke Ingrid dos Santos, forlaget koblet oss. Vi skrev og tegnet først hver for oss, og så kom vi sammen slik at fortellingen kunne gå videre bare ved hjelp av tegninger også noen steder, og da kuttet jeg litt tekst. Nå kjenner vi hverandre bedre, så i vårt neste prosjekt skal vi jobbe mer sammen fra begynnelsen av. Jeg er glad for at du liker «Barnet mitt»! Den skrev jeg litt for foreldre som må lære seg norsk som voksne, kjærligheten til barna våre er noe universelt som vi har til felles, på tvers av språk.

Ikke pynte og jule

– Barnebøkene dine er verken didaktiske eller idylliserende barnebøker, synes jeg.

Barn i bøkene i bøkene dine kan bli mobbet, foreldrene deres kan være døde. I bøger som vi ikke har fått tid til å snakke om, som «Alt som er galt med Georg», handler det om ungdom som er ganske langt nede. Har du en «barnebokfilosofi»?

– Hvis jeg har det, tror jeg det handler om å forsøke å være ærlig og redelig. Ikke ærlig i den forstand at alt er sant, men ærlig i den grunnleggende samtalen med barn. Jeg vil være en trygg voksen. Men uten å pynte og jule. Jeg vil se barn i barnehøyde. Da vi jobbet med «Snøfall» på TV, snakket vi om forskjellen mellom å se på barna sånn ved å filme ovenifra – hun reiser seg og ser ned på meg, og rett på, sånn – hun setter seg på huk i barnehøyde og ser rett frem.

– Sjekker du ut det du skriver på egne barn?

– Til en viss grad. Akkurat nå jobber jeg med en skoleklasse som leser tekster underveis. Det er gøy med innspill fra og diskusjoner med leserne. Men til syvende og sist er det jeg som er forfatteren. Barnelitteraturen har sin egen estetikk. Jeg vil gi leserne en del av det de sier at de vil ha, og en god dose av det de ikke visste at de likte.

– Kan man skrive om alt mulig for barn, eller bør man skåne dem for enkelte ting?

– Jeg tror det er lyrikeren og barnebokforfatteren Gro Dahle som har sagt at man kan skrive om alt. Det handler om hvilket språk man bruker og hvordan man presenterer stoffet. Hvis man forsøker å forenkle og beskytte, gjennomskuer de deg. Jeg vil skrive bøger til unge som fullstendige mennesker med mindre erfaring. Det må ikke være for enkelt, det må yte litt motstand. Jeg snakket med tolvåringen min om hvordan få opp lesegleden hos barn og unge, og han sa at da må man lese gode bøger som liten. Han sa: «De første bøkene man leser, bør være de beste.» ■

Godt år for Sarpsborg

Besøkstallet på Sarpsborg bibliotek økte med over 5 prosent i fjor. Samtidig sant utlånet tilsvarende mye. Bibliotekar Anette Kure har en forklaring: «Nedgangen i utlån skyldes i all hovedsak at bibliotekene i fengslene var stengt i nesten to måneder grunnet sykdom», forteller Kure til Sarpsborg Arbeiderblad. Også besøkstallet etter stengetid var høyt, med over 11 000 innlåsnings i den meråpne åpningstiden. ■

Hilde Hagerup går i bokhyllen:

– Les Marianne Kaurin

– Marianne Kaurin heter en helt fantastisk forfatter. Hun bor på Nesodden og har skrevet to bøker. «Nærmere høst» er en ungdomsbok om et kjærlighetsforhold på Grünerløkka under krigen, og hva som skjedde da politiet kom og hentet norske jøder.

– Den neste boken hennes var helt annerledes. Den het «Deres majestet» og handler om en gutt som vil være kjæreste med en jente. Det vil hun ikke, men han får lov til å være tjeneren hennes. Det er nesten den perfekte barneboken! Kaurin har et fantastisk språk.

Hilde Hagerup har ingen problemer med å anbefale bøker til barn, ungdom og voksne. Problemet er at hun ikke greier å beherske seg. Det utgis jo så mye bra, mener hun. Når jeg spør hennes hva hun vil anbefale, svarer hun først Kaurin, og så «Ord på S» av Guro Hoftun Gjestad, som skriver «om et rånete utkantmiljø med varme og kjærlighet og i et språk som tiltaler meg.»

– Mari Gripe har vært veldig viktig for meg, og Michael Endes «Momo eller kampen om tiden». Maria Parrs «Vaffelhjarte» anbefaler jeg også varmt – og NRK Supers nydelige filmatisering. Ingvil Rishøi skriver fantastiske barnedikt. I samlingen «Pling i bollen» kommer hun med «en rettelse til Inger Hagerups «Det bor en gammel baker» der bakeren ikke dør alene i en haug av wienerbrød, men overlever og gifter seg! Og så har hun andre veldig morsomme dikt, som det som heter «I baksetet på bilen vår». Og nydelige, svært presist observerte dikt om å sykle, om å mestre og om kjærlighet. Jeg vil gjerne også fremheve Astrid Lindgren: «Brødrene Løvehjerte» – selv

om veldig mange andre også sikkert nevner den. Men den må med. Jeg leste med lommelykt under dyna og grein!

– *Hva synes du om at barn av i dag ofte får eldre barnelitteratur i presanger av besteforeldre og tanter og onkler – skrevet på en tid da man hadde ideer om at visse temaer ikke passer for barn, og hvor samfunnet også var annerledes?*

– Det er selvfølgelig fint å lese klassikere, men barn fortjener også samtidslitteratur som speiler deres virkelighet. Gir vi dem bare bøker fra tidligere tider, gjør vi dem en bjørnetjeneste.

– *Hvilke voksenbøker vil du anbefale hvis du får fritt valg på øverste hylle?*

– Det kan også lett bli en veldig stor hylle! Blant bøkene som kom i høst vil jeg trekke frem Olaug Nilsens «Tung tids tale» og Thorvald Steens «Det hvite badehuset». På min topphylle vil jeg dessuten alltid ha med «Reisen til den ukjente øya» og «Det året da Ricardo Reis døde» av José Saramago, «Labyrinter» av Jorge Luis Borges, «Øst for Eden» av John Steinbeck, «Guden for små ting» av Arundhati Roy og «Lidelsens tolk» av indiske Jhumpa Lahiri. Kan jeg få med flere? Da blir det Liv Koltzow: «Det avbrutte bildet» og «Den unge Amalie Skram», og «Til fyret» av Virginia Woolf.

Marianne Kaurin.

– *Vi har snakket mye om Inger Hagerup, men det er jo så mange Hagerup-er. Hvilken bok av din far og onkel vil du anbefale?*

– Av onkel Helge er jeg særlig glad i barneboken «Miguels verden». Den synes jeg var helt nydelig. Det er noe med språket og med det utsatte barnet. Faren min, Klaus Hagerup, har skrevet mye som jeg har et veldig nært forhold til. Jeg liker veldig godt «Høyere enn himmelen» på grunn av forholdet mellom den unge aggressive jenta og den gamle aggressive damen. Dette litt skakke og ikke opplagte vennskapet som viser at i denne verden er alt mulig. ■

Viktig med universitetsbibliotek

En engelsk studie viser at adgang til bibliotek på campus er den viktigste faktoren når det kommer til godt læringsmiljø. Bibliotekar ved NTNU, Anja Johansen, forteller at dette kan være fordi universitetsbiblioteker i dag brukes til mye annet enn stillelesing. «Vi har egne grupperom som er mye brukt, og vi har plassert møbler som egner seg til denne bruken. Vi har dessuten ulike soner, noen der det skal være stille og noen som tillater aktivitet og diskusjon. Lesesaler finnes det ellers på campus, så vi prøver å tilby andre areal. Brukerne sier at de kommer til oss når de vil ha avveksling fra lesesalen. Da sitter de i en god stol og leser ei bok, eller møter andre», forteller Johansen til Univetsitsavisa.no. ■

Skal det være påfyll av didaktikk? – Jo, takk.

AV ÅSE KRISTINE TVEIT
INSTITUTT FOR ARKIV-, BIBLIOTEK- OG
INFORMASJONSFAG, OsloMet STORBYUNIVERSITETET

Hva er didaktikk? Vi forbinder det kanskje først og fremst med klasseromsundervisning, men begrepet overlapper langt på vei med det vi i norsk biblioteksammenheng forstår med formidling. Didaktikk omhandler ifølge snl.no «sammenhengen mellom undervisningens begrunnelse, innhold og gjennomføring. Mer konkret omfatter didaktikken kunnskap om sammenhengen mellom undervisningens gjennomtenkning, planlegging, gjennomføring og evaluering». Didaktikk er altså kort sagt undervisnings- eller formidlingslære, og i den ytterst sparsomme faglitteraturen om bibliotek og formidling, er en dansk lærebok i bibliotekdidaktikk et velkomment tilskudd.

Redaktøren av boka, Cecilie Laskie, er frilans kursholder og prosjektleder, og har bidratt med kurs og foredrag i bibliotek- og utdanningssammenheng om læring, formidling og Shared reading. Flere av kapitelforfatterne er forskere og lærere i bibliotek- og informasjonsvitenskap ved Universitetet i København, de resterende er fra andre danske undervisnings- og forskningsinstitusjoner.

Først og fremst for folkebibliotek

Biblioteksdidaktikk beskrives i boka ut fra tre innfallsvinkler; formidling, her forstått som en-til-mange-situasjoner, veiledning, og tilrettelegging («facilitering») som dreier seg om eksponering av medier eller utforming av rom.

Dette dreier seg først og fremst om folkebiblioteksdidaktikk, for å ha gjort det klart med en gang, noe både praksishenvisninger og de mer omfattende eksemplene viser. Bokas innledningskapittel av Henrik Jochumsen tegner et bilde av den bibliotekshistoriske utvikling i Danmark, som langt på veg er parallell med den norske. Her er folkebibliotekenes utvikling fint koblet sammen med den politiske og sosiale konteksten de har blitt formet av. Forfatteren holder en enkel og leservennlig, men samtidig kunnskapsformidlende form, som gir en god inngang til forståelsen av folkebibliotekenes formidling. Kapitlet avslutter med den velkjente fire-roms-modellen av folkebiblioteket som ble lansert av Jochumsen, Hvenegaard Rasmussen og Skot-Hansen i 2010. Denne modellen går igjen i mange av bidragene, og er et element som bidrar til å binde boka sammen.

Det neste, og langt svakere kapittel som søker å gi en teoretisk inngang til biblioteksdidaktikk greier dessverre ikke å følge opp. Den utstrakte bruken av modeller, som er danske bibliotekforskere særlig kjennetegnet (noen ville si svøpe), bidrar i Jens Jørgen Hansens kapittel snarere til å tilslore enn til å klargjøre de teoretiske resonnementene. Sammen med bruk av kulepunkter gir de mange modellene teksten et preg av power-po-

int, uten noen egen tydelig stemme.

Disse to kapitlene kan sies å demonstrere den store spennvidden i boka, både i abstraksjonsnivå og i framstillingsform. Det vil føre for langt her å gå inn på alle kapitlene, men blant de beste, som gir god nok grunn til å skaffe seg boka, er Rune Erikssons inspirerende bidrag om litterære utstillinger i bibliotekrommet, og Trine Schreibers to kapitler om digital dannelse, der dannelsesbegrepet operasjonaliseres gjennom aktuelle eksempler. Det første av disse to kapitlene bruker som gjennomgående eksempel bibliotekets didaktiske muligheter i møte med skoleelever. Digital dannelse handler om mer enn å lære seg at diskrimineringslovgivning også gjelder for ytringer på sosiale medier. Schreibers kapitler holder fram bibliotekets muligheter til å få i gang elevenes refleksjoner omkring kildebruk og omkring hvilke krefter som styrer informasjonen som søkemaskinene gir oss.

I tillegg til de nevnte, har boka kapitler om serendipitet og uformell læring, om samskapelse og samproduksjon, og om litteraturformidling som opplevelse. Helt til slutt finnes et overraskende kort kapittel om veiledning, som nøyer seg med å si noe generelt om begrepets utvikling, uten å knytte det til en bibliotekkontekst.

Arbeidsoppgaver til inspirasjon

Lærebokstrukturen er tydelig, med jevnstore kapitler i logisk rekkefølge, og med arbeidsoppgaver etter hvert kapittel. Disse oppgavene er et av bokas store fortrinn, for oppgavene åpner for å

Anmeldelse av

Cecilie Laskie (Red.)
Biblioteksdidaktik.
Hans Reitzels forlag,
København, 2017. 269 s.

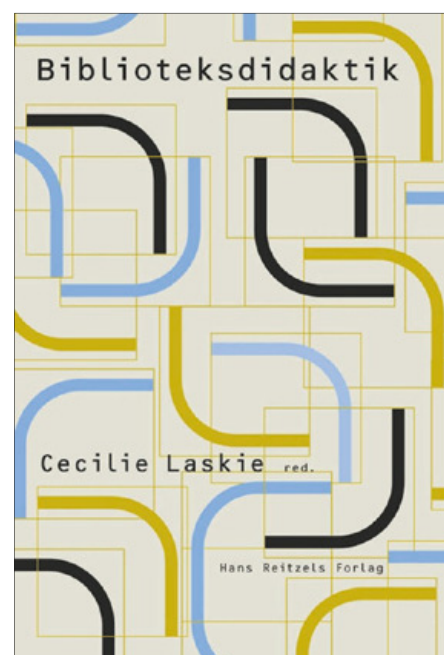
reflektere på selvstendig vis over temaene kapitlene tar opp. Mange av oppgavene handler dessuten om å aktivt innhente informasjon fra omverdenen, og kan egne seg både for akademisk undervisning i bibliotekfag, så vel som for work-shops eller gruppesamtaler på kurs og møter der tema fra boka tas opp. Redaktøren opplyser i innledningen at bokas oppgaver er supplert med et digitalt øvingsrom på nettsiden *biblioteksdidaktik.hansreitzel.dk*, men et oppslag her gir i skrivende stund den irriterende beskjeden: «Siden er under oppbygning». Slik demonstreres sårbarheten i å koble mellom papirbokas statiske form og flyktigheten på nettet.

Salt og pepper

Fallhøyden er stor for ei lærebok i didaktikk. For greier den selv å praktisere det den handler om? Didaktikkens mål er å vise sammenhengen mellom formidlingens begrunnelse, innhold og gjennomføring. Mange av de bibliotekfaglige lærebøkene opp gjennom årene har vært fokusert på det siste av disse tre; gjennomføring i praktisk og konkret

forstand. *Biblioteksdidaktik* har en annen vektlegging, her er det teori omkring formidlingens begrunnelse og refleksjon over formidlingens muligheter og former som er saken. Det er både bra og betimelig. Men boka skuffer også på flere vis, ved noen svakheter i sin pedagogiske form. Selv uten å ha dansk som morsmål, må det være lov å kritisere enkelte av artiklene for dårlig språk, med blant annet eviglange setninger og en viss uklarhet om formidlingsbegrepet. Det hører også til god skriveskikk, ikke minst i læreboktekster, å forklare sentrale begreper første gang de brukes, og ikke femte gang de opptrer. Noen kapitler har dessuten et abstraksjonsnivå og et begrepsapparat som kan virke i overkant vidløftig i en lærebok.

Til tross for disse innvendingene er dette ei bok som bibliotekmiljøet, både i fagutdanningene og i praksisfeltet kan ha glede av, og utfordres ved. I en antologi med bidrag fra ni ulike forfattere med til dels svært ulik skrivemåte og perspektiv, er det krevende å skape et sammenholdt stykke

faglitteratur. Langt på vei lykkes likevel denne antologien med dette ved å koble de ulike kapitlene sammen gjennom gjensidige henvisninger, og ved gjennomgående bruk av den samme modellen. ■

Foto: Marco Heyda

Biblo Tøyen er Årets bibliotek

Biblo Tøyen ble kåret til Årets bibliotek 2017 i skarp konkurranse med Gulslogen skolebibliotek i Drammen og Stormen bibliotek i Bodø. Biblo Tøyen har siden åpningen for to år siden vært en het kandidat for den gjeveste prisen et bibliotek kan få. Biblioteket er et nyskapende bibliotek der kun de mellom ti og 15 år slipper inn. Biblo Tøyen gir lokalsamfunnet identitet og noe å være stolte av. «Jeg har vært på mange bibliotekomvisninger i mitt bibliotekliv, men jeg har bare blitt rørt til tårer av én», sier Norsk Bibliotekforenings leder, Mariann Schjeide, i en pressemelding fra Norsk Bibliotekforening. ■

Foto: Mhmt Arkitektur

Lærer ungdommen å vokse opp

Horten og Sandefjord bibliotek holder ukentlige møter for ungdommen med mål om å hjelpe dem med overgangen til voksenlivet. «Enkle ting som det å sy i en knapp, kan være uoverkommelig, dersom man ikke har lært det», sier arrangementansvarlig Kirsten Muhle til Sandefjords blad (sb.no). Møtene begynte på nyåret – riktignok ikke med temaet knappesyning, men økonomi. Senere vil ungdommen selv få bestemme tema. Møtene blir holdt hver torsdag i Kvarteret på Sandefjord bibliotek. ■

A.C. Drolsum – en doldis i norsk bibliotekshistorie

Haakon Nyhuus var biblioteksjef i ca 15 år, men han ble på kort tid en nasjonal kjendis. Hans samtidige Axel Charlot Drolsum var ansatt ved landets største fagbibliotek i 52 år, det meste av tiden som sjef. Han hadde også stor innflytelse og var en viktig, nasjonal bibliotekstrateg. Men i motsetning til Nyhuus er han lite kjent. I dag er det imidlertid mulig å gi et forskningsbasert bilde av Drolsum og samtidens fagbibliotek. Det viktigste bidraget kommer fra **forskningsbibliotekar Johan Henden**. Like før jul forsvarte han sin doktoravhandling om Drolsums tid i Universitetsbiblioteket og hans innsats for å skape et nasjonalbibliotek.

AV ØIVIND FRISVOLD

FØRSTEAMAUENSIS VED OsloMet
STORBYUNIVERSITETET, AVD. ABI

Historisk kunnskap kan bidra til å forstå endringsprosesser i dagens bibliotek. Derfor er det trist at norsk bibliotekshistorie har sagt så lite om fagbibliotekene. Er disse bibliotekene så selvsagte at de glemmes når historien skal skrives? Ironisk nok hjalp det at det kom et åtte binds, stort verk til 200-årsjubileet for Universitetet i Oslo i 2011. I disse bøkene spiller biblioteket en perifer rolle. Men mangelen på en gjennomgående analyse av bibliotekets funksjon bidro til at det kom andre bøker! Universitetsbiblioteket

laget selv i 2011 artikkelsamlingen *Kunnskap – samlinger – mennesker*, og Bibliotekets medisinske avdeling bidro med boken *På vandring*. Til dette jubileet supplerte Nasjonalbiblioteket med ny forskning om flere av våre eldste bibliotek i *Opplysning, vitenskap og nasjon*. Samme år publiserte NB den omfattende samlingen *Axel Charlot Drolsum – Brev 1875-1926*.

Kamp om det nasjonale?

De to sistnevnte bøkene kom i Nasjonalbibliotekets vitenskapelige skriftserie. Første bok var Marianne Takles *Det nasjonale i Nasjonalbiblioteket* fra 2009. Her er det fokus på de siste tiårene, og på den egentlige opprettelsen av NB med avdelingen i Mo i 1989 og i Oslo i 1999. Takles bok er i første rekke et kontroversielt innlegg om NBs rolle i vår tid. I det historiske oversynet konkluderer hun med at man ikke fikk gjennomslag for å legitimere et nasjonalbibliotek med nasjonsbyggende argumenter. Selv ikke i 1905 lykkes dette. Det var først 1980-tallets distriktspolitikk og behovet for nye arbeidsplasser som ble avgjørende.

Johan Henden kjøper ikke dette historiske bakteppet. Han ser Nasjonalbibliotekets historie tilbake til Universitetsbibliotekets opprettelse og viser at UB ikke bare var landets største bibliotek, men reelt sett også nasjonalbibliotek. Tydeligst kommer dette frem i 1882 med loven om avleveringsplikt av trykt materiale, utgivelse av en norsk bokfortegnelse og opprettelsen av Norske avdeling ved UB. Hovedaktøren

i dette arbeide var A.C. Drolsum. Henden viser ikke bare Drolsums modernisering av biblioteket, men også hans innsats for de nasjonale oppgavene.

Åpent 12-14 og iskalde magasiner

Drolsum kom ikke til dekket bord da han i 1876, mer eller mindre tilfeldig, fikk jobb. Biblioteket var lokalisert i Domus Bibliotheca, vestbygningen i sentrum. Eksteriøret var staselig, men etter bare ca 25 års bruk var det behov for utvidelser og forbedringer. I starten var UB mest et håndbibliotek for ansatte. Åpningstiden var tilpasset dagslyset og var bare et par timer pr dag. Det var ikke oppvarming i magasinene, og personalet måtte kle seg deretter. Boksamlingen var omfattende, men det var ikke lett å finne bøkene. Grunnen var at katalogapparatet fungerte dårlig, og at det ikke ga henvisninger til bøkens plass på hylla! Systematisk katalog var også mangelvare. Kort sagt: Her var mye ugjort!

Omfattende materiale

Henden legger frem et omfattende materiale som viser hvordan Drolsum arbeidet med statistikk, analyser og sammenligninger med andre land. Vi får også et innblikk i hvordan han sikret seg allianser og nettverk i institusjonen og med politikere. Hendens viktigste kilder på dette området er samlingen som finnes av Drolsums intense brevskrivning. Pussig nok finnes det få spor etter de brevene han mottok.

Johan Rørlien Henden forsvarte før jul sin doktorgradsavhandling: *Det er ikke alene et Universitets-, men også et Nasjonalbibliothek. Axel Charlot Drolsum i Universitetsbiblioteket 1870-1922*. (Doktoravhandling ved NTNU, 2017:349).

Axel Drolsum på sitt kontor i det nye Universitetsbiblioteket, 1914. Fotograf: ukjent. Eier: Nasjonalbiblioteket.

Likevel gir kildetilfanget en god demonstrasjon av hvor viktig de nasjonale oppgavene var for å begrunne Universitetsbibliotekets politiske mandat. Dette var tider med skiftende regjeringer, og Stortinget la opp til en utekkelig detaljstyring. I seg selv ble UB lett et «Kristiania-fenomen» med liten velvilje fra Stortingets bondebepner. Drolsum markerte derfor UB som et fagbibliotek for hele landet. Han fikk også gjennomslag for at nasjonalbibliotekoppgavene var en del av den kulturelle infrastrukturen i en sivilisert kultur-nasjon. Det kom også initiativer for å styrke denne rollen, enten med å lage en selvstendig institusjon eller ved å endre UBs navn til Riks- eller Nationalbibliotek. Dette fikk hverken oppslutning fra universitet eller storting. Omorganisering var ikke påkrevet. Det fungerte godt nok. Likevel sto det klart slik Henden oppsummerer det: UBs rolle som nasjonalbibliotek var «eit tilbakevendande moment når rammene for biblioteket stod på den politiske dagorden» (s. 173).

Mostand mot det nye

Den nasjonale retorikken bidro også til at Drolsum fikk reist et helt nytt bibliotek, innviet i jubileumsåret 1914.

Begeistringen var stor for det mektige signalbygget i norsk granitt. Men det var også stemmer som hevdet at biblioteket var som en uinntakelig borg i middelalderen med lange veier inn til de lukkede bokhyllene. Fra USA var det kommet helt nye impulser.

Det moderne folkebibliotekets ideer om aktiv formidling, åpne hyller, ny bibliotekteknikk og fagutdannede bibliotekarer fikk ingen gjenklang i Drolsums kretser. Temperaturen kunne være høy. Drolsum hevdet en gang at UBs katalog var laget etter samme prinsipper som i Library of Congress. «Amerikanerne» Nyhuus og Arne Kildal mobiliserte katalogsjefen i Kongressbiblioteket. De tre svarte med å si at det var en vanære å bli sammenlignet med de «primitive og tungroddede» systemene som de hadde på UB!

Her markerte man avstand til den moderne '*Biblioteksaken*', som den ble kalt. Den nystiftede Norsk Bibliotekforening ble derfor i starten en forening for folkebibliotekene. Henden viser at det var de sentrale personene i denne offentligheten som nå «knytte sterke band til styresmaktene og la i stor mon premissa for den offentlige bibliotekpolitikken». Drolsum takket nei til å bli med i den nasjonale Bibliotekkomiteen

av 1919, og UB fulgte sine egne spor. Drolsum hadde skapt et bibliotek «for nasjonen og nasjonsbygginga, men det var ikkje eit bibliotek for alle i nasjonen» (s.254f). Både Drolsum og etterfølgeren Wilhelm Munthe, som Drolsum hadde utsett seg, videreførte den klassiske, akademiske bibliotektradisjonen fra Tyskland. Høyere utdanning hadde fortsatt et elitepreg, og biblioteket prioriterte forskerne og vitenskapen.

Frem til 1945 var det utdannet ca 100 norske bibliotekarer i USA. I første omgang fikk de realisert sine ideer i folkebibliotek, i mindre fagbibliotek og på Norges tekniske høyskole. Først med den moderne masseutdanningen slo det 'amerikanske' igjennom i universitetsbibliotekene. I dag er det nesten ikke mulig å se forskjell på fag- og folkebibliotekene. Drolsums gamle katedral, Nasjonalbiblioteket, er nå forvandlet til en hyggelig møteplass: Her er det kro med alle rettigheter og rom for en kulturell kveik. Men det er en annen historie og tema for en ny avhandling.

Johan Henden har gitt et godt og etterlengtet innsyn i det ideologiske og praktiske grunnmuren som Drolsum en gang meislet ut både for Nasjonalbiblioteket og for den akademiske bibliotektradisjonen. ■

Ledelse og lederutvikling

AV GRETE BERGH
DAGLIG LEDER OG KONSULENT
I GRETE BERGH AS

*Artikkelen er den siste i en serie på tre.
De to første stod i nr. 4-2017 og 5-2017.*

Den som har blitt biblioteksjef og sjef for aller første gang, vil naturlig nok være spent på hva man går i møte. Det kan være nyttig å lese både om ledelse, delegering, hvordan man skal møte vanskelige personer osv., men når man kommer til den konkrete hverdagen så må man selv finne ut av hvordan man gjør det.

Det å være leder er noe annet enn å lese om det. «Ledelse er lettere sagt enn gjort», blir professor Tom Colbjørnsen sitert på, der han i et intervju beskriver hvordan det var å gå fra å være professor i ledelse ved NHH til å bli ny rektor ved Handelshøyskolen BI (Dale, 2014, s. 21).

Denne artikkelen skal handle om lederutvikling som kan beskrives som en prosess der man lærer og utvikler

lederkompetanse, blir leder og blir en bedre leder.

Det er en prosess som varer så lenge man er leder. Hvordan skal så den som blir leder for første gang kunne utvikle seg til å bli en leder og en god leder for virksomheten og dem man leder? Er det noen spesielle utfordringer knyttet til det å være leder i bibliotek? Hvordan er det å være biblioteksjef i store og små bibliotek?

Å være leder er å oppnå noe gjennom andre. Dette er en mye brukt definisjon på ledelse. En mer presis definisjon er at «ledelse er et målformulerende, problem-løsende, språkskapende samspill og verdiutviklende samspill forankret i organisasjonens verdier og høye etiske standarder, som kan utøves på både

individnivå, gruppenivå og organisasjonsnivå» (Erik Johnsen, sitert i Busch, 2012, s. 95)

For å bli leder skal man gjennom en prosess som handler om å lære å tenke, føle og handle som leder. Man skal ikke bare være leder, man må også føle seg som leder.

Dale (2014) påpeker at lederutviklingsprogrammer gjerne tilbys ledere først når de har vært ledere i flere år. Den første fasen hvor man virkelig trenger ny kompetanse blir man som leder stort sett overlatt til seg selv.

Lederutvikling i de større bibliotekene

Jeg utformet noen spørsmål som jeg sendte til biblioteksjefene ved noen av de

Læringskurve. For å bli leder skal man gjennom en prosess som handler om å lære å tenke, føle og handle som leder. (Illustrasjonsfoto: Shutterstock)

ti største bibliotekene. Jeg mottok kun fem svar. I og med at svarene stort sett peker i samme retning, så velger jeg å sammenfatte dem, uten å angi hvilke biblioteksjefer som har svart hva, med ett unntak senere i artikkelen. Ett av bibliotekene krever en kommentar, det er Sølvberget i Stavanger som er kommunalt foretak, og derfor skiller seg ut fra de andre bibliotekene, bl.a. ved at de ikke inngår i kommunens lederutvikling. Deichmanske bibliotek er heller ikke med i disse svarene.

Biblioteksjefene ved de største bibliotekene inngår i ledergruppen til egen leder, og de møter også andre ledere i kommunen, f.eks. ved møter, i tverrs-ektorielle prosjekter eller andre samarbeidstiltak. I de større bibliotekene blir biblioteksjefene inkludert i de kompetansegivende lederoppleggene som kommunen tilbyr. Det finnes også lederprogrammer som avdelingsledere og andre ledere i bibliotekene kan søke på. Dette gjør at de ansatte også bygger nettverk med andre kommunale ledere, noe som anses som positivt. Noen steder er antall plasser begrenset pr. sektor, og bibliotek inngår i kultursektorens kvote. Det kan legge begrensninger på hvor mange og hvor raskt deltakelse kan skje. Noen steder tilbyr kommunen større lederprogrammer med studiepoeng hvor de benytter seg av kursopplegg fra en høyskole. Biblioteksjefene får gjerne mulighet til å delta i dette. Kostnader dekkes av kommunen, også arbeidstid for å delta på samlingene, mens skriving av oppgave må gjøres på egen (fri)tid. Det kan være en hindring for å fullføre kursene, men slik er det jo gjerne også ved andre utdanningsopplegg som man tar ved siden av jobb. Tid til oppgaveskriving krever tid og egeninnsats. Andre steder tilbyr kommunen ledelseskurs innen ulike temaer som biblioteksjefen og andre ledere kan melde seg på eller som er obligatoriske. Det kan være kurs som går over flere heldagssamlinger.

I større organisasjoner skal man innimellom rekruttere nye ledere under biblioteksjefen. Biblioteksjefene sier at de er opptatt av å se etter ledertalenter i egen organisasjon. Ledertalenter får gjerne mulighet til å utvikle seg gjennom små og store prosjekter og annet arbeid som krever koordinering, før de eventuelt blir tilsatt i en lederstilling i biblioteket.

Biblioteksjefene sier at ledelsestemaer tas opp jevnlig både i den ledergruppen de er del av med ledere på samme nivå,

Tydelig. Ansvarliggjøring i linjen, klare rammer, målstyring og tillit er stikkord for god ledelse, mener Knut Skansen. Foto: Christian Clausen.

dette er ofte kultursjefens ledergruppe, og at de tar opp slike temaer i biblioteksjefens ledergruppe. Det gjelder temaer både av faglig og mer personlig art.

Personalarbeid oppleves som det mest utfordrende og krevende for de fleste ledere, også av biblioteksjefene. Kurs i f.eks. den vanskelige samtalen eller konfliktløsning kan være nyttige verktøy. Flere kommuner tilbyr sine ledere kurs i slike temaer.

Inntrykket fra svarene på min lille skriftlige spørreundersøkelse, er at biblioteksjefene ved de største bibliotekene oppfatter seg selv som ledere, og tar ansvar både ved å inngå i ledergruppen med andre ledere i kommunen, og tar ansvar i forhold til sine underordnede ledere. Ann Kristin Undlien, biblioteksjef i Kristiansand sier det slik: «Å være leder er ikke primært å være en dyktig fagperson, selv om det også er viktig. Å være leder er primært å få det aller beste ut av de du er satt til å lede, bidra til forståelse for til dels omdiskuterte og ubehagelige valg og prioriteringer, stake ut veien videre på en tydelig måte og bidra til mestringsglede og stå på vilje. Det er lite man kan gjøre helt alene, det er mye man kan få til sammen.»

Så langt min informasjon fra biblioteksjefer i de største bibliotekene. Inntrykket er at alle oppfatter seg som ledere og tar ansvar for ledelse og utvikling av hele virksomheten.

Deichmanske bibliotek

Deichmanske bibliotek er landets største folkebibliotek. Jeg gjennomførte et telefonintervju med Knut Skansen som

da (nov. 2017) var konstituert biblioteksjef, i januar 2018 ble han tilsatt som biblioteksjef/direktør.

Deichman ble egen etat fra 2018. Knut Skansen forteller at Oslo kommune er opptatt av å stille krav til sine virksomheter og dermed til sine ledere. Lederutvikling henger sammen med dette. Oslo er opptatt av målstyring og tillitsbasert ledelse. Det er tydelig hvilke krav og forventninger som stilles til en leder, samtidig som den som skal lede gis tillit til å løse oppgaven. Ansvarliggjøring i linjen, klare rammer, målstyring og tillit er stikkord for ledelseskravene. Det er en bred prosess som omfatter lederne i Oslo opp til etatsjefsnivå.

Når Deichman blir egen etat fra 2018 vil bibliotekets posisjon bli tydeligere. Knut Skansen mener bibliotekets samfunnsrolle generelt krever en selvstendighet for biblioteket slik at man kan ta et totalansvar for virksomheten. Det kan være vanskeligere når biblioteket er organisert innenfor en kulturretat med flere virksomheter. Brukerbehov og hvordan bibliotekfaget utføres er i endring. Oslo kommune legger til rette for at biblioteket skal kunne nå målene som stilles.

Deichman har 260-270 ansatte. Her er det mange med lederansvar under biblioteksjefen, både ved hovedbiblioteket og filialene. Ved rekruttering til disse lederstillingene er det ofte interne kandidater som får stillingene. Han sier de har hatt vellykket intern rekruttering for flere av lederstillingene. Nye ledere får lederstøtte. De får også mulighet til kompetanseheving på områder hvor de

trenger det. De er litt forsiktig med å kaste folk ut i lederoppgaver, men en gang må være første gangen.

Skansen kommer inn på kravet til konsensus som preger mange av diskusjonene om faglige temaer, det gjelder også spørsmål som krever at biblioteksjefen tar en avgjørelse. Mange spørsmål og temaer blir gjenstand for en demokratiskultur og krav til konsensus. Dette tar (for) mye tid. I den tiden Skansen har vært (konstituert) biblioteksjef har han vært opptatt av å velge ut hvilke temaer som trenger en bred diskusjon og hvilke som ikke kan være gjenstand for det.

Det er interessant å se på hvorfor det er diskusjoner om mange spørsmål og krav til konsensus. På den ene siden har man det positive faglige engasjementet som er stort blant bibliotekets ansatte. Skansen sier han ikke kjenner noen andre virksomheter der engasjementet og synspunktene er så sterke. På den andre siden er det en mistro til lederens styringsrett. Alle mener at de har en rett til å være med å bestemme. Dette kan være en sammenblanding av at bibliotekets oppdrag er veldig demokratisk, mens det å lede biblioteket er virksomhetsstyring. Det er to forskjellige ting. Styring av biblioteket må skje på lik linje med andre virksomheter. Dette gjelder ikke bare Deichmanske bibliotek.

Deichmanske bibliotek har de siste 2,5 årene gjennomført en omorganisering av hovedbiblioteket som har ca 100 årsverk. Det har vært store og omfattende prosesser som er oppsummert i et beslutningsdokument. Alle arbeidsprosesser er kartlagt og man har sett på hvordan de kan forenkles. Biblioteket har hatt god hjelp i en ekstern konsulent til disse prosessene. Siden våren 2017 er det nå en ny organisasjon ved Hovedbiblioteket med mange personer i nye lederposisjoner. Modellen har skapt diskusjon. Den nye organisasjonen krever ledere i hele organisasjonen som kan stå inne for den

nye modellen. Lederne får lederstøtte, men må likevel selv etterleve den nye organisasjonen og møte innvendinger fra de ansatte. Endringene legger mer vekt på spesialisering og mindre på generalistkompetanse. Man jobber enklere, linjene og ansvaret er tydeligere. Men for noen oppleves dette som en sorg, de opplever at de mister oppgaver og at de ikke lenger har kontroll på en faglig helhet. Knut Skansen ser dette som et skifte fra det gamle bibliotekhåndverket til det nye. Det kan være krevende, men biblioteket får mer ut av ressursene ved spesialisering.

Flere ledere er rekruttert internt. Folk viser nye sider ved seg selv. Plutselig ser ledelsen at man har nye ledere som man ikke visste at man hadde. Mange er klare til nye oppgaver og mer ansvar. Det er rekruttert både bibliotekarere og andre til de nye lederstillingene. For noen stillinger ble det stilt formalkrav om bibliotekar-kompetanse, men ikke til alle. Knut Skansen er klar på at det bør være bibliotekarkompetanse i toppledergruppen.

Å lede i krysspresset mellom bibliotekutvikling og operativt ansvar

De fleste bibliotekene befinner seg i mindre og mellomstore kommuner. I 2015 var det 57 kommuner med over 18 000 innbyggere, 20 av disse hadde mer enn 35 000 innbyggere, Oslo ikke medregnet. Kommunereformen reduserer antall kommuner til 422 i 2018, og videre til 356 kommuner fra 2020, etter vedtakene i kommunene og Stortinget i 2017. Kommunestørrelse har også betydning for bibliotekets størrelse, og for ledelse i biblioteket.

Kjell Gunnar Nilsen har i sin masteroppgave om «Å lede bibliotek; krysspress i sonen mellom bibliotekutvikling og operativt ansvar» (2014) intervjuet noen biblioteksjefer i Nordland. Oppgaven undersøker forholdet mellom operativt ansvar og strategisk arbeid for å utvikle folkebibliotekene. Funnene peker på at biblioteksjefene prioriterer operativt bibliotekararbeid, mens strategisk arbeid er vanskelig å få til. Det skyldes bl.a. at bibliotekene i liten grad får tilgang til informasjon om strategiske prosesser i kommunen. De mangler kunnskap om prosesser, tilgang til informasjonskanaler, og de har ikke godt nok nettverk i kommunen. Undersøkelsen viser at det er avstand og manglende kontakt med resten av organisasjonen.

Å være biblioteksjef i en (mindre) kommune gjør at man har ansvar for den operative driften av biblioteket, men biblioteksjefen blir i liten eller ingen grad involvert i de strategiske prosessene som foregår i kommunen. Hvorfor er det slik? Jeg antar at det er en blanding av flere forhold: Mange (mindre) kommuner har mindre fokus på ledelse enn større kommuner og involverer sine ledere nedover i organisasjonen i mindre grad. Biblioteksjefen stiller ikke krav om å få delta i ledelsesmøter i sektoren, hvis slike finnes. Det skulle da heller ikke være nødvendig. Det er biblioteksjefens leder som her har ansvar for å involvere biblioteksjefen. Bibliotek blir ikke vurdert på lik linje med andre virksomheter i kommunen. Biblioteksjefene blir ikke sosialisert inn i en lederrolle i kommunen, og biblioteksjefene forblir faglige personer som tenker på og prioriterer den operative virksomheten, og de oppfatter seg i liten grad som ledere med strategisk ansvar. Dette kan ha en pris når det gjelder bibliotekets posisjon i kommunen, man får aldri endret bildet av hva biblioteket er.

Som Hansson og Alstedt (2017) fant i sine undersøkelser blant biblioteksjefer i Sverige, så er det ikke selvfølgelig for alle (i kommunen for øvrig) at oppdraget som biblioteksjef innebærer ansvar for økonomi, medarbeidere og strategisk utvikling på samme måte som for hvilken som helst annen virksomhet.

I de større bibliotekene (i kommuner med over 20 000 innbyggere) har jeg inntrykk av at biblioteksjefene i større grad blir inkludert i ledernetverk, og involvert. Jeg intervjuet noen av dem sist sommer. Inntrykket er også at flere har fått en form for lederutvikling ved at de har vært ledere minst ett og kanskje to steder tidligere. Det har også gitt flere muligheter til å delta på lederprogrammer av ulike slag i de kommunene de har vært ansatt tidligere, eller de har tatt lederutdanning på egenhånd. De har også ofte hatt andre typer stillinger som har gitt kompetanse å ta med seg inn i lederstillingene. Inntrykket fra dem jeg hadde kontakt med, var at de var opptatt av lederrollen (se mine artikler i Bok og Bibliotek nr. 4 og 5, 2017), av ledelse og samspill med medarbeiderne.

Makt, innflytelse og ledelsesvilje

Anita Bunes og Monica Skybakmoen undersøkte i sin masteravhandling «Posisjonering eller passivitet? Om makt

De større bibliotekene bør ha blikk for ledertalenter.

og innflytelse i lederrollen i norske folkebibliotek» (2015) noen biblioteksjefer tanker og holdninger til ledelse. De valgte ut fem biblioteksjefer som var bibliotekarere, de hadde minst 5 års ledererfaring, alle hadde personalansvar og det var både kvinner og menn.

De fant at biblioteksjefer de intervjuet hadde lite fokus på sin rolle som biblioteksjef i egen enhet og i kommunen som sådan. De var opptatt av det bibliotekfaglige. Det gjaldt biblioteksjefer i både små og store kommuner (men de sier ikke noe om hvor store). De hadde høy bevissthet om fagansvaret for bibliotekjenesten, men «preges i mindre grad av et definert og gjennomtenkt forhold til sin egen lederrolle» (s. 60). Selv om biblioteksjefer var klar over kommunenes overordnede målsettinger og planer, ble de ikke benyttet i planlegging og strategier for bibliotekets framtid. Biblioteksjefer benyttet ikke sin formelle posisjon og mulige makt og innflytelse for å sikre bibliotekets posisjon i en lokal kontekst. Forfatterne hevder at «posisjonering er en vesentlig oppgave når det kommer til lederskap. (...) Ansvar for synliggjøring, posisjonering, legitimering og påvirkning ligger hos biblioteksjefer selv» (s. 62).

Hva kan gjøres for å styrke biblioteksjefer i deres lederrolle

Det synes å være et behov for å styrke biblioteksjefer i deres lederrolle, gi dem kunnskap og verktøy slik at de kan ha legitimitet som ledere i forhold til både medarbeidere og verden utenfor. De må styrkes i sin virksomhetsstyring og kommunikasjon med både medarbeidere og kommunen for øvrig, og samarbeid med verden utenfor. Men kanskje trengs det også noe som styrker kommunikasjonen mellom biblioteksjef og medarbeidere slik at biblioteksjefen kan få et større handlingsrom som leder?

Hvis det bildet som er tegnet i masteroppgavene som det er henvist til her og hos Hansson og Alstedt (2017) stemmer, så er det behov for tiltak for å styrke biblioteksjefer i deres lederrolle. Hva kan gjøres?

- De større bibliotekene bør ha blikk for ledertalenter og gi dem oppgaver der de kan utvikle sitt ledertalent.
- Kommunene bør inkludere sine biblioteksjefer i aktuell ledergruppe. Hvis det ikke skjer automatisk, så må

biblioteksjefen selv stille krav om deltakelse.

- Biblioteksjefer må få utvikle sine kunnskaper om ledelse slik at de også får selvtilit nok til å utøve sin ledelsesgjerning.
- Biblioteksektoren bør «dyrke» sine helter og heltinner, som Dordei Raaen i Odda. Finne ut hva de biblioteksjefer har gjort som har lyktes i sin ledelsesjobb. «Snille piker kommer til himmelen, slemme piker kommer hvor hen de vil.»
- Nye biblioteksjefer trenger lederstøtte. Hvem kan gi lederstøtte? Utvikle et mentorprogram? Jannicke Røgler i Bibliotekarforbundet sier at de skal utvikle en egen mentorordning for ledere og motivasjonsprogram for fremtidige ledere (Bibliotekaren 10, 2017, s. 4)
- Det trengs et ledelsesprogram for biblioteksjefer og for de som kan ha lyst til å bli ledere.
- Det finnes mange ledelseskurser utenom biblioteksektoren. Dette er en mulighet for mange, men mange vil nok ønske et felles fokus på ledelse i bibliotek.
- Det er behov for ledelseskurs for biblioteksjefer (også utenom masteren ved HiOA). Hvem kan ta ansvar for dette? I 1989 tok daværende Statens bibliotektilsyn initiativ til å utvikle et grunnlag for et ledelsesutviklingsprogram for biblioteksjefer. Det ble gjennomført som pilotprosjekt i Hordaland og Møre og Romsdal 1989-1990 med fylkesbibliotekene som kursansvarlige, men med innleide kursholdere. Prosjektet ble fulgt og evaluert av Brodd ved Rannveig Egerdal Eidet i form av to rapporter (1989, 1990). Det ble senere gjennomført i regi av flere fylkesbibliotek.
- Kan noe tilsvarende gjennomføres på nytt? Marit Somby er inne på noe lignende i sin masteroppgave «Å gå foran som et godt eksempel; om lederutvikling i biblioteksektoren» der hun har forslag til hvilke emner som kan inngå i et lederutviklingsprogram for bibliotekledere som kan styrke biblioteklederen og som kan gjennomføres mens man er i arbeid og som det er attraktivt for kommunene å tilby sine ledere (Somby, 2017a,b)

- I tillegg til biblioteksjefens lederutvikling synes det å være behov for kunnskap i biblioteket for alle, om hva som er lederens oppgaver og hva som er medarbeidernes oppgaver. Samspillet mellom ledelse og medarbeidere er viktig, men det er også viktig at biblioteksjefen har et handlingsrom i sin ledelse og styring av biblioteket. Det dreier seg mye om organisasjonskultur.

Litteraturliste:

- Bunes, A. og M. Skybakmoen. (2015). *Posisjonering eller passivitet? Om makt og innflytelse i lederrollen i norske folkebibliotek*. Masteroppgave våren 2015. Høgskolen i Oslo og Akershus, Institutt for arkiv-, bibliotek- og informasjonsfag. https://oda.hioa.no/en/posisjonering-eller-passivitet-om-makt-og-innflytelse-i-lederrollen-i-norske-folkebibliotek/asset/dspace:8553/Bunes_Skybakmoen.pdf
- Busch, T. (2012). *Verdibasert ledelse i offentlige profesjoner*. Bergen, Fagbokforlaget.
- Dale, F. (2014). *Lederskifter; om lederutvelgelse, innføring av nye ledere og ledes første 90 dager i ny jobb*. Oslo, Gyldendal Akademisk.
- Eidet, R.E. (1990). *Biblioteksjefen som kommunal leder*. Oslo, Statens bibliotek- og informasjonshøgskole. (Brodd-rapport)
- Eidet, R.E. (1991). *Lederopplæring for biblioteksjefer – gir det resultater?*
- Hansson, J. og E. Alstedt. (2017). *Makten og ærligheten; lederskap i praktiken*. Lund, Btj förlag.
- Nilsen, K.G. (2014). *Å lede bibliotek; krysspress i sonen mellom bibliotekutvikling og operativt ansvar*. Masteroppgave. Bodø. Universitetet i Nordland. Handelshøgskolen i Bodø. <https://brage.bibsys.no/xmlui/handle/11250/221189>
- Røgler, J. (2017). *Lederen har ordet*. I *Bibliotekaren* (10), 4).
- Somby, M.A. (2017a). *Å gå foran som et godt eksempel; Om lederutvikling i folkebiblioteksektoren*. Masteroppgave våren 2017. Høgskolen i Oslo og Akershus, Institutt for arkiv-, bibliotek- og informasjonsfag. <https://oda.hioa.no/nb/samlinger/asset/dspace:14920/Somby.pdf>
- Somby, M. A. (2017b). *En masteroppgave om lederutvikling i folkebiblioteksektoren; Å gå foran som et godt eksempel*. I *Bibliotekaren* (9), 16-19.

Litteraturhuset og biblioteket – en suksess i Trondheim

Jeg husker hvor imponert jeg var første gangen jeg var på Litteraturhuset i Oslo. Den flotte bygninga med mange saler, innbydende kafé, skriveplasser til forfattere og en stor bokhandel. Kunne det være mulig å få til et liknende sted i Trondheim?

AV ASTRI HOLM
SKRIBENT

Forfattere i Trondheim gikk klart ut og sa at de ønska seg et eget litteraturhus. Huitfeldtgården sto først på ønskelista., men dette alternativet sa bystyret nei til i 2012. Bystyret sa imidlertid ja til å støtte et prosjekt over tre år som skulle finne en annen løsning for å få til et litteraturhus i byen. **Trond Åm** ble ansatt i 2015 for å lage et grunnlag for politisk behandling det samme året.

– Jeg opplevde vel at lufta gikk litt ut av ballongen etter at Huitfeldtgården ikke var aktuell lenger. Flere stilte spørsmål om hva et litteraturhus skulle være.

– I 2013 fikk jo bibliotekene inn som en del av sin virksomhet at de skulle være en arena for offentlig debatt og samtaler, egentlig litt av det samme som var formålet med Litteraturhuset.

– Vi fant ut at vi ville komme i gang med arrangementer, selv om vi ikke hadde noe fysisk litteraturhus. Vi hadde et stort arrangement i Nidarosdomen. Litteraturhuset ble et begrep i Trondheim. Nå i ettertid ser jeg at det var en veldig god måte å komme i gang på. Vi fikk mange positive tilbakemeldinger. Av dette kan vi lære at vi ikke trenger å bare være knytta til et sted.

Men hvordan gikk det?

Et godt samarbeid

– I desember 2015 vedtok bystyret å etablere Litteraturhuset i lokaler i den gamle brannstasjonen, i samarbeid med biblioteket. I 2016 arbeidet vi for å finne gode praktiske løsninger. Vi hadde nok i utgangspunktet sett for oss å disponere større lokaler til eget formål enn det vi endte opp med, men selv om vi bor trangt, har samarbeidet med biblioteket og kaféen Sellanraa fungert

veldig bra.

– Stemninga nå er veldig god, og vi som har ansvar på biblioteket og på Litteraturhuset, har en god kjemi. Det er viktig nå at vi legger noen rammer for virksomheten som kan fungere godt uavhengig av hvilke personer som kommer inn seinere, sier Åm.

Jeg tar meg en tur til biblioteksjefen i Trondheim, **Berit Skillingstad Nygård**, for å høre hva hun har å si om samarbeidet med Litteraturhuset.

– Det fungerer utmerket, og vi samarbeider godt. Vi har ukentlige møter. Av og til har vi de samme ideene, og da samarbeider vi om arrangementet og deler på utgiftene.

– For biblioteket har det vært positivt å få Litteraturhuset inn som samarbeidspartner i det jeg vil kalle kulturkvartalet i Trondheim. Nå har vi også Kunsthallen vegg i vegg. Biblioteket har hatt flere arrangementer etter at Litteraturhuset ble etablert. Jeg ønsker at kulturkvartalet skal være et område hvor folk kan flyte fritt omkring og få gode opplevelser. Vi er på god vei til å få til det.

Berit Skillingstad Nygård bruker begrepet «trondheimsmodellen» om organiseringa av samarbeidet mellom litteraturhuset og biblioteket. Hva legger hun i det?

– Sambruk og tett samarbeid. Dette fins ikke andre steder i landet. Biblioteket hadde flere rom og arealer som ikke ble fullt utnyttet. Nå bruker Litteraturhuset også disse til sine arrangementer, og vi har et effektivt sambruk. Det er den som melder seg på først, som får bruke rommene.

– Som sjef for biblioteket er jeg opptatt av at Litteraturhuset må finne sin måte å jobbe på. Vi er jo på en måte

storesøstra her, og det må jeg ta hensyn til.

– Nå kjøper vi inn felles teknisk utstyr, og vi har som sagt flere felles arrangementer

– Nå har folket i byen flere kulturarrangement å velge mellom. Jeg vil si at det er en gave til innbyggerne i Trondheim.

Hun forteller at hun snakka med flere folk som var sjalu på Oslo etter at Litteraturhuset ble etablert der. Nå er det ikke det lenger, fordi det er så mye positivt som skjer i Trondheim.

Jeg må si meg enig. Jeg rekker ikke over alle de interessante arrangementene som tilbys. Men det gleder meg veldig at jeg bor i en by som har et så rikt og mangfoldig tilbud. Jeg trenger ikke å dra til Oslo for å få kulturelle opplevelser og påfyll på tanken.

Bred brukergruppe

Men hvem besøker arrangementene som biblioteket og Litteraturhuset arrangerer?

– Hvis du trodde at det er pensjonister og de utskjelte «kulturkjerringan», så er det ikke det, forteller biblioteksjefen. Vi elsker «kulturkjerringan», men det kommer mange andre også. Da vi hadde et møte om funnene fra de arkeologiske funnene fra Klemenskirka i Trondheim, kom det flere hundre, og de fleste var studenter.

Undertegnede har vært på flere arrangementer. For meg er tema viktigst, og ikke hvem som arrangerer. Men denne gangen var det biblioteket som hadde invitert Knut Nærum til en samtale om den siste boka hans. Jeg hadde fått med meg to billetter som var gratis, og lurte på hvorfor jeg da trengte billett. Det forsto jeg da venninna mi og

Trondheimsmodellen. Sambruk og tett samarbeid mellom Litteraturhuset og biblioteket preger løsningen i Trondheim.

jeg ankom; det var flere hundre mennesker på Kulturtorget i biblioteket. Jeg fikk ikke tak i billett da Sigrid Sollund kom for å snakke om boka si «Hersketeknikker». Hun måtte komme to ganger, og samla sikkert 500 mennesker, også i Kulturtorget. Jeg var for seint ute for å få tak i billett. Sånn har det blitt i Trondheim!

Trond Åm forteller at Litteraturhuset har vært besøkt av mange forskjellige mennesker i løpet av det siste året

– Det er viktig for oss å samarbeide med ulike grupper for å få interesse for Litteraturhuset og det som skjer her. Olaug Nilssen var her i høst. Hun har skrevet ei bok om å være mor til et barn med autisme. Arrangementet var i samarbeid med Norsk forbund for utviklingshemmede (NFU). Da ble det en samtale som om hvordan det er å være foreldre til autistiske barn. Det var både arrangørene og Olaug Nilssen veldig fornøyde med. Det kom nesten 200, og det var nok fordi NFU hadde drevet god markedsføring i sitt nettverk.

– Neste gang Olaug Nilssen kommer hit, kan vi velge en mer litterær vri på samtalen når vi skal snakke om boka hennes. På denne måten kan vi skape

interesse for litteratur hos forskjellige grupper.

Nyskapende bibliotek

I praksis har ikke Litteraturhuset i Trondheim blitt et eget hus som forfatterne i Trondheim ønska seg i utgangspunktet. Hva synes lederen for Litteraturhuset om det?

– Vi har ikke et eget hus, men vi har i 2017 hatt ca. 300 arrangementer i regi av Litteraturhuset og i samarbeid med andre. I løpet av 2017 har Litteraturhuset hatt 17 281 besøkende på i alt 258 åpne arrangement. I tillegg har vi organisert en rekke møter og seminarer. I løpet av året har vi hatt over 400 000 kroner i billettinntekter, og 600 000 kroner i inntekter på utleie. Til sammen utgjør det over en tredel av omsetningen. Vi er på vei!

– Prioritet nummer én til neste år er å etablere en drivverdig organisasjon som kan opprettholde aktivitetsnivået over tid, og bli enda bedre til å lage spennende arrangementer.

– Jeg har et klart inntrykk av at også Forfattersamfunn, som representerer forfatterne, er fornøyd med dette. De kan nå senke skuldrene å konsentrere

seg om arrangementer de vil satse på. Det vi imidlertid ikke har fått til enda, er arbeidsplasser for dem. Det må vi jobbe videre med.

– Selv om det i praksis er kontoret mitt som fysisk sett tilhører Litteraturhuset, fungerer som sagt samarbeidet med biblioteket, og med kafeen Sellanraa som ligger i kulturkvartalet, veldig bra. Sellanraa har i praksis blitt Litteraturhusets ansikt utad. I utgangspunktet var ikke det en selvfølge, fordi kafeen hadde en leieavtale med huseier før vi kom inn i bildet. Det var eiendomsmekleren som foreslo at vi kunne samarbeide på denne måten som vi gjør nå. Det var et ganske sårbart konsept, men det har fungert over all forventning. Vi har kommet dit hen at vi er gjensidig avhengige av hverandre på en positiv måte.

Berit Skillingstad Nygård er nominert til årets personlighet i forbindelse med Ut-Awards 2017. Trondheim folkebibliotek, med sine 3500 besøkende pr.dag, er det største kulturhuset i byen. Hun leder et bibliotek som tenker nyskapende, ikke minst når det gjelder det vellykka samarbeidet med Litteraturhuset, heter det i begrunnelsen. ■

Kort sikt. Många svenska kommuner kommer att drabbas av underskott och då kan privatisering av biblioteksdrift bli en väg att gå för att på kort sikt minska förluster, säger Karin Linder, generalsekreterare i Svensk biblioteksförning.

Svensk satsning på privata

Nacka utanför Stockholm är först ut i Sverige med att privatisera samtliga bibliotek i kommunen. Genom att låta biblioteken drivas privat hoppas kommunledningen att skapa högre aktivitet och stärkt nytänkande bland biblioteken.

AV JOHAN ERICHS
MERAMEDIA

– Vi skapar en konkurrenssituation som vi hoppas ska leda till kvalitetsförbättringar, säger Hans Peters (Centern), ordförande i kulturnämnden i Nacka.

För fem år sedan lät Nacka privatisera tre av kommunens sex bibliotek. Nu tar man steget fullt ut och privatiserar samtliga.

– Våra erfarenheter av förändringen

är bara positiva. Besökarna är enligt de undersökningar vi gjort, minst lika nöjda nu som tidigare när biblioteken enbart drevs i kommunal regi. Vårt mål på sikt är att vidga ramarna för bibliote-

bibliotek

ken att kunna erbjuda fler aktiviteter än de rent traditionella.

Borgerligt styrda Nacka Kommun uttalar numera i sin styrmodell av kommunens verksamhet, att de verksamheter som inte är myndighetsutövning, ska bjudas ut till upphandling eller utsättas för konkurrens exempelvis genom att kommuninvånarna får en checkpeng (belopp) med vilken de kan välja den tjänst de önskar.

Variation

Hans Peters understyrker att det är

viktigt att ge en förändringssatsning tid att verka för att få fram skillnader i hur man vill arbeta för att uppfylla kommunens biblioteksstrategi.

–Det vi märkt är att personalsammansättningen varierar mer i de privata alternativen, idag är det inte alltid bara bibliotekarier på biblioteken utan även andra yrkeskategorier med koppling till förskolan, äldreomsorgen och till exempelvis kulturevent. På detta sätt kan vi nå och knyta vissa medborgargrupper i samhället närmare biblioteket

Satsningen på privata bibliotek har

inte haft någon form av kostnadsbesparingskrav.

–Definitivt inte, det vi vill åstadkomma är en kvalitetshöjning och hitta nya kreativa arbetssätt för att få fler besökare till biblioteken. Går aktören med vinst är det bara positivt eftersom det kan leda till att verksamheten får möjlighet att utvecklas ytterligare.

Kommunen kommer att äga samtliga folkbibliotek och ansvara för mål, finansiering och uppföljning av biblioteksverksamheten medan driften kommer att skötas av privatägda bolag.

Kraven för aktörerna som ska driva biblioteken är att de måste följa kommunens medieplan och biblioteksstrategi, vilka bland annat säkerställer att kommunen erbjuder media av olika slag av en viss bred och kvalitet samt att och utlåning och besök ska vara avgiftsfria.

Innehållskriterierna i upphandlingskraven har fördelats enligt följande:

- Verksamhetsplan: 50 procent.
- Organisation och kompetens: 30 procent
- Innovation och utveckling 20: procent

Medarbetare

Upphandlingen är nyligen genomförd av Nacka Kommuns kultur- och fritidsenhet, och har gjorts efter gängse modell enligt EU-krav.

–Vi har fått in sju olika anbud av genomgående hög kvalitet. Det är betydligt fler än vad vi fick in 2013 i samband med den första upphandlingen, berättar Hans Peters.

Två aktörer kommer att dela på driften. Dels det tidigare personalkooperativet av biblioteksmedarbetare, Dieselvekstadens Bibliotek AB och dels bibliotekstjänst- och systemleverantören Axiell Services AB, båda driver vardera tre bibliotek.

Personalen som idag arbetar inom de kommunala biblioteken, ett 20-tal medarbetare, kommer att erbjudas anställning hos den nya entreprenören Axiell. Den personal som eventuellt inte vill följa med och bli privat anställd, erbjuds omplacering inom Nacka Kommun.

Nacka har drygt 100000 invånare. Biblioteken har ca 1,2 miljoner besök per år och utlåning av ca 600000 media.

Nackas bibliotek har i likhet med en hel del andra svenska bibliotek ett kontaktcenteruppdrag med uppgift att hjälpa medborgarna att hitta rätt till olika tjänster och inrättningar i kommunen. ►

–Vi är måna om att stärka vårt samhällsansvar och högt upp på listan ligger även en satsning för att nå ungdomar i gruppen 10-20 år. Genom att gå via nya digitala media hoppas vi att kunna nå denna grupp för att stimulera till ökad läsning av litteratur. Vi har genom åren sett ett minskat intresse för bokläsning bland dessa ungdomsgrupper. Det är viktigt att vi får igång ungdomsläsningen för att i förlängning stärka förutsättningarna, läsförståelse ordförråd etc, för bättre prestationer i skolan. Biblioteket kan bli en språngbräda till bättre skolresultat, hoppas Hans Peters.

Jämförelse

Den biblioteksstrategi för folkbibliotek som Nacka kommun beslutat om, säger bland annat att biblioteksverksamheten ska utveckla metoder för jämförelse med bibliotek på andra orter både i Sverige och i utlandet.

–Vi menar att detta område är outvecklat och ser gärna ett ökat utbyte och samarbete gällande biblioteksverksamhet mellan olika kommuner och orter.

Den privata driften av Nacka kommun samtliga sex bibliotek sätts igång 1 januari 2019. Avtalen löper på fyra år med möjlighet till två års förlängning förutsatt att parterna är överens.

Samverkan

Karin Linder, generalsekreterare i Svensk biblioteksförning, är generellt skeptisk till om en privatisering av biblioteksdriften är rätt väg att gå.

–Så länge verksamheten följer den svenska bibliotekslagstiftningen så lägger vi oss inte i driftformen. Men vi ser problem med privatisering. Framförallt är det inskränkning av meddelandefriheten hos de anställda. Därutöver ser vi också att det finns risk att den samverkan som finns inom det offentliga biblioteksväsendet blir krångligare när man privatiserar, rollerna kan bli oklara, menar Karin Linder.

Med meddelarfrihet avses den frihet som en offentligt anställd har att under anonymitet, vända sig till media för att meddela exempelvis missförhållanden på arbetsplatsen. Lagen omfattar förutom offentlig sektor medarbetare inom privat skola och vård men ej anställda inom biblioteksväsendet.

–Genom privatisering av biblioteksdriften hoppas vi att kunna förbättra innovationsklimatet bland biblioteken och på så sätt hitta nya aktivitetsområden och attraktiva kanaler mot låntagarna, säger Hans Peters (Centern), ordförande i kulturnämnden i Nacka. Foto: Henrik Juhlina

Svensk biblioteksförning är skeptisk till privat drift av bibliotek. –Vi oroas över sämre samverkan och att demokratiperspektivet i verksamheten riskerar att bli luddigt, säger Karin Linder, generalsekreterare i Svensk biblioteksförning. Bild: Svensk biblioteksförning

Fördelar

Synsätten på bibliotekens verksamhet och roll varierar mellan politikerna.

–Vi har de politiker som snävt ser biblioteken som en distributionskanal för medier mot medborgarna medan andra ser biblioteken som en betydande demokratisk kraft i samhället.

Vilka fördelar kan det finnas med privat drift?

–Upphandlingar av varor och tjänster kan bli enklare då kommunala upphandlingsregler i en del fall kan vara väldigt krångliga. IT-driften kan förenklas i privat regi, i så mån att offentliga bibliotek kan ha en mer snäv IT-policy där det inte går för besökarna att söka vad de vill, vissa kommuner har filter i sitt söksystem för att blockera som de menar olämplig media, bland litteratur, publikationer och hemsidor, förklarar Karin Linder.

Enligt Karin Linder kan det bli svårt för privata aktörer att hänga med i biblioteksutvecklingen och nå den position som många offentligt drivna bibliotek idag eftersträvar.

–Allt fler kommuner antar ett helhetstänkande med hänsyn till informationsförsörjning, medborgarservice och demokratibegrepp och där spelar de offentliga biblioteken en viktig

roll. I det långa loppet kan det vara svårt för en privat aktör att hänga med i den utvecklingen eftersom de offentliga biblioteken har en annan kraft och möjlighet till samsyn och samverkan som demokratisk och likvärdig försörjare av information och fri åsiktsbildning, menar Karin Linder.

Starkare profilering

Vilka faktorer driver utvecklingen av bibliotekens drift?

–Ekonomi i kommunerna. Många svenska kommuner kommer att drabbas av underskott och då kan privatisering av biblioteksdrift bli en väg att gå för att på kort sikt minska förluster.

Men i det långa loppet hoppas jag att man inser att bibliotekens demokratiska roll är så pass viktig i samhället att man tillvarar den kraften och inte överlåter till privat drift.

Blir det fler privatdrivna bibliotek i framtiden?

–Ja, privatiseringen blir ett sätt att möta underskott i kommunala ekonomier. Men ekonomiskt stabila kommuner kommer nog att satsa ännu mer på de offentligt drivna biblioteken och profilera dessa starkare än idag, avslutar Karin Linder. ■

Trivsel. Ungene trives i lesehulene i minibiblioteket. Her ser vi Mats Hognestad Arntsen og Mads Kvarberg.

Kulturtribune med bibliotek og fritidsklubb

Bibliotek og fritidsklubb sammen, det er populært blant ungene på Ranheim i Trondheim.

AV HARALD VINGELSGAARD
FRILANSJOURNALIST

Vi ønsker å skape en møteplass for alle i nærmiljøet, sier prosjektleder Lene Romstad.

«Kulturtribunen» er ikke som andre tribuner. Dette er en fotballtribune med bibliotek og fritidsklubb. Nyskapningen åpnet i oktober 2016.

Barneskoleungene strømmer til biblioteket. Da Bok og Bibliotek var på besøk i Kulturtribunen noen timer en fredag, kom mange unger direkte fra skolen til biblioteket etter skoletid i 14.30-tiden.

Noen satte seg ved PC-en. Noen leste bøker. Noen bare pratet, slappet av og gikk litt rundt omkring.

Det var også noen voksne besøkende der. De leste aviser i kafekroken og lånte bøker. Det blir stadig flere voksne lånere. Tilbud spesifikt rettet mot voksne, som kurs, språkkafe og andre arrangementer, er godt besøkt.

Lesehuler

Biblioteket er innredet på en svært spesiell måte, slik at det skal bli trivelig

for barna å være der. Innenfor kafekroken og resepsjonen, står det en lang benk med mange aktuelle bøker utstilt på toppen. Inne i benken er det lesehuler for barn, det vil si små rom med puter og leselys. Der kan ungene sitte i ro og fred og lese. Der kan de til og med trekke for gardinen om de ikke vil bli forstyrret av folk som går forbi.

Litt lenger inn i biblioteket klatrer barna opp på en vegg og setter seg på store hyller. I hyllene er det både bord, stoler og leselys. Elegant og praktisk

interiør. Et stort og langt bord, langbord, står klart til de dagene de får besøk av barnehager og skoleklasser.

– Biblioteket i Kulturtribunen er en minivariant av et fullskala bydelsbibliotek, sier prosjektleder Romstad.

Biblioteket har forholdsvis få bøker, færrest av alle bibliotekene i Trondheim. Men de har noe for alle, og publikum finner de viktigste, nyeste og mest aktuelle bøkene. Andre bøker kan de bestille og motta dagen etter fra andre bibliotek i byen.

Biblioteket er delt i to, en del for barn og ungdom, og en del for voksne. Det er laget et barnehjørne og et ungdomshjørne. I denne delen er det tilrettelagt med mange lesesoner og små treffsteder.

Innerst i biblioteket er voksenavdelingen, uten stillesone, men med arbeidsbord til studenter.

Mat, trening og helse

Bedre ernæring, helse og fysisk aktivitet. Det er målet til både biblioteket og fritidsklubben. Det gjenspeiler seg i bøkene, både til barn, ungdom og voksne.

Biblioteket har stadig utstillinger og arrangementer, med bøker om disse temaene. «Turboka» av Anders Baumbarger er et godt eksempel. Forfatteren kom til biblioteket og presenterte boka selv.

– Et annet flott arrangement vi hadde i høst, var kokkekurs for barn og unge med Margit Veia, som har skrevet mange kokebøker til både voksne og barn. Kurset hennes var veldig populært, sier prosjektlederen.

I hyllene med sportsbøker finnes også «Ballens bane» av Ola By Rise som er en svært kjent fotballpersonlighet. Han var både spiller og trener i Rosenborg. Nå er han kommunaldirektør i Trondheim kommune, med ansvar for Kulturtribunen.

Biblioteket er åpent fra klokka 10-16 på hverdager, unntatt onsdager da de holder åpent til klokka 19.00. På lørdag er åpningstiden 10-14. Det er fritidsklubb tre kvelder i uka og en av dagene et etterskoletilbud.

Kjøkken og aktivitetsrom

Kulturtribunen holder til i både andre og tredje etasje i tribuneanlegget på Ranheim. I andre etasje er det boksamling og bibliotek, i tredje etasje er det kjøkken og et kjempestort aktivitetsrom.

I åpningstiden har biblioteket utstrakt bruk av rommene i tredje etasje til lesestund og aktivitetsrom for barnehager og skoleklasser. I tillegg kommer kurs og arrangementer, som er en stor del av bibliotekdriften.

I kjøkkenet lager vi varm mat sammen med ungene nesten hver dag, med servering klokka 15.00, sier Lene Romstad.

Ungene er med og bestemmer hva som skal stå på menyen. Det er viktig at de lager den maten de selv synes smaker best. Sunt og godt er et motto.

– I Kulturtribunen er det til sammen ni ansatte, fire i biblioteket og fem i fritidsklubben. Noen arbeider litt begge steder, dermed kan de utveksle faglig erfaring på tvers av sine egne fag.

Det drives to fritidsklubber, en for femte til sjuende trinn på barneskolen, og en for åttende trinn til første året på videregående skole.

En av miljøarbeiderne i klubben er Cathrine Kravik, som både er kostholdspesialist og topp trener utdannet fra Olympiatoppen. En perfekt kombinasjon for å nå målene om mer fysisk aktivitet og bedre kosthold.

Da vi var på besøk, planla hun cheerleading som er veldig populært blant mange ungdommer. Det er en kombinasjon av turn, dans og akrobatikk.

Cathrine har vært aktiv ballett danserinne og trent mye turn. Før vi vet ordet av det, går hun rett ned i spagat på en matte på gulvet. Hun er med andre ord et godt forbilde for ungdommene i klubben.

Håndball, basketball eller turn. Inne i aktivitetsrommet Oransjeriet er det bare fantasien som setter begrensning på hva slags trening de kan holde på med.

– I fritidsklubben har vi også laget minibibliotek, oppe i aktivitetsrommet, med utstilling av bøker som ungdommene er interesserte i. En av favorittbøkene er «Tren sammen».

Veldig gøy

Etter en omvisning i tredje etasje, går vi ned i biblioteket igjen. Der møter vi bibliotekar Helene Torvund. Hun har arbeidet i Kulturtribunen siden den åpnet.

– Jeg synes det er veldig gøy å arbeide på biblioteket i Kulturtribunen. Mitt inntrykk er at ungene trives veldig godt her. Hit kommer de for å gjøre lekser, leke, lese bøker, spille dataspill eller bare være sammen med venner.

Prosjektleder Lene Romstad (t.h.) og bibliotekar Helene Torvund i biblioteket til Kulturtribunen. Legg merke til ungene som sitter og leser på hyller i veggen i bakgrunnen.

Biblioteket er et sted hvor jeg tror de føler seg trygge, og hvor de har det artig.

– Vi har opptil 50 unger på besøk i løpet av en dag. Disse barna kommer etter skoletid, uten følge med foreldrene. I tillegg kan vi ha 100 skolebarn og barnehagebarn innom i løpet av en dag.

– Hva synes du om kombinasjonen bibliotek og fritidsklubb?

– Vi fokuserer på Kulturtribunen som en møteplass. Vi som arbeider i biblioteket og fritidsklubben har forskjellig kompetanse. Vi har bibliotekarer og ansatte med spesialkunnskap innen ernæring, pedagogikk, dans og trening. Denne tverrfaglige kompetansen er nyttig både for ansatte og besøkende.

– Vi kan blant annet tilby kurs med våre egne ansatte som kursholdere. Et annet positivt aspekt ved å drive bibliotek og fritidsklubb sammen, er at vi møter ungdommene både i skoletiden og på fritiden. I skoletiden tipser vi dem om bøker til lesetrening og leseglede. I fritiden kan vi fokusere mer på det sosiale og andre måter å lære på.

Utteksling av kunnskap og kultur skjer på mange arenaer i Kulturtribunen. Folk kan møtes på tvers av interesser og andre fritidsaktiviteter.

– Det er kjempe lærerikt å arbeide sammen med folk som har så forskjellig kompetanse, synes bibliotekar Helene Torvund.

Nytt bibliotek

I Trondheim legges ikke bibliotekene ned. Tvert imot, i Trondheim åpner nye bibliotek. Kulturtribunen kan bli starten på fremtidens bibliotek og fritidsklubb sammen.

– Vi vil skape nye bydelssentra med aktiviteter i nærheten av stedet hvor folk bor. Vårt mål er at Kulturtribunen skal bli et minikulturhus. Et lavterskel tilbud. Gratis. Et sted hvor alle skal kunne oppleve det samme, uansett bakgrunn og økonomi, sier prosjektleder Lene Romstad.

Hun var med og utredet saken før bystyret i Trondheim kommune bestemte seg for å satse på Kulturtribunen på Ranheim.

Kulturtribunen er et sted som skal gi bedre helse, ikke bare fysisk, men også psykisk ved at folk kan møtes og være sammen om positive aktiviteter i nærmiljøet.

Kulturtribunen er et toårig prosjekt. Mye tyder på at Kulturtribunen er kommet for å bli.

– Bibliotek og fritidsklubb sammen er kjempepositivt, sier prosjektleder Lene Romstad. – For barn, for ungdom, for voksne, for hele nærmiljøet på Ranheim i Trondheim. ■

 A large photograph showing several children in a blue tank filled with plastic waste. They are reaching up to touch or retrieve pieces of trash like plastic bottles, bags, and food wrappers. The scene is set against a bright blue background, making the white and colorful plastic stand out.

Utradisjonelt samarbeid mot plastforsøpling

På nært hold. I Atlanterhavsparken i Ålesund vart den største tanken dekkja med plast, og born fekk bidra til å «rydde».

Eg håpar dette kan inspirere andre, seier fylkesbiblioteksjef Annette Koch etter å ha opna døra for ein renovasjonsarbeidar på friarfot.

AV BJØRN VATNE
RÅDGJEVAR, FYLKESBIBLIOTEKET
MØRE OG ROMSDAL FYLKESKOMMUNE

Ein ettermiddag på vinteren 2016 banka det på kontordøra til fylkesbiblioteksjef Annette Koch i Møre og Romsdal. Utanfor sto Petter Sandvik, informasjonsansvarleg i renovasjonsselskapet Volda og Ørsta Reinhaldsverk (VØR). Han hadde fått ein ide. Som tidlegare journalist visste han at det var like greitt å dukke opp utan avtale – då er sjansen for å bli avvist mindre enn på telefon!

Dette uformelle møtet resulterte i noko som kanskje er det første samar-

beidet mellom renovasjonsselskap og bibliotek, om det som er ei av dei viktigaste utfordringane i vår tid.

– Ideen var å sette saman ei vandreutstilling om plastforsøpling i havet, for å få auga opp på folk og vise kva som skjer med naturen som følgje av store mengder med herrelaus plast. Vi hadde mykje informasjon, men trengte nokon som var gode på formidling, og som hadde eit nettverk i fylket. Eg visste ikkje mykje om bibliotek, men eg visste litt om fylkeskommunen og det appa-

tet dei rår over. Og eg visste at biblioteka er eit lågterskeltilbod som når ut der folk er, seier Petter Sandvik.

Ideen som vaks

Annette Koch var med på ideen frå første stund. Ho vart svært glad og overraska over å få ein slik førespurnad.

– Brukarmedverknad er jo i tida, men at den skulle komme frå renovasjonsbransjen var ikkje det første som slo meg. I ettertid ser eg at det var ein glimrande match, seier ho.

På turné. Linn Urke Osnes og Ingeborg Ukkelberg er kommunikasjonsansvarlege i SSR og Årim, to av tre renovasjonsselskap som vart med i samarbeidet. Her er dei framfor delar av utstillinga som Fylkesbiblioteket i Møre og Romsdal sendte ut på turné.

Derfrå gjekk det fort: I slutten av mars 2017 var dei første utstillingane på plass i folkebibliotek på Sunnmøre. Då var alle dei tre renovasjonsselskapa på Sunnmøre, Ålesundregionen interkommunale miljøelskap (ÅRIM), Søre Sunnmøre Reinhaldsverk (SSR), VØR, pluss Runde Miljøsenster med på laget. Utover våren og sommaren var utstillinga innom dei fleste av folkebiblioteka på Sunnmøre og nokre bibliotek ved vidaregåande skular. Det sørga fylkesbiblioteket for, gjennom Norsk Bibliotektransport.

– At det vart ein suksess seier noko om kva biblioteka har å tene på å knytte til seg utradisjonelle samarbeidspartnarar, seier Annette Koch.

– Biblioteka har fått mange nye oppgåver, men har knappe ressursar. Då gjeld det å tenkje nytt om formidling. Eit av måla i vår nye fagplan for biblioteka i

fylket er at vi skal sjå etter nye kompetansemiljø å samarbeide med. Eg håpar dette kan inspirere andre til å sjå seg om i lokalmiljøet etter spanande og utradisjonelle samarbeidspartnarar, seier ho.

Vil skape strandreddarar

Sjølve utstillinga var det Runde Miljøsenster som laga, med mellom anna transportvennlege lettveggar. Formidlings- og besøkssenteret på Runde opna ei langt meir omfattande utstilling om marin plastforsøpling i midten av januar, og det var denne dei brukte som utgangspunkt. I tillegg vart det laga brosjyrar og ein rebus for barn. Ein film om marin plastforsøpling laga av Norsk Polarinstitutt var også tilgjengeleg. – Med alt dette materialet vart biblioteka ein god arena for læring når skuleklasser og barnehagar tok turen innom, seier Koch.

Utstillinga vart toppa med eit stort arrangement ved Atlanterhavsparken i Ålesund i september, der den største akvarietanken vart dekt med symbolske strimlar av plast. Sparebanken Møre kjøpte 400 gratisbilletter til born og unge, og Sunnmøre Friluftsråd, Plastfritt Giske og Ellingsøy Idrettslag bidrog til å skape aktiviteter. Målet var å skape fleire engasjerte «strandreddarar» som kan ta tak i problemet på sine lokale strender og svaberg.

– Det har vore ei glede å sjå korleis alle stiller opp for denne saka. Eg må seie at utstillinga har inspirert til fleire slike samarbeid, seier Petter Sandvik.

Vandreutstillinga er utarbeidd på ein slik måte at den vil vere like aktuell om to år, som den er i dag – diverre, kan ein kanskje seie. I 2018 er planen at den skal reise rundt i vidaregåande skular i fylket. ■

Boka *Africa Uprising*: Ny politisk bevegelse vokser fram på kontinentet

Hva driver protestbølgen i Afrika og er den nøkkelen til fornying og endring? Dette temaet beskriver og belyserfatterne Zachariah Mampilly og Adam Branch i boka «Africa Uprising».

AV GURI CHARLOTTE WIGGEN
FRILANSJOURNALIST

Det er stor global interesse for Afrika, men samtidig har man på følelsen av at noe skjer som unndras fremstillingen av virkeligheten i mediene. Det er ikke bare lyssky aktiviteter, men noe nederst i pyramiden. Noe etablisementet har grunn til å frykte og som regjeringene undertrykker med hard hånd.

– For at Vesten skal forstå Afrika må vi forstå den globale folkelige kampen. Afrika kan til og med hjelpe oss til å forstå Vestens framtid, sier forfatteren Zachariah Mampilly, under et besøk i Oslo i forbindelse med 50 års jubileet for Fellesrådet for Afrika, november 2017.

Under et personlig intervju utdyper han dette:

– Medienes fokus er på feil sted, de får ikke med seg opprøret før det skjer.

Og det skjer i mange land. Slik var det eksempelvis i Burkina Faso den 30. oktober 2014, da hundretusener hadde protestert i gatene i fire dager og til slutt satte fyr på Parlamentet – og fikk avsatt presidenten på flekken – som ville «rane til seg» en tredje presidentperiode. Det var det rapperne som drev protestene fram forteller Mampilly.

Han har klare formeninger om at bistand holder sosiale bevegelser i sjakk og stopper mulige opprør.

Hvordan endret synet seg på Afrika?

– Vesten må finne en mer nyansert forståelse av en kompleks virkelighet. Vestlig militarisering og bistandsorganisasjoners «do-gooderism» skal i dag lære

folk i Afrika hvordan de skal bli «moderne» og demokratiske. Tidligere var det mer likhet i anti-apartheid kampen med vestlige land. På 60-tallet lærte man av de afrikanske opprørsbevegelsene, og visste hva man skulle gjøre. Anti-kolonialismen var en kamp man forstod. Det var på en måte mer demokratisk. Endringene kom på 90-tallet med NGO-ene (Non Governmental Organizations) samtidig som et paradigmeskifte endret forståelsen av Afrika. Det neoliberale politiske dominerende verdensbildet skrev om virkeligheten, tilpasset det totalitære verdenssystemet. I dag er det «unidireksjonal». Vestens nye verdensbilde handler om at det finnes bare desperate fattige, og at det ikke er noe sosialt og politiske opprør lenger. Boka er med å vise at dette er løgn. Vi har derimot mye å lære av det som egentlig skjer, forklarer Zachariah Mampilly.

«Africa Uprising» er en like slående tittel som den som prydet The Economist og andre glossy magasiner i 2011 (Africa Rising) men den har et mer realistisk budskap av det som skjer.

Boka går rundt i akademiske miljøer i Sør-Afrika, USA og Europa, og er verdt å lese som samtidig folkeopplysning. Dette er også spenstig motvekt til den vestlige bistandsindustriens urovekkende Eurosentriske formidling av Afrika.

Mange mener som Mampilly at tradisjonell bistand ikke fungerer som det burde. Vi skal ikke lenger enn til Norfund i Oslo til å få bekreftet dette.

Direktør Kjell Roland sier det slik:

– I dag ser vi at vestlige verdier er på vei ned i mange utviklingsland. En del

av den sørgelige historien er at vi ikke bidrar til å løse de egentlige fattigdomsproblemene, men har lange pekefinger og opptrer som om vi vet bedre enn landene selv.

Og det har en lang tradisjon. Derfor ble mange ble forført av Africa Rising i ren begeistring.

Fra «Africa Rising» til «Africa Uprising»

I grell kontrast med positivismen rundt fenomenet «Africa Rising» som oppsto i 2011 – da 7 av verdens 10 raskest voksende økonomier i verden var i Afrika – får vi se den andre siden av mynten i «Africa Uprising».

– Demokratiet defineres fordi det har plass til protest fra folket. Det er veldig mye mer enn politiske partier. Disse landene kan ikke kalles demokratier hvis de ikke representerer folkets vilje og ønske. Protestene er i opposisjon til de politiske systemene – hvor valg er meningsløse øvelser – noe som faktisk gjelder de fleste afrikanske land.

Et av eksemplene er Mugabe i Tanzania som ble sittende 37 år på makta, til han endelig gikk av etter massivt press.

Flere nye milliardærer

– Økonomisk vekst har ikke hjulpet mot fattigdom. Pengene er tatt av eliten. Nå har vi fått mange milliardærer i Afrika, de eksisterte knapt for 15 år siden. De er kommet med «Africa Rise» hvor man ser at inntektene er blitt kjempehøye blant de rikeste.

«I fortellingen om The Africa Rising forklares det at en globalisert og

profesjonell afrikansk elite vil gjøre motvekt til den korrupte statlige eliten, og drive samfunnet mot en demokratisk transformasjon. Denne globaliserte eliten er i praksis sjelden betydningsfull nok til å framskynde alternativer, og dens interesser er bundet opp til styresettet og staten selv. Til og med de største internasjonale selskapene har problemer med å operere uten nære bånd til staten. Den globale profesjonelle klassen vil sjelden vise sine krav for rettferdighet og likhet fra noe politisk standpunkt for de fattige på landsbygda. Populistiske politikere som tiltrekker seg urbane fattige til markeds plasser er vanligvis sett som en trussel for Afrikas stigende elite ...den neolibérale urbaniseringen fører til at rikdommen samles blant noen få, mens de er omringet av en voksende slum» (s.75)

Boka forteller at på kryss og tvers av Afrika pågår en folkelig protest mot undertrykkelse, fattigdom, mangel på rettighet, mangel på demokrati og korrupsjon. Den er i byene blant unge, arbeidsløse, aktivister, fagforeninger, artister, forfattere og religiøse grupper som utfordrer urettferdighet og ulikhet. I boka brukes Nigeria, Ethiopia, Egypt og Sør-Afrika som «case studies». Forfatterne setter protestene i en historisk og regional kontekst.

–Hva betyr bibliotekene for folks aktivisme?

Bibliotekenes rolle i opprøret

–Bibliotekene har innflytelse på studenter og på grasrotbevegelser som ofte er bundet sammen. Det er robuste leserom, hvor studentene møtes og snakker om det som foregår i samfunnet. Slik så jeg det fungerte i Tanzania. Sør Afrika har flere lesegrupper enn noe annet land, og det er mer vanlig med lesegrupper i Afrika enn i andre land. Disse samles gjerne på bibliotekene.

Zachariah Mampilly fikk selv interesse for å dokumentere protestene og de folkelige opprørene mens han underviste i et universitetsmiljø i Tanzania i 2012.

– Tomas Sankara – (også kalt Afrikas Ché Guevara fra Burkina Faso journ. anm.) – er lest blant aktivistene, det er også Amulcar Cabral, Steve Biko og Ferdinand Oyono. Alle har forsøkt å endre samfunnet til noe bedre. Studentene kopierer tekstene på biblioteket og bruker dem. Klassisk lesestoff er ikke alltid lett å finne. Det er dessverre ikke

mye ny infrastruktur, heller ikke penger verken til bibliotekene eller Universitetene.

Den offentlige innsparingen Verdensbanken krevde for å redusere gjeld på 90-tallet (tilsvarende New Public Management og den neolibérale politikken) reduserte offentlige penger kraftig. Og denne politikken fortsetter i dag overalt.

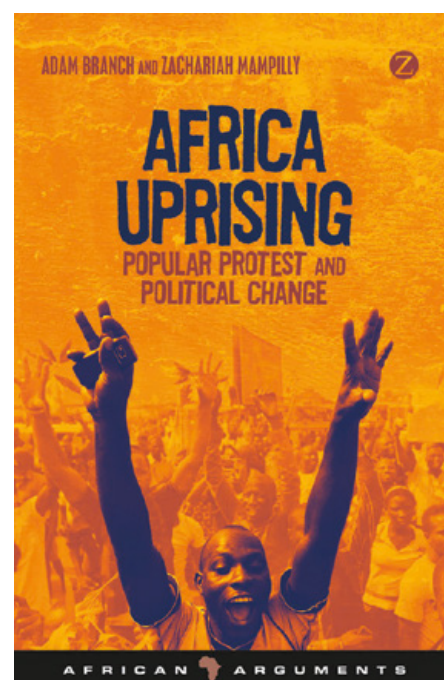
– Mange biblioteker har samme budsjett som de hadde på 90-tallet. Bibliotekene har rett og slett ikke nok midler til det de trenger. Universitetene har knappe ressurser og lønningene på fakultetene har stått stille i et tiår. Det gjør at universitetsprofessorer må ta jobb i en NGO (Non Governmental Organization) og lignende, dette går på bekostning av universitetene og samfunnet som helhet. Alle samfunn trenger akademikere, journalister og intellektuelle til å hjelpe vanlige folk til å forstå sammenhenger i et samfunn. Bibliotekene spiller en viktig rolle som møterom i afrikanske land.

Erfaringen ved Universitetet i Tanzania påvirket Mampilly og han observerer at «vedtatte sannheter» kan leve langt fra den virkeligheten fattigfolk nederst i pyramidene erfarer.

– Protestene pågikk uten at noen sa noe. Det var protester over hele kontinentet samtidig som den økonomiske veksten slo til, men i stedet var det bare snakk om «Africa Rising». Vi trodde ikke på denne historien, heller ikke på framveksten av den store middelklassen. Vi dokumenterer dette i *den tredje bølgen* med protester (den som skjer nå) i mange regioner på kryss og tvers av Afrika, inkludert Senegal og Burkina Faso. Men vi har ikke lokale intellektuelle i fremste rekke til å forklare samfunnet i Afrika; eksempelvis hvordan man ser jihad eller religioner. Det er alt for små midler til original research. De som har midler er NGO-ene, med internasjonal finansiering, men de har en helt annen agenda. De vil bidra til å redusere fattigdom, men vil ikke spørre hvorfor landene er fattige?

Mampillys observasjon er ikke enestående eller ny. Men *han* kan i alle fall bidra med å opplyse og kanskje bevisstgjøre studentene, slik at de kan forstå Afrika som en del av verden, som han uttrykker det.

– Det er bekymringsfullt at Boko Haram, AQIM, (Al Qaeda in Islamic Magreb) og Al Shabab tar fokus bort fra

de sosiale protestene, spontane opprør og politisk opposisjon – på en slik altoppslukende måte – som om alt annet opprør ikke eksisterer. Dette skyldes i høy grad at den neolibérale økonomien dominerer og holder på plass repressive regjeringer, forklarer Mampilly.

Er det i denne konteksten man må analysere bistandsindustrien i ett nytt lys; og se hvordan den spiller på lag med det bestående, og bidrar til å opprettholde systemer som ikke er i folkets interesser?

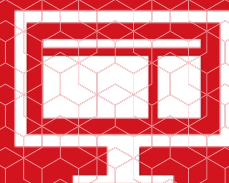
Zachariah Mampilly er i dag fagansvarlig for Afrika-studiet på Vassar College i New York, som har 2500 studenter. Mellom 7-8 prosent av studentene er afro -amerikanere, 30 prosent er amerikanere, resten fra minoritetsbakgrunn og europeere.

– Det finnes likhetstrekk mellom Afrika og USA, fordi USA er karakterisert som *stater* uten velferdstjenester, og med total mangel på reguleringer mot multinasjonale selskaper. Den neolibérale økonomien tok av på 80-tallet, forverret seg gjennom 90-tallet og nå er det flere fattige. ■

Boka distribueres i Europa av Zed Books, arbeidernes kooperative forlag i London. Forlagets misjon er å distribuere bøker til det globale sør. Boka er først publisert i Sør-Afrika på Best Red Forlag i 2015. Boka kan enkelt bestilles: <https://www.zedbooks.net/publishing-with-zed/>

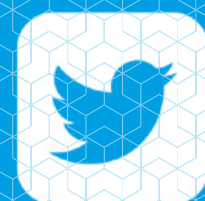
www.bokogbibliotek.no

[www.facebook.com/
Bok-og-Bibliotek-103992273029969/](http://www.facebook.com/Bok-og-Bibliotek-103992273029969/)

twitter.com/BokogBibliotek

Har du en bok i magen?

Har du teksten, tar vi oss av oppsett, språkvask og opptrykk

**30, 50 eller mange hundre bøker?
Du bestemmer. Fastpris på profesjonelt
oppsett, språkvask og opptrykk.**

Ta kontakt for tilbud.

**Du har teksten.
Vi gjør resten!**

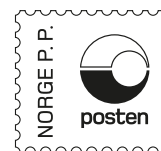
Arena Media as

Vollsveien 13H, 1366 Lysaker

Telefon 95 10 59 00

E-post: post@arenamedia.no

www.arenamedia.no/minbok

Returadresse: Bok og Bibliotek
DB Partner AS, Postboks 163,
1319 Bekkestua

Adlibris **BIBLIOTEKSKUNDE**

- ✓ Få 20% biblioteksrabatt*
- ✓ Bestill bøkene plastede og utrustede
- ✓ Enkel handel til gode priser

Hver dag leverer Adlibris over 30 000 bøker til bokelskere i Norge, Sverige og Finland. Med ca. 1,5 millioner aktive kunder og ett utvalg på 11 millioner titler, er Adlibris den selvkclare bok- handelen for alle som er glad i bøker. Vårt mål er å være en god leverandør til bibliotekene når det gjelder alt fra utvalg og utrust- ning, til priser og leveringstider.

*Gjelder bare norske fastprisede bøker i bokgruppene 2 - 9.

Norges største bokutvalg

Adlibris